

Vlaams
Parlement

ingediend op **464** (2014-2015) – Nr. 1
9 september 2015 (2014-2015)

Verslag van de hoorzittingen

namens de Commissie voor Buitenlands Beleid,
Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking,
Toerisme en Onroerend Erfgoed
uitgebracht door Güler Turan en Karl Vanlouwe

over het Trans-Atlantisch Handels- en
Investeringsverdrag (TTIP)

Samenstelling van de commissie:

Voorzitter: de heer Rik Daems.

Vaste leden:

mevrouw Ingeborg De Meulemeester, de heren Marc Hendrickx, Jan Van Esbroeck,
Karl Vanlouwe, Karim Van Overmeire, mevrouw Manuela Van Werde;
de dames Sabine de Bethune, Vera Jans, de heren Ward Kennes, Johan Verstreken;
de heren Rik Daems, Herman De Croo;
de dames Tine Soens, Güler Turan;
de heer Wouter Vanbesien.

Plaatsvervangers:

de dames Cathy Coudyser, Caroline Croo, Danielle Godderis-T'Jonck, Sofie Joosen, Ann Soete,
Sabine Vermeulen;
de dames Karin Brouwers, Griet Coppé, de heer Joris Poschet, mevrouw Valerie Taeldeman;
de heren Jean-Jacques De Gucht, Marnic De Meulemeester;
de dames Caroline Gennez, Ingrid Lieten;
de heer Bart Caron.

Toegevoegde leden:

de heer Stefaan Sintobin;
de heer Christian Van Eyken.

INHOUD

I. Hoorzitting van 16 juni 2015	4
1. Inleidende uiteenzettingen	4
1.1. Uiteenzetting van Hiddo Houben	4
1.2. Uiteenzetting van Pierre Defraigne	6
2. Vragen en opmerkingen van leden	10
2.1. Güler Turan	10
2.2. Karl Vanlouwe	12
2.3. Wouter Vanbesien	13
2.4. Joris Poschet	14
2.5. Johan Verstreken	14
2.6. Rik Daems	15
3. Antwoorden van de sprekers	16
3.1. Antwoorden van Hiddo Houben	16
3.2. Antwoorden van Pierre Defraigne	21
4. Bijkomende vragen en opmerkingen van leden, met aanvullende ant- woorden van de sprekers	23
II. Hoorzitting van 1 juli 2015	28
1. Betoog van Renaat Hanssens	28
1.1. Inleidende uiteenzetting	28
1.2. Vragen en opmerkingen van leden	31
1.3. Antwoorden van Renaat Hanssens	34
2. Uiteenzettingen van Olivier Joris en Harm Schepel	36
2.1. Inleidende uiteenzettingen	36
2.2. Vragen en opmerkingen van leden	41
2.3. Antwoorden van de sprekers, met reacties van leden	46
Gebruikte afkortingen	56

De Commissie voor Buitenlands Beleid, Europese Aangelegenheden, Internationale Samenwerking, Toerisme en Onroerend Erfgoed organiseerde op 16 juni en 1 juli 2015 hoorzittingen over het Trans-Atlantisch Handels- en Investeringsverdrag (TTIP).

I. Hoorzitting van 16 juni 2015

1. Inleidende uiteenzettingen

1.1. Uiteenzetting van Hiddo Houben

1.1.1. Inleiding

Hiddo Houben, Deputy Chief Negotiator for TTIP bij de Europese Commissie, zegt dat het publieke debat over het TTIP veel levendiger is dan om het even wie twee jaar geleden had kunnen voorspellen. Het is wellicht voor het eerst sinds de Uruguayronde over het gemeenschappelijk landbouwbeleid in de jaren tachtig en negentig, dat het handelsbeleid voor zoveel controverse en scepsis zorgt en zoveel vragen doet rijzen. Ook die Uruguayronde was heel controversieel. Toen ging het over de eerste internationale verplichtingen inzake het gemeenschappelijk landbouwbeleid, de toegang tot de Europese markt van buitenlandse landbouwproducten. Het ging ook over verplichtingen op het gebied van intellectueel eigendom, over de dienstensector en de opstelling van de WHO. Nu twintig jaar later de twee grootste economieën ter wereld voor het eerst onderhandelen over een handelsverdrag, blijkt dat ongeveer iedereen daar een mening over heeft. Ter illustratie: van de twintig commissies in het Europees Parlement, zijn er vijftien die zich over het TTIP wilden uitspreken. Op de resolutie die door de commissie voor Internationale Handel werd opgesteld, zijn meer dan duizend amendementen ingediend.

Het debat is ook zeer levendig in de publieke sfeer. Er is dan ook bijzonder veel informatie beschikbaar op het internet en inzonderheid op de website van het Directoraat-generaal Handel. Elke position paper die wordt opgesteld kan daar worden gevonden, met een in niet-juridische taal opgestelde toelichting over de doelstellingen. Met dat transparant model werd een grote cultuuromslag gemaakt onder impuls van Europees commissaris Cecilia Malmström.

1.1.2. Waarom TTIP?

De eerste en belangrijkste reden voor het opstarten van onderhandelingen tussen de EU en de VS over een Trans-Atlantisch Handels- en Investeringsverdrag, is dat de WHO sinds de lancering van de Doharonde in 2001 de belofte niet heeft kunnen waarmaken om als centrale instelling te fungeren voor liberalisering en voor het ontwikkelen van internationale handels- en investeringsregels. De Doharonde is inmiddels al veertien jaar aan de gang en iedereen is het erover eens dat als er conclusies komen, dat op een heel bescheiden schaal zal zijn. De ambities die er bij de start in 2001 waren, zullen nooit waar kunnen worden gemaakt. Deze aanpak lukt, voorlopig althans, dus niet en de vraag is dan of hetzelfde doel niet via andere wegen kan worden bereikt.

Het globaliseringsproces gaat hoe dan ook verder. Sinds 1990 zijn er wereldwijd ongeveer 3 miljard mensen die het kapitalisme hebben omarmd. Het gevolg daarvan is dat de VS en de EU, die tien jaar geleden nog ruime meerderheidsaandeelhouders waren in de mondiale economie, sinds drie à vier jaar een minderheid zijn geworden. De strategische vraag is dan in hoeverre de VS en de EU in die situatie nog leiding kunnen geven aan de wereldeconomie, waarin de globalisering voortgaat en er maatschappelijk een grote vraag is om daaraan vorm te geven middels regels, rules of conduct.

Daarnaast spelen er ook directe economische belangen. De noodzaak om groei te bevorderen en banen te creëren bijvoorbeeld. Daarbij wordt er steevast aan herinnerd dat bij banen die gerelateerd zijn aan de handel of aan internationale investeringen, de gemiddelde verloning hoger is dan bij jobs die louter met de lokale economie hebben te maken.

De voordelen van het TTIP zijn al door vele onafhankelijke instellingen geraamd. Dat er voordelen zijn is duidelijk, de vraag is alleen hoe groot die zijn, want de verschillende modellen leiden tot verschillende cijfers. Voor de Europese economie wordt een voordeel van 100 miljard per jaar geraamd, in de vorm van banen en koopkracht voor burgers. Een akkoord zoals dit, en dat geldt vaak bij onderhandelingen over internationale handelspolitiek, is een project dat helpt om ons sociaal model te financieren. Vaak wordt het tegengestelde beweerd en wordt aangevoerd dat het Europese sociale model 'at risk' is. Met een efficiënte en competitieve economie kan echter worden betaald voor hoge milieunormen, hoge normen inzake voedselveiligheid, voor arbeidsrechtbescherming enzovoort.

1.1.3. Waarover gaan de onderhandelingen?

De onderhandelingen gaan in essentie over een drieluik. Er is vooreerst de klassieke handelspolitiek, over de marktoegang. Dat is de handelspolitiek van de twintigste eeuw: het verlagen van invoerrechten, het openen van sectoren die gesloten zijn en dergelijke. Zo werd bijvoorbeeld in de twintigste eeuw de invoer van textielproducten geliberaliseerd en de landbouwsector meer open gemaakt. Dat werk is nog niet af. In de VS is dat bijvoorbeeld merkbaar door de Buy Americanbepaling in alle overheidsopdrachten, waardoor Europese bedrijven daar maar heel moeilijk aan kunnen deelnemen. Zo is de baggersector in de VS gesloten: alleen met een Amerikaans baggerbedrijf en een schip dat daar is gebouwd, de Amerikaanse vlag voert en Amerikaans personeel aan boord heeft, kan in de VS worden gebaggerd. Een Belgisch baggerbedrijf komt daar dus niet voor in aanmerking.

Een nieuwe vorm van handelspolitiek bestaat erin heel goed te kijken naar regelgeving en de beste manier om tot nieuwe wetgeving te komen op het gebied van bijvoorbeeld financiële dienstverlening, het op de markt brengen van een nieuw geneesmiddel of de veiligheidsnormen voor voedingsmiddelen. Men probeert nu ook na te gaan of samenwerking tussen de regelgevende autoriteiten in de VS en Europa, in bepaalde gebieden tot dezelfde of hogere kwaliteit van regelgeving en minder bureaucratie kan leiden. Daar zijn inmiddels al een aantal voorbeelden van. Een voorstel voor een verordening of een richtlijn moet tegenwoordig vergezeld zijn van een impact assessment, waarin wordt geanticipeerd op de maatschappelijke effecten en op de redenen van de keuze voor een bepaalde regelgeving. Dergelijke normering bestaat zeker niet overal in de wereld, maar wel in de VS en in de EU. Als dat in de internationale handelspolitiek kan worden vastgelegd, dan is dat een normering waaraan andere landen zich in de toekomst kunnen optrekken.

Tegelijkertijd zijn er ook veel nieuwe gebieden in de economie waarvan nu al is geweten dat er over pakweg vijf à tien jaar regelgeving voor zal zijn: nanoprodukten of elektrische auto's bijvoorbeeld. Voor dat soort nieuwe regelgeving is het in het belang van de efficiëntie van de economie als er compatibele regelgeving komt aan beide zijden van de Atlantische Oceaan. De spreker geeft in dit verband het voorbeeld van de farmaceutische industrie, waar bedrijven jaarlijks moeten worden gecontroleerd door Europese én door Amerikaanse inspecteurs, die telkens min of meer dezelfde controlewerkzaamheden doen. Als er afspraken kunnen worden gemaakt om dat dubbele werk te vermijden, zonder kwaliteitsverlies voor de producten die op de markt komen, dan is dat ook in het belang van de bedrijven, want in het Amerikaanse systeem betaalt het bedrijf voor een inspectie. Voor de veiligheidsnormen voor auto's is er een vergelijkbare situatie. De autofabrieken zijn zeer geïntegreerd: Daimler, Volkswagen, BMW en Fiat hebben allemaal

productie-eenheden in de VS, terwijl Ford, GM en Chrysler productie in Europa hebben. Het productiemodel waarmee momenteel wordt gewerkt, is dat er op één plaats een model wordt gebouwd dat bestemd is voor beide markten. In Spartanburg in de Amerikaanse staat South Carolina worden bijvoorbeeld alle X-modellen van BMW gemaakt, ook die welke in Duitsland worden verkocht. In dergelijke situatie is het uiteraard belangrijk dat de veiligheidsvoorschriften waaraan moet worden voldaan, gelijkwaardig zijn en wederzijds erkend worden. Het complexe productieproces van auto's kan zo een groot stuk worden vereenvoudigd. De financiële sector is een ander voorbeeld. Aan beide kanten wordt daarvoor gewerkt aan regelgeving. In de VS wordt de Dodd-Frank Act uitgevoerd, in Europa is het op een andere manier gebeurd, in veel stappen. Ook daar is het belangrijk dat de regelgeving gebeurt op een manier die compatibel is.

Er zijn echter twee basisvoorwaarden voor die regelgevingsdiscussie. Vooreerst mag er aan geen van beide kanten sprake zijn van een verlaging van beschermingsniveaus. Via TTIP mogen in Europa geen lagere standaarden worden geaccepteerd. De tweede voorwaarde is dat ook nadat het TTIP-proces is beëindigd, de soevereiniteit van de VS en van Europa volledig behouden blijft. Het kan dus niet dat via een of ander achterpoortje bij TTIP, structuren worden opgezet die de Europese soevereiniteit voor de regelgeving van een bepaald product of dienst zouden ondergraven. De soevereiniteit blijft gewaarborgd en de essentie van TTIP is de vrijwillige samenwerking. In dat opzicht is er een verschil met de interne markt in Europa, waarbij wezenlijk een stuk soevereiniteit wordt afgestaan en gedeeld met de andere lidstaten van de EU.

Het is ook de bedoeling om via het TTIP een aantal nieuwe regels te ontwikkelen, vooral naar derde landen toe. Zoals al gezegd zijn Europa en de VS minderheidsaandeelhouders geworden in de wereldeconomie, maar door samen te werken kunnen zij nieuwe regels ontwikkelen die in TTIP als een soort van platform worden opgenomen en die vervolgens de WHO kunnen inspireren om op wereldniveau die kar verder te trekken. Het TTIP kan op die manier een bijdrage leveren aan het multilaterale proces, uiteraard mits er goed onderhandelde en transparante regels worden ontwikkeld. Het gaat bij TTIP dus om een mengeling van liberalisering en regelgeving.

1.2. Uiteenzetting van Pierre Defraigne

Pierre Defraigne, Executive Director Madariaga – College of Europe Foundation, zegt dat hij de uitnodiging voor deze hoorzitting heeft aanvaard uit vriendschap voor het Vlaamse volk en uit respect voor het Vlaams Parlement, dat de meest rechtstreekse uitdrukking is van de Vlaamse identiteit. Want met het TTIP gaat het wel degelijk om identiteit. Dit verdrag zet de soevereiniteit van het volk op het spel.

Hij zal het probleem, dat al op voortreffelijke wijze werd uitgelegd door Hiddo Houben, vanuit verschillende hoeken belichten. Zo wil hij oppervlakkigheid, ideologische clichés en ondoordachtetheit vermijden. Het politieke spektakel is een pijnpunt in deze tijd van communicatie. Het is vaak een komedie, maar het is ook een tragedie geworden. De tijd zal erover oordelen in welk soort toneelstuk we hier zijn beland.

De spreker geeft vervolgens aan dat hij zal beginnen met drie bedenkingen en dan zal overgaan tot drie bezwaren tegen het TTIP en tot een alternatief. Het gaat er immers niet om hoe het TTIP moet worden tegenhouden. Er moet een betere weg worden gevonden om dezelfde ontwikkelings- en tewerkstellingsdoelstellingen te verwezenlijken.

1.2.1. *Bedenkingen*

Eerste bedenking: het gaat niet om een nieuwe vrijhandelszone. Karel De Gucht zei op 13 februari 2013 in *The Financial Times* dat het TTIP 'een interne trans-Atlantische markt' is. Iedereen lijkt dat vandaag te zijn vergeten. Hillary Clinton noemde het TTIP op een gegeven moment een economische NAVO. Het gaat dus om iets anders dan een Europese vrijhandelszone.

Tweede bedenking: het is de eerste keer dat de Europese Unie onderhandelt met iets wat sterker is dan haarzelf. Er zijn meer Europeanen dan Amerikanen en ze zijn even rijk. Maar wat zijn de verschillen? Nog buiten beschouwing gelaten dat zij voor onze veiligheid instaan, beschikken zij over de mogelijkheid van een extra-territoriale jurisdictie van de Amerikaanse politiek: algemeen fiscaal, op het vlak van concurrentie, zakelijke geheimhouding, economische sancties ... Dat kunnen wij niet. Dan is er de eenheid van de Verenigde Staten. Zij hebben een interne markt. Europa heeft dat niet op het vlak van energie, telecommunicatie, IT, de financiële diensten, de defensie-industrie. Op die vijf voor de ontwikkeling essentiële domeinen overstijgen wij niet het niveau van een junior partner, of, zeker voor wat IT betreft, zelfs niet eens dat. Amerika heeft één munt, wij hebben er acht. Onze munt is zwak. Dan is er de derde reden waarom deze onderhandeling asymmetrisch is. Amerika onderhandelt over twee akkoorden: het TPP met Oost-Azië en het TTIP met de EU. Het TPP staat al verder dan het TTIP. In die onderhandelingen hebben de Amerikanen al een akkoord met de elf landen van het TPP. Dan is het nodig om op één lijn te gaan staan.

Derde voorafgaande bedenking. Hiddo Houben had het over de commerciële onderhandeling. Die is geheim, en dat moet ook zo zijn. Waarom dan een trans-Atlantische interne markt oprichten op basis van een commerciële onderhandeling? Dat is de absolute ondeugd van deze onderneming. De spreker behoorde tot de ploeg van Jacques Delors in 1992. De eenheidsmarkt werd opgericht met driehonderd reglementeringen, die allemaal de gemeenschappelijke besluitvorming moesten passeren, de parlementen en de raden, de amendementen en daarna ook nog de stemmingen. Het was geen pakket dat op het einde van een onderhandeling te nemen of te laten was.

1.2.2. *Bezwaren*

Eerste bezwaar: de groei zal volgens de Commissie klein zijn. 100 miljard euro is op zich weliswaar veel, maar dat is maar 0,5 percent over een periode van tien jaar. Als de onderhandelingen voor de volle 100 percent lukken, dan is dat maar een bescheiden groei. Het is bovendien niet zeker of er een positief effect zal zijn op de tewerkstelling. Het kan zelfs gepaard gaan met een daling van de tewerkstelling. Deze groei zal de verschillen binnen de eurozone nog vergroten. En dat is al een probleem voor de eurozone. Het gaat om de verschillen tussen Duitsland en zijn partners enerzijds en de periferie anderzijds. De eersten zullen vast en zeker wel varen bij het TTIP. Daarom heeft Duitsland het voortouw genomen in de onderhandelingen. De Britten vragen al twintig jaar om het TTIP. Pas toen de Duitsers erom vroegen omdat er in Europa niet genoeg vraag meer is, zijn de onderhandelingen van start gegaan. Deze vraag zal tot grote ongelijkheid leiden. De herstructurering van de oligopolische sector heeft altijd een negatieve impact op de tewerkstelling. Maar het is wel zeer voordelig voor de aandeelhouders.

De spreker stipt aan dat als hij het over tewerkstelling heeft, hij ook aan de kmo's denkt. Als leerling van Fernand Braudel maak hij wel het onderscheid. Braudel zei dat ons economisch systeem gemengd is. Het grootste deel bestaat uit kmo's die werken in een concurrentiële en open markt. Zij boeken niet veel winst en proberen zich zo goed en zo kwaad mogelijk te ontwikkelen. Daarnaast zijn er de grote bedrijven met enorme winstmarges, zij zijn het die onderhandelen met de

regeringen. Ook de kmo's worden echter getroffen door de herstructurerings – dat hebben wij in Europa vaak mogen ervaren.

Tweede bezwaar: de botsing van sociale modellen. De spreker wil het niet hebben over hormonenvlees, genetisch gemodificeerde gewassen en chloorkippen. De Commissie zegt dat de standaarden niet zullen worden verlaagd om de Amerikanen te plezieren en dat stelt hem gerust. Als er geen gemeenschappelijke standaard is, moet er op een bepaald moment wel worden gekozen, want anders wordt een vrije handel moeilijk. Dit zijn echter voorlopige en zijdelingse bezwaren, de botsing van sociale modellen is belangrijker. De VS heeft veel merites. Het land is innoverend, machtig, technologisch geavanceerd. Maar het is een zeer ongelijke samenleving en het wordt steeds erger. De eerste slogan van de campagne van Hillary Clinton is: de interne ongelijkheid tegengaan. Warren Buffett – een zeer eerbaar en interessant man en een republikein die na Bill Gates de rijkste Amerikaan is – zei dat de Amerikanen in een klassenstrijd zijn beland. De rijken hebben volgens hem deze strijd ontketend en zullen hem ook winnen. Buffett wordt daar niet vrolijk van, hij maakt er zich zorgen over.

Er is dus een fundamenteel verschil tussen de sociale modellen. Als wij in die context alle uitwisselingsobstakels willen overwinnen bij het opzetten van een trans-Atlantische interne markt, komt er de schok van de sociale modellen. Zo is de PMV al naar North Carolina getrokken. Maar er zijn in Amerika veel arme, gedesindustrialiseerde staten waar het loonniveau op de helft van dat in Duitsland ligt. Als er daar moeilijkheden rijzen, dan zullen de multinationals zelf uitzoeken waar ze hun activiteiten gaan opzetten. De kmo's beschikken echter niet over die mogelijkheid.

Het ernstigste bezwaar is het volgende. Van alles wat Hiddo Houben heeft gezegd, is dit het enige wat angst inboezemt. Tot voor kort waren de EU en de VS inderdaad de meerderheidsaandeelhouders, de leiders. Zij willen de leiders blijven, ook al is de wereld veranderd. Dát is de echte uitdaging van het TTIP. De twee oude machthebbers willen hun dominantie in het internationale beleidssysteem herstellen. Dat is een fundamentele vergissing. Daarmee gaan ze tegen de globalisering in. Men kan van de globalisering denken wat men wil, maar ze heeft toch de enorme verdienste van voor het eerst in de wereldgeschiedenis Noord en Zuid dichter bij elkaar te brengen. Een aantal landen uit het Zuiden hebben zich opgewerkt tot het niveau van de landen uit het Noorden. Maar men moet wel de gevolgen daarvan aanvaarden. Als vooroplopende landen moet er nu samen worden onderhandeld met de opkomende landen. Dat moet gebeuren in een breder kader. Een multilateraal kader zou ideaal zijn, maar dat ligt nu moeilijk.

De USA is een complex land. Er is gelukkig ook tegenspraak, het debat is er rijk en diep. Sommige Amerikanen vinden dat de handelsakkoorden ook moeten worden gebruikt om China te blijven overheersen: met het TPP moet de VS samen met elf landen China eronder houden, met het TTIP samen met achtentwintig landen. Sommigen noemen die Amerikaanse politiek 'containment'. Met de USSR is dat gelukt, maar China is niet de USSR. Het is een machtig, rijk en zich volop ontwikkelend land. China heeft mensen en geld en een langetermijnstrategie. Sinds kort heeft China de grootste interne markt en het heeft ook koopkracht. Die interne markt blijft snel groeien. Wie denkt de Chinezen te kunnen isoleren, denkt verkeerd. De technologische voorsprong van het Westen is intussen zowat ongedaan gemaakt want China gaat er ook in technologisch opzicht zeer snel op vooruit.

Wie denkt dat China de Atlantische normen gaat overnemen, maakt zichzelf iets wijs. Wat wel waar is – en dat is gevaarlijk – is dat China de dreiging zal bezweren door zelf regionale akkoorden na te streven. En dan gaat het niet alleen om commerciële akkoorden, het worden monetaire akkoorden. De renminbi wordt de internationale munt. Het IMF onderzoekt op dit ogenblik de entree van de renminbi

in de muntenkorf die als basis zal dienen voor het recht op speciale trekkingen, het wordt de officiële wereldmunteenheid. We mogen het risico niet lopen op een fragmentering van de wereldeconomie, op rivaliserende commerciële en monetaire blokken. Europa doet er niet goed aan daaraan mee te werken.

Waarom doet Europa dat dan wel? Het zegt dat het wil groeien, maar er zal niet veel groei zijn en de impact op de tewerkstelling zal wellicht negatief zijn. Europa is naar aanleiding van wat er in Oekraïne gebeurt, beginnen te panikeren. Het was onvoorbereid, het heeft gedurende twintig jaar het simplistische Amerikaanse beleid ten aanzien van Rusland klakkeloos aanvaard. Uiteraard kon het zo niet anders dan in aanvaring komen met Moskou. Europa was in paniek geraakt doordat de Amerikanen voor Azië kozen. De EU heeft geprobeerd Barack Obama te verleiden en heeft hem in zijn State of the Union van 2013 doen zeggen dat hij ook met Europa een akkoord zou sluiten.

De – voor de verkozenen – cruciale inzet van het TTIP is dat het onevenwicht tussen de krachten van de markt en de politiek niet mag verergeren. De politiek moet het laatste woord krijgen. Door de feitelijke macht over te hevelen naar de bedrijven die – helaas – in Amerika het politieke systeem overheersen, riskeert men afstand te doen van de volkssoevereiniteit die onze identiteit garandeert, ten voordele van multinationale ondernemingen die – logischerwijs – winst nastreven. Zo zegt de voorzitter van General Motors: “Wat goed is voor GM, is goed voor Amerika.”. Maar wat goed is voor de multinationals, is niet noodzakelijk goed voor de Atlantische alliantie, die zal opdraaien voor deze strategische vergissing van de EU.

Dit probleem overstijgt de tegenstelling tussen links en rechts, tussen meerderheid en oppositie. Het gaat over de mogelijkheid die Europa heeft om baas te blijven over zijn keuzes, en dus over de mogelijkheid van democratie in Europa. Zij die twifelen aan de risico's die hier worden genomen, denken natuurlijk aan de arbitrageclausule, die in kortsluiting komt met de publieke jurisdicties. Op die manier komt er macht in handen van privéondernemingen, wat indruist tegen de macht van de democratisch verkozen wetgevers. Ze denken ook aan een samenspel van gereguleerde samenwerking dat, eens het TTIP in werking treedt, onvermijdelijk de Europese wetgevende capaciteit zal beperken.

1.2.3. Aanbeveling

Als men groei zoekt, dan moet die in Europa worden gezocht. De eurozone moet op een stevige manier worden geleid. Werkbaarheid moet worden nagestreefd door een evenwicht te vinden tussen de munt, het budget en de fiscaliteit. Dat is het eerste wat in Europa moet worden nagestreefd. Dat zal ons ook in staat stellen om te streven naar het onder elkaar verdelen van de schuld en naar de herstructurering van het schuldoverschot. De spreker beklemtoont dat hij dit zegt als expert, hij vraagt geen enkele volksvertegenwoordiger deze visie met hem te delen.

Het tweede wat kan worden gedaan, is onderhandelen met een ‘coalition of the willing’ in de schoot van de G20, om verder te gaan met de liberalisering en de regulering. Die twee zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Er kan niet alleen maar worden geliberaliseerd. De markt is een instelling, ook als ze mondiaal is. Ze moet worden geleid door regels, er moeten dus tegelijkertijd regels worden gemaakt. Deze onderhandelingen zouden moeten worden gevoerd samen met de opkomende landen. Dat is al moeilijker. Onze bedrijven zullen er niet alles vinden wat zij verwachten, maar het zal veel beter zijn voor de welvaart en de vrede in de wereld. Dat is de missie van Europa.

2. Vragen en opmerkingen van leden

2.1. Güler Turan

Güler Turan vindt het een goede zaak dat er in Vlaanderen niet wordt gewacht op wat er vanuit Europa of andere lidstaten komt, maar dat zelf het heft in handen werd genomen om deze hoorzittingen te organiseren. Het was niet evident om het belang van het TTIP, een handelsakkoord waarover wordt onderhandeld, hier in Vlaanderen politiek te laten leven. Zij dankt beide sprekers voor hun inzichten en hun opmerkingen. Zij kan maar één conclusie trekken, namelijk dat beide sprekers haar angst en voorbehoud delen en dat sommige positieve opmerkingen en vooroordelen nog eens worden bevestigd.

Pierre Defraigne stelde dat het geen links-rechtsverhaal is, het gaat om veel meer. Zijn uiteenzetting had bijna de hare kunnen zijn. Wat het gevaar betreft voor de Vlaamse identiteit, dat laat ze over aan de collega's van de N-VA. De drijfveer achter de economie in Vlaanderen zijn de kmo's en niet de multinationals. De laatste jaren zijn de multinationals hier een voor een weggetrokken. Ze spelen verschillende staten tegen elkaar uit en trekken weg. Wij blijven in Vlaanderen over met onze kmo's. Volgens Pierre Defraigne zijn die multinationals heel sterk, zijn ze nu al hard aan het onderhandelen met verschillende lidstaten en spelen ze die tegen elkaar uit. Wat zal dat geven met het TTIP erbij? Hoe kunnen de Vlaamse kmo's een tegengewicht bieden tegen het TTIP? In alle eerlijkheid lijkt de kans dat onze kmo's daar een rol in kunnen spelen, onbestaande.

Vele protesten tegen het TTIP beginnen met de ISDS-clausule, maar eigenlijk is dit peanuts in vergelijking met de 'regulatory commission', waarover vooral Hiddo Houben het heeft gehad. Het gaat niet alleen over uitvoering, toepassing en sanctionering van vandaag, maar ook over de toekomst. De toekomst wordt niet meer in handen gelegd van de politiek. Er werd gezegd dat er nieuwe regelgeving komt, maar niet op een lager niveau. Kan daarvoor een garantie worden gegeven? Er werd ook gezegd dat er nieuwe regels komen en dat het niveau en de standaarden niet worden verlaagd. Waaruit blijkt dat echter? Waar zijn die garanties? De spreker heeft daar als politicus een fundamenteel probleem bij. Hiddo Houben zei dat de soevereiniteit van Europa en de lidstaten gewaarborgd blijft. Waar blijft haar soevereiniteit als zij in het TTIP de 'regulatory commission' aanvaardt en ze voor de regelgeving ter bescherming van de normen en standaarden voor de burgers, langs die 'regulatory commission' moet passeren? Als de Vlaamse kmo's daarin zouden zitten om hun visie te kunnen geven, zou het misschien nog niet zo erg zijn. Waar gaan we die garantie halen? Waarom nemen wij de soevereiniteit van de politici af? Dan moeten wij onze democratie opnieuw uitvinden en stoppen met parlementsleden te verkiezen.

De spreker wil van Hiddo Houben horen waar de garantie kan worden gehaald dat er geen opbod naar beneden komt, dat er geen sanctie gaat komen naar een land dat eventueel wat de milieunormen betreft wat verder wil gaan. Zij herinnert eraan dat toen in Vlaanderen met technologie voor kabeltelevisie werd begonnen, de punt-tot-puntcommunicatie werd uitbesteed aan een kleine commerciële partner. De latere impact op het Vlaamse kabel- en tv-landschap was immens. En dat is maar peanuts in vergelijking met wat aan het TTIP zou worden afgestaan. Waarom zou de soevereiniteit van de politici en de positie van de kmo's nog meer worden verzwakt?

Wat de ISDS-clausule betreft, zegde Pierre Defraigne dat er een onevenwicht is omdat Europa de knowhow van de arbitrages in Amerika niet heeft. Dat blijkt bij de toegang van een kmo tot die ISDS-clausule. Een burger is sowieso al uitgesloten, maar hoe zit het met de kleine en middelgrote ondernemer die de knowhow niet heeft noch de financiële middelen en die niet in dat netwerk zit? Want met die ISDS-

clausule is men nu eens rechter, dan weer advocaat. Er is veel geld mee gemoeid. Ook al was Duitsland een van de voorstanders in de EU om met die onderhandelingen te beginnen, geen enkele Europese lidstaat kan daartegen opboksen.

Hiddo Houben poneerde dus dat de normen niet zullen worden verlaagd. Volgens hem bestaat de mogelijkheid om nieuwe regels te creëren en wordt er uitgegaan van een gelijk niveau. Wat is de nulmeting echter? Er moet al een gelijke nulmeting zijn om niet naar boven of naar beneden te kunnen gaan met de standaarden. Wat is onze beginfase om te komen tot nieuwe regelgeving? Waarom werd er ooit van uitgegaan dat er nieuwe regelgeving moet worden gemaakt door handelaars? Waarom moet dat worden overgelaten aan de handel en niet aan de politiek? Politici hebben veel te leren van burgers en om de zoveel jaar hebben de burgers het recht om zich uit te spreken over de werking van de politieke partijen en de individuele parlementsleden. Wanneer komt iets dergelijks ook voor de multinationals? De aandeelhouders zullen er sowieso niet slecht van worden.

Wat de economische impactanalyse betreft, werd gezegd dat er een groei komt met 0,5 percent over een aantal jaren. Er zijn echter evenveel studies die dat tegenspreken. Het hangt ervan af vanuit welk model men vertrekt om te besluiten tot een positieve of negatieve impact van het TTIP op de economie. Een model kiezen is een politieke keuze. Het feit dat er vandaag een keuze wordt gemaakt voor een bepaald model, wil nog niet zeggen dat de economische impact positief of negatief zal zijn.

Vanuit Vlaanderen werd er geen impactanalyse besteld. Vlaanderen doet mee en volgt lijdzaam de onderhandelingen, zonder te weten wat het effect op Vlaanderen en met uitbreiding op België zal zijn. Is er per land een impactanalyse geweest? Duitsland zal er allicht wel beter bij varen. Of het een groei van de economie zal meebrengen is absoluut niet zeker. Volgens bepaalde ramingen zou er economisch 100 miljard euro worden gewonnen. De vraag is echter: wat verliezen we erbij? Los van het feit dat sommige studies zeggen dat er onder meer jobverlies kan komen, ten koste waarvan gaat die 100 miljard euro? Verlies van kwaliteit, van standaarden? Als er bepaalde normen in Amerika zijn waar wij in West-Europa ver van staan, waarom zouden we daar dan aan deelnemen, zeker als de economische impact niet uitgesproken positief is? Mocht de economische impact zeer positief zijn, dan zou het te begrijpen zijn dat er moet worden onderhandeld over bepaalde waarden en normen, maar dat blijkt nu niet.

Er was ook sprake van het verminderen van de inspectiedruk als gevolg van compatibele regelgeving. Die inspecties zijn er natuurlijk met een bepaalde doelstelling. Ook in Vlaanderen wordt ernaar gestreefd de inspectiedruk te verminderen. Idealiter zou die er totaal niet zijn en zou alles zelfregulerend zijn. Zo werkt het echter niet en ook in Amerika is men zich ervan bewust dat er regels moeten zijn. De vraag is hoe de Amerikanen hier tegenover staan.

Een andere stelling was dat het sociale model niet achteruitgaat, want dat het net zal worden gefinancierd via het vervagen van de normen en het uit handen geven van de soevereiniteit. De spreekster is daar niet van overtuigd. Als onze normen en onze toekomstige regelgeving uit handen worden gegeven, welk model zal er dan overblijven in Europa, laat staan in de rest van de wereld?

Het was haar niet bekend dat bepaalde fouten die destijds met Rusland zijn gemaakt, nu worden doorgetrokken naar China. De stelling van Pierre Defraigne was duidelijk: China kan sowieso niet worden gestopt, het kan beter als partner worden genomen en er kan beter worden geïnvesteerd in de interne markt. Te onthouden valt vooral dat dit geen handelsakkoord is, maar het creëren van een handels-NAVO. De collega's in het federale parlement weten wat dat betekent ten aanzien van defensie. Ze hebben eigenlijk niet de middelen om aan defensie te

geven wat er nodig is, maar moeten voor een aantal gevechtsvliegtuigen toch meer dan 6 miljard euro besteden omwille van de NAVO-overeenkomst. De politiek zou perfect bepaalde keuzes kunnen maken en een bepaalde investering met twee jaar uitstellen omdat er zich sociale drama's aan het afspelen zijn en kinderen in armoede leven, maar dat zijn politieke keuzes die vandaag niet kunnen worden gemaakt.

Amerikaanse onderhandelaars worden op dit ogenblik zwaar onder druk gezet en hebben al gesignaleerd dat het voorzorgsprincipe voor hen een dealbreaker zou kunnen zijn. Is het behoud van dit voorzorgsprincipe een rode lijn voor de Europese Commissie? Welke garanties zijn er dat het overeind blijft? Zal het voorzorgsprincipe expliciet in de verdragstekst worden opgenomen?

Het gaat hier om een totaalpakket, te nemen of te laten door het Europees Parlement. Is dat een goed vertrekpunt? Uiteindelijk kunnen bepaalde dingen wel aangenomen worden of de politici kunnen bepaalde dingen wijzigen. Hoe staat de Europese Commissie daar tegenover?

De 'regulatory cooperation of the Commission' heeft als doelstelling om nieuwe regelgeving door de EU-lidstaten te laten toetsen in de mate waarin deze impact kan hebben op de belangen van de bedrijfswereld. Gaat het dan om vrijblijvende of bindende adviezen? Zijn er garanties op evenwichtige inspraak van de relevante belangengroepen? Dat de multinationals ervoor zullen zorgen dat ze gehoord worden, lijkt geen twijfel. Bepaalde Europese staten staan ook sterker, want Europa is ook niet homogeen. Hoe kan worden gegarandeerd dat verschillende lidstaten, kleinere bedrijven, kmo's, consumentenorganisaties, vakbonden en andere maatschappelijke organisaties daarbij betrokken worden? De politici moeten aan die mensen verantwoording afleggen over hun wetgevend initiatief in de parlementen. Maar als ze dat afgeven aan de 'regulatory cooperation', waar moet er dan verantwoording worden afgelegd?

Van de economische baten is de spreekster absoluut niet overtuigd. Misschien kan Hiddo Houben aangeven waarom er voor bepaalde modellen werd gekozen en of die 100 miljard euro opweegt tegen de rest.

2.2. Karl Vanlouwe

Karl Vanlouwe vond het interessant om verschillende visies te horen, namelijk van een huidige EU-ambtenaar en van iemand die niet meer actief is als EU-ambtenaar. Zoals Hiddo Houben heeft gezegd, wordt er rond het TTIP een zeer levendig debat gevoerd. De indruk bestaat wel dat dit iets meer het geval is in de Franstalige media en daar blijken toch enige verschillen te zijn. Hier en daar in Wallonië en zelfs hier in Brussel, zijn er gemeenten waar resoluties worden gestemd om hen tot een free-TTIP-zone te maken. Bij niet minder dan elf van de negentien Brusselse gemeenten zijn er dergelijke zones.

De spreker zegt dat hij een N-VA-politicus uit Brussel is, met als ideologie het Vlaams-nationalisme. Hij voelt niet echt dat zijn Vlaamse identiteit in vraag wordt gesteld door het TTIP. Ook twintig jaar geleden bij de discussie over de Europese Unie die er moest komen vond hij dat niet en evenmin toen de eurozone werd geïnstalleerd. Er moet vooruit worden gekeken. We kennen het principe van diversiteit binnen een eenheid. Het gaat hier weliswaar over vrijhandelsakkoorden, maar de volkssoevereiniteit van Vlaanderen of van Europa lijkt niet in het gedrang te komen door het TTIP.

Het TTIP lijkt ook geen grote bedreiging voor welvaart en welzijn. Over jobcreatie zijn er tegenstrijdige visies en tegenstrijdige studies. Hier werd gesteld dat het voordeel dat daaruit kan worden gehaald, kan worden geraamd op 100 miljard

euro. Uiteraard is dat moeilijk te berekenen. Na de uiteenzetting over het waarom, waarover en waarnaar van het TTIP, is de spreker er echter van overtuigd dat er wel degelijk voordelen zijn, net zoals er voordelen zijn aan een Europese eenmaking en aan de vrijhandel in de Europese Unie. Er zijn ook nadelen, dat valt niet te ontkennen.

Er wordt altijd gezegd dat het TTIP in het voordeel is van de multinationals. Vlaanderen is een kmo-land, maar is tegelijk ook gericht op export. Kan worden bevestigd dat de Vlaamse kmo's ook voordeel zullen halen uit dit vrijhandelsakkoord met de Verenigde Staten?

Een ander belangrijk punt is ter sprake gekomen ten tijde van het mandaat dat in 2013 werd gegeven en waar toen in het federaal en het Vlaams Parlement en zelfs ook in de Franse Assemblée werd geijverd voor de culturele exceptie die bepaalde dat in de audiovisuele diensten de culturele en taaldiversiteit gehandhaafd moet blijven. Er zijn de bestaande maatregelen. Denk aan de taxshelter, maar ook aan bepaalde subsidies voor de Vlaamse film, het VAF dat hier actief is. De vraag is of dat nog steeds buiten de onderhandelingen blijft. Toen de vraag in het Comité van de Regio's werd gesteld aan Europees commissaris Cecilia Malmström, bevestigde zij dat, maar er blijft toch twijfel.

Collega Turan vroeg of de vrijhandelsakkoorden een positieve impact zouden hebben op de economie en de tewerkstelling. Dat is moeilijk te berekenen en misschien is het zelfs onmogelijk. Wel zeker is dat de internationalisering en de innovatie drijfveren zijn. Ze zijn dat in het verleden altijd geweest, voor de creatie van jobs en welvaart. Er is een rapport verschenen van de Europese Commissie, dat onderstreept dat een op zeven jobs in Europa rechtstreeks of onrechtstreeks kan worden gelinkt aan de uitvoer van goederen of diensten naar de rest van de wereld. Het is wat verontrustend als hier wordt gezegd dat we vooral naar onszelf en binnen Europa moeten kijken, maar dat Vlaanderen een expliciet exportland is. Europa is dat uiteraard ook. Hoe is dat te rijmen met de onderhandelingen die op dit ogenblik bezig zijn?

Er is een resolutie op het Europese niveau, waarover vorige week is gestemd. Binnen een bepaalde fractie waren er nogal wat tegenstellingen over het ISDS. Er was op een gegeven moment een compromis waarop nadien is teruggekomen, waarna het debat maar werd uitgesteld. Kan er enige verduidelijking worden gegeven over het ISDS? Zal dat een arbitragemechanisme zijn? Zal het een permanent orgaan zijn? Zullen het, zoals Güler Turan zegt, advocaten zijn die af en toe als rechter of raadsheer gaan zetelen?

Met arbitrage is overigens niets fout. Het ISDS bestaat al in handelsakkoorden en arbitrage is zelfs ingeschreven in ons gerechtelijk wetboek als systeem dat ook in onze rechtspraak perfect aanvaardbaar is. Pleiten voor arbitragecommissies is eigenlijk pleiten voor een rechtbank. Dat is niet het privatiseren van de rechterlijke macht.

2.3. Wouter Vanbesien

Wouter Vanbesien vraagt of hij het juist heeft begrepen dat Pierre Defraigne voorstelt om in de toekomst te stoppen met bilaterale onderhandelingen en het debat te verleggen over hoe meer vrijhandel of de globalisering vorm moet worden gegeven. Ga ermee naar de G20, werd gesteld, en zet het niet op slot achter een onderhandeling tussen twee handelsblokken. Klopt deze interpretatie?

Hoe schat Hiddo Houben in dat het ISDS onlosmakelijk is verbonden met het TTIP? Of is er toch een mogelijkheid om dat er uit los te weken?

Een ander zwaar aspect van deze onderhandelingen is de openbaarheid. Pierre Defraigne stelde dat er achter gesloten deuren wordt onderhandeld en dat het resultaat te nemen of te laten zal zijn. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat de EU en de EC veel moeite doen om dat in de openbaarheid te trekken. Bij de onderhandelaars van de Verenigde Staten is er echter veel minder openbaarheid. Kan het ook een voorwaarde zijn of worden voor de VS dat er met hen wordt afgesproken dat er meer openbaarheid komt in het proces van onderhandelen? Of is dat iets dat ieder maar voor zichzelf moet regelen? Als men wil slagen, moet er wel iets worden gedaan aan de openbaarheid aan de kant van de VS.

2.4. Joris Poschet

Joris Poschet heeft een vraag over de compatibele regelgeving en het vermijden van dubbele inspectie van producten en processen. Hoe wordt er voor welk model gekozen? Hiddo Houben stelde dat het niet de bedoeling kan zijn dat er een verlaging van de standaard is, noch aan EU- noch aan VS-zijde. Wordt er in geval van een nivellering dan naar de strengste norm genivelleerd? Moet er voor elk product of productengroep een aparte overeenkomst komen? En is er pas een akkoord als er over alles een akkoord is?

Pierre Defraigne zei dat er een versnelling zit in het TPP, dat ze al verder gevorderd zijn in het sluiten van een akkoord, hoewel er nu wel een kink in de kabel is gekomen in het Amerikaanse Congres. Voelt de EU die snellere gang van zaken aan als een breekijzer, een drukkingsmiddel waardoor ook zou worden versneld in de onderhandelingen over het TTIP? Wat is de impact van de regelgeving, van de inhoudelijke overeenkomsten op de inhoud van het TTIP? Zal het TTIP inderdaad moeten volgen wat er is afgesproken in het raam van het TPP?

Pierre Defraigne zegde dat het TTIP in zekere zin centrifugaal gaat werken tussen een kern-Europa – Duitsland, Groot-Brittannië – en de perifere landen. Kan hij dat wat meer verduidelijken? Heeft China überhaupt interesse, mocht het worden uitgenodigd, om in de onderhandelingen te stappen tussen de trans-Atlantische machtsblokken?

2.5. Johan Verstreken

Johan Verstreken vindt dat beide sprekers nuttige en leerrijke informatie hebben verstrekt. Sommige economen stellen dat de baten vooral gericht zullen zijn op grote exporterende landen. In welke mate kunnen kmo's ook genieten van de voordelen van het TTIP?

Er zijn nogal wat pijnpunten, zoals de verdeeldheid in de meerderheid van het Europees Parlement. Hoe kunnen die pijnpunten worden weggenomen en hoe kan er tot een aanvaardbaar compromis worden gekomen met de VS?

Het ISDS blijft een heikel punt. De middenveldorganisaties maken zich daar al dan niet terecht ongerust over. Ook de publieke opinie stelt zich vragen. De kmo's stellen dat een dergelijk systeem op het lijf van multinationals zou zijn geschreven, omwille van de hoge procedurekosten. Vanwaar die bezorgdheid, aangezien het idee van ISDS al jaren functioneert in gelijkaardige handelsverdragen? Hoe kunnen de kmo's worden gerustgesteld?

In 2014 hebben de meeste nationale parlementen ervoor gepleit om een gemengd statuut aan het TTIP te geven. Dat betekent dat, naast het Europees Parlement ook de nationale parlementen dat zullen moeten goedkeuren. Voormalig Europees commissaris De Gucht zou die vraag voorleggen aan het Europees Hof. Is dat al gebeurd en wat is daarvan het gevolg?

Transparantie is een woord dat overal voorkomt, en het blijft een heikel punt. Intussen heeft Europa al een aantal van de stukken openbaar gemaakt, andere stukken konden in beperkte mate worden gelezen. Wanneer zullen ook de Amerikaanse onderhandelingsdocumenten openbaar worden gemaakt? Misschien is dat toch noodzakelijk om in twee richtingen vertrouwen te winnen.

De baggerbedrijven werden genoemd, waar Vlaanderen en België sterk in staan. Door de Jones Act blijven Amerikaanse bedrijven in een bevoorrechte positie. In welke mate kan er worden ingezet op het afschaffen van die bepaling, zodat ook Europese bedrijven toegang krijgen tot die markt?

2.6. Rik Daems

Rik Daems stelt dat de modellen om de meerwaarde van deze overeenkomst te meten, verschillend zijn. Het zou interessant zijn om over die modellen te kunnen beschikken. De 100 miljard euro is de Europese zijde. De Amerikaanse zijde is van dezelfde orde van grootte. De niet-Europese en niet-Amerikaanse zijde is nog eens van dezelfde orde van grootte. Eigenlijk gaat het dan over een meerwaardedecreatie van in totaal een kleine 300 miljard euro, weliswaar gespreid over een aantal jaren, die tot stand moet komen door het wegwerken van barrières, het creëren van synergieën en het elimineren van dubbele kosten. Dat is, simpel gezegd, de logica die achter het Europese model zit. Het zou interessant zijn als ook een link wordt aangegeven om de omgekeerde berekeningen, het vernietigende aspect, daaraan toe te voegen om de balans te kunnen maken.

Het zou ook interessant zijn om te weten of er in die modellen een soort van winner-loserconcept is ingebouwd. Stel bijvoorbeeld dat de Amerikaanse markt zou opengaan voor de Vlaamse baggeraars, dan zijn de Vlaamse baggeraars winnaars en de Amerikaanse baggeraars verliezers. Dat is heel simpel geredeneerd, maar de idee van winners en losers, is dat ergens zichtbaar in die modellen?

Dezelfde idee van big en small, is dat in die modellen te bekijken? De spreker vreest persoonlijk niet dat 'small is beautiful' zou worden geschaad door minder regels en meer transparantie. Het omgekeerde is volgens hem waar. In die modellen zitten 'size of the company'-aspecten die wat inzicht kunnen bieden of dit nu een probleem is naarmate een bedrijf kleiner is. Dat voedt de idee dat een gemakkelijker markt wordt gemaakt en dat de grotere bedrijven de kleine kapot zullen concurreren. Dat is het beeld van de ene zijde. De andere zijde zou kunnen zijn: als er minder regels zijn, dan gaat er een veel groter 'level playing field' ontstaan voor de kleine bedrijven ten opzichte van de grote. Zijn de aspecten intra-Europa en intra-USA ook in de modellen opgenomen?

Dan is er het arbitragegebeuren. Arbitrage tussen bedrijven, en tussen bedrijven en overheden is niet zo uitzonderlijk. Hier komt de idee naar boven dat de arbitrageprocedure de bestaande regelgeving kan overrulen. Simpel gezegd, een multinational in een conflict met een overheid maakt een deal waarbij de regelgeving vigerend binnen de context van die overheid waar het conflict zich afspeelt, door die arbitrage zou worden gewijzigd. Als dat juist is, dan is er een fundamenteel probleem. Het zou betekenen dat een arbitrage tussen een niet-parlementair gedekte overheid en een privébedrijf de wetgeving zou wijzigen. Is dat zo? De spreker gaat ervan uit dat dat niet zo is omdat het gewoon niet kan, maar wil het toch graag bevestigd zien.

Het gaat hier over een trade and investment agreement. Er zijn indicaties dat free trade agreements manifest meerwaarde creëren. Er zijn ook empirische vaststellingen dat bij 'trade agreements which are not free trade agreements' de resultaten gemengd zijn. Er zijn voorbeelden te vinden van specifieke handelsakkoorden die voor beide partijen een minwaarde zijn. Ook dat is een bezorgdheid. Het gaat niet

om een full-fledged free trade agreement tussen twee economische blokken, maar om een trade and investment agreement on certain subjects. De logische vraag is dan: which are the subjects that do not enter in the agreement? De culturele exceptie is daarvan een voorbeeld, maar er zijn ongetwijfeld veel andere zaken die daar ook niet in spelen. Hoe moet dat worden ingeschat?

De Buy American Act is daar een goed voorbeeld van. In een trade and investment agreement zal die niet afgeschaft worden. Ze bestaat intussen meer dan honderd jaar en is zowat een heilige koe. Welke elementen vallen niet onder dit soort van akkoord om te kunnen inschatten in welke mate het gaat over een gedeeltelijk vrijhandelsakkoord? Er zitten duidelijk veel positieve luiken in, bijvoorbeeld als het gaat over markttoegang en over de stroomlijning van regelgeving.

De boodschap die Hiddo Houben gaf is dat, als het over veiligheid gaat, de basis van het TTIP is: 'the higher standard prevails'. Dat zou betekenen dat de domeinen waarover een akkoord wordt gemaakt, een 'gold plating'-achtig iets zijn, waarbij de hogere standaard de regel is. Klopt dat? Of zou het kunnen dat er een soort van compromisstandaard komt? Dat is wel essentieel voor wie hier kritiek op heeft. Er zijn standaarden die op sommige terreinen misschien overdreven zijn in Europa of in de VS. Maar is de hoogste standaard in een bepaald domein de facto de regel? Dat is moeilijk te geloven in een onderhandeling.

Transparantie is gedeeltelijk nodig. Als er wordt onderhandeld, gebeurt dat natuurlijk niet met de fanfare op kop, maar op een bepaald moment is er wel democratische controle nodig. In welke mate is er dan zowel aan Amerikaanse als aan Europese zijde een yea or nay-check? Dat is toch ook vrij fundamenteel.

De bemerkingen van Pierre Defraigne over China zijn deels terecht, maar de ervaring van de spreker is dat China nu niet standaardgericht is. Op dit ogenblik is het zelf wereldstandaarden aan het zetten. Daar is niets mis mee. Als de markt een bepaalde kwaliteitstandaard zet, dan is dat zo. Nu al worden er in de Europese huishoudens bijzonder veel toestellen gebruikt die in China zijn geproduceerd volgens standaarden die zelfs niet altijd door ons zijn bepaald.

3. Antwoorden van de sprekers

3.1. Antwoorden van Hiddo Houben

Hiddo Houben zegt dat hij tussen 1990 en 2000 voltijds aan de behandeling van de toetreding van China tot de WHO heeft gewerkt. Toen heeft hij geleerd dat als de Amerikanen en de Europeanen de Chinezen samen eenzelfde coherente vraag stellen, de kans veel groter is om iets gedaan te krijgen. Dit gaat beter dan elk apart en op de eigen manier met de Chinezen te interageren.

Hij ziet het TTIP dan ook niet als een 'economische NAVO'. Hillary Clinton heeft die uitdrukking maar trouwens eenmaal gebruikt, nadien was dat nooit meer in de pers of elders te zien. Iedereen is het erover eens dat die omschrijving niet van toepassing is. Uiteindelijk is de NAVO een zeer reactieve organisatie en exclusief in plaats van inclusief.

Wat met het TTIP wordt geprobeerd, is de installatie van een vorm van verlicht leiderschap. Europa probeert met de Amerikanen op eenzelfde plateau te geraken. Dat heeft dan betrekking op waarden en normen om die vervolgens uit te kunnen dragen. Het gaat om een leiderschap dat verlicht moet zijn. Als het dat niet is, dan is de spreker het eens met de heer Defraigne dat het dan zeer contraproductief zou kunnen zijn. Het TTIP kan enkel werken indien het echt een instrument voor een verlicht leiderschap is.

Buitenlanders noemden de interne Europese markt in de jaren 1980 en 1990 'fortress Europe'. Die interne markt heeft de buitenwereld echter evenveel voordelen als de Europeanen opgeleverd. In de context van wat met het TTIP wordt geprobeerd, is dit een belangrijk punt.

Indien de Amerikanen de baggermarkt zouden opengooien, zou dit ook in de VS een toename van de werkgelegenheid teweegbrengen. Dit blijkt uit diverse studies. De economische activiteit zou toenemen. De havens zouden worden verdiept en er zouden in de VS meer efficiënte, in Europa gebouwde boten worden gebruikt. Daarvoor zouden dan vervolgens Amerikaanse scheepslui in dienst worden genomen. De essentie van een open wereldhandel is nu net dat het wederzijds voordelen oplevert.

Wat het ISDS betreft, is het zo dat iedereen de concept paper van de Europese Commissie op het internet kan vinden. De Europese Commissie heeft die concept paper gepubliceerd als een antwoord op de vragen van meerdere lidstaten. Er kan geen sprake van zijn dat een ISDS-procedure regelgeving zou kunnen overrulen. Dat is volstrekt uitgesloten. Het enige wat een ISDS-procedure kan opleveren, is een – mogelijk aanzienlijke – schadevergoeding. Wie hierover nog vragen heeft, moet gewoon de zoektermen 'concept paper ISDS European Commission' intikken. Het document telt ongeveer vijftien pagina's en is in gemakkelijk Engels opgesteld, niet in juridische taal.

Een handelsliberalisering levert altijd winnaars en verliezers op. Het zou politiek oneerlijk zijn te beweren dat er geen verliezers zullen zijn. De algemene doelstelling op lange termijn is dat het goed voor de economie zal zijn. Het netto-effect op de werkgelegenheid zal positief zijn. Het gaat dan zowel om de hoeveelheid werkgelegenheid als om het niveau van de lonen.

Wat de Buy American Act betreft, hoopt de spreker dat het uiteindelijke resultaat zal inhouden dat de VS de Buy American Act in stand houdt, maar niet op de Europeanen toepast. De act kan dan nog met betrekking tot landen als Brazilië, India, China of Rusland worden toegepast. Het gaat nu echter om onderhandelingen tussen de VS en de EU. Die act moet niet op Europa van toepassing zijn en de EU zal dan ook geen gelijkaardige regel toepassen ten overstaan van de VS.

De idee is natuurlijk dat deze overeenkomst vijf jaar later wordt uitgebreid. Het kan dan gaan om andere landen of om een andere context. China bijvoorbeeld heeft op het vlak van overheidsopdrachten nog steeds geen internationale verplichtingen.

De conditionering van de markttoegang is belangrijk. De Jones Act is een vergelijkbaar punt. Ook dit ligt in de VS zeer gevoelig. Ook daar zal hopelijk aan de VS kunnen worden gezegd dat de Jones Act kan blijven, maar dat ze in een beperkt aantal gebieden niet meer op Europeanen moet worden toegepast. De baggersector is in dit verband natuurlijk essentieel. Op dat vlak, en ook bijvoorbeeld voor ijsbrekers, is Europa immers buitengewoon competitief. De VS wordt enkel gevraagd om die onderdelen van de maritieme markt, in het bijzonder de scheepsbouw en de scheepsdiensten, open te stellen. Andere voorbeelden zijn de milieudiensten voor olielekken en offshorewindparken. Ook op dat vlak is de EU zeer competitief. Al deze sectoren vallen hieronder.

Inzake de regelgevingssamenwerking maakt de spreker de vergelijking met een bezoek aan een restaurant waar er niet enkel een dagmenu is. De klant moet niet eten wat de keuken oplegt. Hij kan à la carte bestellen. Dit houdt bijvoorbeeld in dat het TTIP de invoer van vlees van met hormonen geïnjecteerde koeien niet zal toelaten. De Amerikanen zullen echter de hogere Europese standaarden niet overnemen, dat hebben ze al lang besloten. Ze zullen in de context van het TTIP

niet plots beslissen de injecties met hormonen in hun eigen veeteelt te verbieden. Aangezien er veel dergelijke gevallen zijn, gaat het om een menu à la carte.

Ook na de inwerkingtreding van het akkoord blijven er verschillen. Na de afronding van het TTIP zullen de Amerikanen vlees dat vrij van hormonen is, gemakkelijker naar Europa kunnen uitvoeren. De invoerbescherming zal immers afnemen. Overigens is het zo dat in de landbouwsector de EU netto-exporteur is naar de VS.

Het gaat dan overwegend om kmo's. Daarover zijn veel vragen gesteld. De kazen uit Frankrijk en Italië, de hammen of de whisky's worden allemaal door kmo's gemaakt. Heel wat voordelen op het vlak van waarde zullen specifiek betrekking hebben op de kmo's.

Wat de transparantie betreft, werd in de handelspolitiek een omslag gemaakt. Alles wat met de regelgeving te maken heeft, verloopt volledig transparant. Dat is allemaal op het web te volgen. Wat geheim blijft, zijn de markttoegangsonderhandelingen. Op dat vlak werd binnen het Directoraat-generaal Handel enkele maanden geleden een scheiding doorgevoerd. In de handelspolitiek van de 21e eeuw is de regelgeving volledig transparant. Er moet immers aan de democratische plicht worden voldaan, om aan te geven wat de nagestreefde normering is. De markttoegangsonderhandelingen, onder meer met betrekking tot de Jones Act, de overheidsopdrachten of de verlaging van de invoerrechten op landbouwproducten, blijven echter geheim. Dat vormt, bij wijze van spreken, nog een onderdeel van de klassieke onderhandelingen uit de handelspolitiek van de twintigste eeuw.

De Regulatory Cooperation Body heeft geen eigen beslissingsbevoegdheid. Het gaat niet om een overdracht van soevereiniteit van de EU aan de VS of omgekeerd. Het gaat ook niet om de overdracht van de soevereiniteit van parlementen aan een onbekend, grijs en onzichtbaar geheim comité. Als regelgevers samenwerken, dan heeft de politiek altijd het laatste woord. De standaarden in verband met de volksgezondheid en dergelijke worden in eerste instantie door wetenschappers vastgesteld. Zij gaan na wat kankerverwekkend of onveilig is. Als die mensen meer met elkaar samenwerken, zullen ze ook wetenschappelijke studies met elkaar delen. Ze kunnen dan samen nagaan of een probleem niet op een efficiëntere wijze kan worden geregeld. Dat is de doelstelling van de samenwerking tussen regelgevers. Die samenwerking blijft natuurlijk steeds onderworpen aan het politieke eindtoezicht. De indruk mag niet ontstaan dat dit buiten de politieke verantwoordelijkheid zou plaatsvinden.

Als voorbeeld van de samenwerking in verband met regelgeving, legt de spreker uit hoe de dubbele inspectie in de praktijk zou werken. Het streefdoel is de dubbele inspecties te vervangen door een wederzijdse erkenning van de inspectierapporten. Momenteel vergezellen de Amerikaanse inspecteurs van de FDA bijvoorbeeld Engelse inspecteurs die naar Zweden gaan. Er gaan dan twee Amerikaanse inspecteurs mee en die kijken wat er daar gebeurt. Tot nu toe zijn de resultaten van de studies hoopgevend: de Amerikanen stellen dezelfde vragen en controleren precies hetzelfde. Het betreft hier geen structurele overdracht van bevoegdheden. Het gaat alleen om het erkennen van de inspectierapporten van de andere partij.

Indien een nationale overheid op een bepaald ogenblik vermoedt dat er wordt gestecheld, kan ze nog steeds iemand sturen om zelf te inspecteren. We bevinden ons echter in een mondiale economie. De farmaceutische producten worden tegenwoordig in India, Oekraïne of Brazilië gemaakt. Het is efficiënter te beslissen dat de Amerikaanse en Europese verslagen wederzijds worden erkend en dan inspecteurs naar India of naar Brazilië te sturen.

Wat het onderscheid tussen het TPP en het TTIP betreft, verschilt de appreciatie van de spreker enigszins van die van Pierre Defraigne. Volgens hem is er een

fundamenteel verschil in de onderhandelingen. De onderhandelingen over het TPP passen binnen de handelspolitiek van de twintigste eeuw. Het gaat om onderhandelingen met landen als Vietnam, die een laag ontwikkelingsniveau hebben. Vaak is 40 tot 50 percent van de economie daar nog in overheidshanden. Die onderhandelingen draaien nog in sterke mate om verlagingen en afschaffingen van invoerrechten. Bij het TTIP gaat het om de samenwerking van medicijntoezichthouders en dergelijke. Dat is een hele andere vorm van samenwerking en een heel ander verdrag.

Wat het Europees Parlement en de VS betreft, is er nog een pijnpunt. In het Europees Parlement vormt ISDS duidelijk de meest controversiële discussie. Dat is een zeer moeilijke discussie gebleken, zowel binnen de sociaaldemocratische partijen als tussen de sociaaldemocraten, de EVP, de Alliantie van Liberalen en Democraten voor Europa en anderen. De richting die we nu uitgaan, houdt daarmee rekening. De Europeanen kunnen zich dit enkel inbeelden in de toekomst, indien dit uit de private arbitrage wordt gehaald en judicieel wordt. We moeten van die private arbitrage af. Er moet een meer judicieel systeem met een mogelijkheid tot hoger beroep komen. Momenteel bestaat dit niet in de internationale verdragen over investeringsbescherming.

Dat is het antwoord van de Europese Commissie op de publieke consultatie geweest. Er is ontzettend veel kritiek gekomen. De Europese Commissie wil hier rekening mee houden. We hebben een aantal voorstellen geformuleerd. Die voorstellen staan in de concept paper. Het standpunt van de EC is dat er uiteraard politiek toezicht geldt. Als de Europese Raad en het Europees Parlement echter beslissen dat iets niet meer mag of alleen maar op een bepaalde manier mag, dan moet de Europese Commissie dit volgen.

Eens er een Europees standpunt is, moet er natuurlijk nog wel met de Amerikanen worden onderhandeld en dat zal niet gemakkelijk worden. Er is een voorstel waar jarenlang over nagedacht is. Er kan echter niet zomaar worden gevraagd daar een handtekening onder te plaatsen. Dat zal met de Amerikanen zeker niet lukken.

De Europese onderhandelaars vonden het belangrijk om het ISDS niet bij voorbaat uit de onderhandelingen te halen. Ze hadden daar immers een heel hoge prijs voor moeten betalen, want de Amerikanen hadden daar zeker op gereageerd door andere onderwerpen van de tafel te halen. Dat zouden uiteraard de gebieden zijn geweest die voor de EU zeer belangrijk zijn.

Het is dus een heel complexe operatie. Het resultaat van het politieke debat dat de afgelopen maanden in Europa is gevoerd, is dat dit meer juridisch moet worden. Er moeten meer ethische normen en meer bepalingen in verband met de conflicts of interest van de arbiters komen. Er moet een beroepsprocedure komen en die procedure moet voor echte rechters worden beslecht. Dit moet dus de structuur van een internationaal hof krijgen. Dit leunt niet helemaal toevallig sterk aan bij de geschillenbeslechtsprocedure in de WHO voor normale geschillen tussen lidstaten. Het is niet onbekend of politiek onhaalbaar. Er zijn voorbeelden van manieren waarop dit kwalitatief en systemisch goed zou kunnen werken. De Europese Commissie zal die discussie met het Europees Parlement en met de lidstaten blijven voeren.

Nog in verband met de positie van de kmo's: een kmo zal bijna nooit een state-to-state dispute settlement kunnen teweegbrengen. Voor vijftig banen zal geen dispute settlement met de VS worden gestart, want hoe zouden de Amerikanen dan reageren? Een hervormd ISDS met een judicieel karakter kan een oplossing bieden.

Als een kmo een probleem heeft in de VS omdat de Amerikaanse overheid dat bedrijf heeft gediscrimineerd, zal dat bijna nooit tot een dispute settlement tussen

de VS en de EU leiden. Zonder ISDS bestaat enkel de state-to-state dispute settlement. Dat gaat jaarlijks misschien om drie of vier gevallen. Die gevallen worden zeer zorgvuldig gekozen. Het gaat dan, bijvoorbeeld, om een conflict tussen Airbus en Boeing, om subsidies voor een hele productiesector of om bepaalde beschermingen ten gevolge van het intellectueel eigendom, heel horizontale onderwerpen dus. Het gaat echter niet om een specifiek bedrijfsplan van een individueel benadeelde kmo.

In het huidige systeem kan in het verdragenrecht enkel de internationale procedure tussen rechtstaten, op overheidsniveau dus. Het gaat dan, bijvoorbeeld, om een zaak tussen de EU en de VS. De EU kan beweren dat de door de VS aan een bedrijf verleende subsidies illegaal zijn omdat ze in strijd zijn met een verdrag. Als de EU die zaak wint, moet de Amerikaanse overheid de betwiste subsidies stopzetten.

Indien die subsidie een kmo met vijftig werknemers benadeelt, zal de EU echter niet voor die vijftig banen naar Genève stappen om namens de EU een rechtszaak tegen de VS in te spannen. Jaarlijks worden maar een drietal dergelijke zaken tegen de VS gestart.

Met het ISDS – en de spreker beklemtoont dat hij niets wil goedpraten, hij geeft alleen technische informatie – krijgen bedrijven een rechtstoegang. Indien een bedrijf door een buitenlandse overheid wordt gediscrimineerd, kan het zijn recht halen en stellen dat de handelwijze van die overheid strijdig met een bepaald verdrag is.

Het ISDS is enkel beschikbaar voor bedrijven. Als een arbeidsnorm is overtreden, kan de vakbeweging niet beslissen om de betrokken overheid rechtstreeks aan te spreken. Op dat vlak heeft politiek links een argument: dit instrument staat ter beschikking van een economisch belang, namelijk het belang van het bedrijfsleven, maar niet ter beschikking van de andere belangen. Daar kan echter op worden geantwoord dat geduld nodig is. Het komt wel, maar het zal nog tien, twintig of misschien dertig jaar duren. Het mag echter niet aan het bedrijfsleven worden onthouden omdat anderen die mogelijkheid niet hebben. Het ISDS is dus een instrument dat een bedrijf kan gebruiken zonder op de steun van de eigen overheid te moeten wachten.

Güler Turan zegt dat, wat state-to-state dispute settlements betreft, het enkel om geschillen tussen de EU en de VS gaat. Waarover gaat het dan? Momenteel bindt ons toch geen enkele arbitragebepaling in een handelsverdrag? Er wordt nog over het TTIP onderhandeld. Dat verdrag is nog geen feit.

Hiddo Houben repliceert dat de EU en de VS constant geschillen uitvechten, maar dat gebeurt in de WHO. Er is al een contractuele relatie met de VS, die is alleen nog niet preferentieel. Na de goedkeuring van het TTIP zal ze preferentieel worden. In de WHO zitten beide elkaar echter al gedurende decennia in de haren.

Of het bij het TTIP om een 'single undertaking' gaat die te nemen of te laten is, hangt van de onderhandelingen af. In de handelspolitiek gaat het om zeer grote verdragen. Het kan niet dat het Amerikaanse Congres na de ondertekening plots zou verklaren iets te willen veranderen. Op die manier zouden de onderhandelingen nooit eindigen. Het onderhandelingsproces duurt enkele jaren. Gedurende die periode wordt het Europees Parlement maandelijks bezocht en de lidstaten wekelijks. Elke vrijdag overlegt de Europese Commissie met de lidstaten. Sinds december 2014 zijn veel teksten openbaar beschikbaar. Alle regelgevende teksten zijn openbaar en kunnen op de website worden teruggevonden. Dat is de wijze waarop er doorheen het traject wordt geprobeerd aan de democratische verantwoordingsplicht te voldoen.

Van Europese zijde wordt gepoogd van de VS een single website voor de kmo's te krijgen. Een kmo die naar de VS wil uitvoeren, kan dan die website bezoeken en meteen zien wat de invoerbepalingen, gezondheidsvoorschriften en dergelijke zijn. Op die manier kan een kmo op eenvoudige wijze vaststellen aan welke normen op de Amerikaanse markt moet worden voldaan.

Als de markt van de overheidsopdrachten zou kunnen worden geopend, zou dit voor de kleine bedrijven enorme voordelen hebben.

De audiovisuele sector is expliciet niet in het onderhandelingsmandaat opgenomen. Daarover wordt dan ook niet onderhandeld. Dat is overigens niet gemakkelijk, want het betekent immers dat de Amerikaanse onderhandelaars ook iets van de tafel gaan halen.

In antwoord op de vraag van Wouter Vanbesien, zegt de spreker tot slot nog dat als de politieke wereld dat beslist, TTIP en ISDS van elkaar kunnen worden losgekoppeld. Volgens hem is het TTIP niet geheim.

3.2. Antwoorden van Pierre Defraigne

Pierre Defraigne steekt van wal met een vraag: waarom proberen wij niet een volledig gemeenschappelijke Europese markt te maken in die strategische sectoren waar er een enorm groeipotentieel is en waar de winsten voor Europa zekerder zijn dan in een interne trans-Atlantische markt? Dat is onbegrijpelijk. Waarom wil de EU een trans-Atlantische markt maken met de VS in sectoren waar het niet eens lukt om zelf een eenheidsmarkt tot stand te brengen? Hier missen we echt iets zeer belangrijks.

Wat de modellen betreft, vreest de spreker dat zijn antwoorden teleurstellend zullen zijn. Bij de creatie van de eenheidsmarkt in 1992, waaraan hij heeft meegewerkt, was men gul met cijfers, op tal van gebieden. Het resultaat voor het bbp werd op 4 tot 6 percent geschat. In 2007 heeft de Commissie een officiële evaluatie gemaakt van het aandeel van de eenheidsmarkt van 1992 in de groei van Europa. Men kwam toen uit op 2 percent, de helft van de minst gunstige aanvankelijke schatting. Maar het blijft moeilijk. Er zijn geen modellen die overtuigende resultaten afleveren. Dat moet nu eenmaal worden aanvaard. Er bestaat helaas geen perfecte mededinging, dat is de grond van de zaak. Er zijn een aantal sectoren met een monopolistische of oligopolistische structuur. Dan wordt het zeer moeilijk om te bepalen wat de winst zal zijn en aan wie die zal toekomen. Gaat die naar Amerika of Europa, naar de aandeelhouder, naar de consument of naar de arbeider? Die berekeningen kunnen niet worden gemaakt.

De spreker verwijst in dit verband naar een studie van Dani Rodrik, waarin alle modellen die men heeft toegepast in het TTIP en het TPP werden geëvalueerd. Rodrik stelde vast dat de foutenmarge zo groot is dat het model niet bruikbaar is om de beleidsmakers te adviseren. Het is dus gevaarlijk om zich op een cijferdispuut te baseren. Het is nog moeilijker om berekeningen te maken voor elk land afzonderlijk dan voor de EU in haar geheel. Maar zo ontstaat er wel een groot verschil tussen Amerika en Europa. Als in de VS een staat wint en een andere staat verliest, komt er via een reeks financieringskanalen en het federale budget compensatie. Dat bestaat niet in Europa. Er bestaat een klein Europees fonds, maar dat is in het licht van de mondialisering een peulschil.

Maar wat te doen dan als men vaststelt dat er winnaars en verliezers zijn? De Europese Raad heeft eensgezindheid nodig om te kunnen beslissen, en in de praktijk is dat ook in de Ministerraad nodig aangezien het om een handelsakkoord van grote omvang gaat. Dus moet worden uitgegaan van de veronderstelling dat iedereen wint. Is er met een gemiddelde van 0,5 percent groei, zekerheid dat dit

gemiddelde louter het resultaat is van deelresultaten die allemaal tussen 0 en plus 1,5 percent liggen? Neen, het spreekt voor zich dat er ook verliezers zullen zijn en de vraag is hoe daarmee moet worden omgegaan.

Over de eigenschappen van het TTIP en het TPP zijn hier blijkbaar meningsverschillen. In de studie van het CEPA, waarop de Commissie zich heeft gebaseerd, werd echter geen rekening gehouden met het gegeven TPP. Wie naar de VS gaat, ontmoet daar geen Japanners of Nieuw-Zeelandse of Vietnamese firma's, enkel Amerikanen. Zo zal het niet gaan, want zij hebben een voorsprong op ons genomen. Hiddo Houben zal wellicht aanvoeren dat dit een reden te meer is om het TTIP te onderschrijven, want dat Europa anders door het TPP zou worden weggeveegd. Dat is een uitermate pervers argument, want het negeert het fundamentele probleem. Dat komt hierop neer: het multilateralisme, desnoods plurilateralisme, versus bilateralisme.

Hoe kan men zeker zijn dat liberalisering leidt tot groei en dat deze groei eerlijk verdeeld is? Alleen als met veel actoren wordt onderhandeld en als er veel verschillen zijn. Het is een economische wet: de comparatieve voordelen worden duidelijker, de productiviteitswinsten zijn groter, de winsten voor de consumenten zijn groter – zij hebben dus een terugkerend effect dat een retroactieve invloed uitoefent op de globale vraag en dus op de groei. Er moeten dus multilaterale onderhandelingen zijn met zeer verschillende landen, onder meer China, Brazilië, Rusland en India. Nu zijn die niet in de onderhandelingen betrokken. We zijn een wereld aan het opbouwen met twee handelsblokken, met Amerika als enig schakel, en we laten de opkomende landen links liggen. Dat is toch wel een indrukwekkende kijk op de wereld van morgen, als internationale economische orde. Zo zal de wereld niet kunnen worden beheerd.

Wat de Chinese normen betreft, is het zo dat met tal van slechte ervaringen een kwaliteitsprobleem van de Chinezen kan worden gestaafd. Daaruit mag echter niet worden afgeleid dat China niet in staat is om te klimmen op de normenladder. De Chinese vliegtuigindustrie is bezig het duopolie Boeing-Airbus te doorbreken. De Chinezen zijn ook al in de ruimte geraakt en ze hebben nog andere projecten op touw staan. Dat land is dus in staat om kwalitatief hoogstaand werk af te leveren. Hun zwakke punt, waarvoor ze multilaterale onderhandelingen nodig hebben, zijn de diensten. De Chinese diensten scoren kwalitatief minder hoog dan de Europese. Maar de relatie tussen manufactuur en diensten kan niet doorgeknipt worden. De kwaliteit van de diensten draagt bij tot de kwaliteit van de manufactuur. Dat is de achilleshiel van China vandaag, daar zijn de Chinezen vragende partij. Ze hebben nog maar net hun verplichtingen nagekomen ten aanzien van de WHO. In 2001 was iedereen het erover eens dat China een verantwoordelijke actor was. Het vervelende met de Chinezen is dat ze niet ijverig zijn: zonder duwtje in de rug, zullen ze niet vrijwillig bijdragen tot de vooruitgang van het multilaterale systeem. Behalve als het om de munt gaat. Ze blijven bij hun renminbi en ze willen daar ook een voorkeursbehandeling. Maar als het om handel gaat, dan laten ze alles op zijn beloop. Dat gaat natuurlijk niet zomaar. De Chinezen moeten risico's durven te nemen. Als men liberalisering wil, moet men bereid zijn offers te brengen. Het is begrijpelijk dat ze dat vervelend vinden, want het interne probleem van China is de weerstand tegen hervormingen en ook het belangenconflict, niet enkel tussen de staatsbedrijven en de andere, er is ook de regionale component.

Waarom Hiddo Houben niet van de uitdrukking 'economische NAVO' houdt, begrijpt de spreker niet. Het was inderdaad Hillary Clinton, misschien de volgende president van de VS, die die term gebruikte in december 2012. Obama heeft onlangs dat idee opnieuw opgenomen. Hij zei: "Als wij de wereld de normen van morgen niet schenken, dan zullen het de normen zijn die China oplegt." Dat is weliswaar schromelijk overdreven.

De spreker wil het tot slot nog hebben over de belangrijke kwestie van de verhouding tussen liberalisering en groei enerzijds en ongelijkheid anderzijds. Deze benadering moet worden verbreed. Het is waar dat liberalisering groei brengt. Het bewijs is dat landen die zich in een isolement terugtrekken, afsterven of er toch niet meer op vooruit gaan. Het gaat hier over de transformatiefunctie van de handel. Maar er zijn winnaars én verliezers. De ongelijkheid die – onder meer, want er is ook de technologische ontwikkeling en er zijn de veranderende zeden – door de handel wordt veroorzaakt, moet goed worden beheerd.

Mark Eyskens zei twintig jaar geleden dat geen sociaal paradijs kan worden gebouwd op een economisch kerkhof. Nu zeggen het IMF en de OESO dat ook het omgekeerde niet kan: een economisch paradijs op een sociaal kerkhof bouwen. De ongelijkheden hebben namelijk een deflatoire werking. Er is in onze landen niet genoeg vraag. Er moet niet enkel worden gewerkt op het aanbod om de productiviteit en de competitiviteit te doen groeien, tegelijkertijd moet er zekerheid zijn dat het geld terugkeert naar het circuit en daarom moet de vraag worden gestimuleerd. Daar is in Europa niet voldoende over nagedacht. Terwijl de Europeanen altijd de kampioenen zijn geweest van het toezicht op de ongelijkheden, hebben zij de controle uit handen gegeven.

De ongelijkheid neemt toe. En de belangrijkste oorzaak is uiteraard de werkloosheid. Vanaf nu moet, als het over economisch beleid gaat, ook de distributie van de winsten en de verliezen worden beheerd. Europa moet zich daarmee bezighouden. Het volstaat niet met te zeggen dat liberalisering tot groei zal leiden. Europa moet hier verantwoordelijkheid opnemen en niet zeggen dat die herverdeling een zaak van de staten is, terwijl het zelf de fiscale concurrentie organiseert en faciliteert. In het TTIP spreekt men van normen. Maar waarom heeft men het niet over de normen in alle domeinen? Hiddo Houben zei dat de Amerikanen niet willen raken aan de financiële normen. Maar als het op dat domein niet tot een gemeenschap van regularisering komt, dan wordt het moeilijk om communicerende vaten te hebben tussen de financiële markten van Europa en Amerika. We moeten vandaag verder geraken en het hebben over fiscaliteit en fiscale concurrentie. De Amerikanen staan daarin het verst. Maar zij doen dat op een unilaterale manier. Hun privilege van extraterritorialiteit op dit vlak is flagrant. Waarom is in Europa het bankgeheim verdwenen? Omdat de Amerikanen dat vijftien jaar geleden aan het Groothertogdom Luxemburg hebben gevraagd. Zij hebben de lijst gevraagd van de Amerikanen die daar bezittingen hadden en ze hebben de Luxemburgse banken onder druk gezet. De Luxemburgers hebben uiteindelijk toegegeven, zonder hun Europese bureaus ervan op de hoogte te brengen dat zij het bankgeheim prijsgaven aan de Amerikanen.

In een multilaterale demarche moet de fiscaliteit worden genormaliseerd. Het fenomeen van de multinationals is een globaal fenomeen. China heeft daar ook interesse voor omdat het een vehikel is om de producten van de corruptie uit te kunnen voeren. Er is nood aan fiscale normen. Dat maakt deel uit van het pakket van de liberalisering. Men kan niet alles simpelweg op de handel inzetten. De investeringen moeten worden beschermd en er moet voor worden gezorgd dat elk land zijn deel krijgt van de toegevoegde waarde van de grote bedrijven, en dat de kosten niet alleen voor rekening komen van de kmo's en de salarissen.

4. Bijkomende vragen en opmerkingen van leden, met aanvullende antwoorden van de sprekers

Güler Turan zegt dat de antwoorden nog het een en ander duidelijk hebben gemaakt. Er moet niet altijd eensgezindheid zijn, maar het moet wel duidelijk zijn waarover wordt gepraat. Er wordt niet altijd met kennis van zaken gepraat. Het TTIP begint een spookschip te worden, misschien is het nog zo slecht niet, maar de spreekster heeft daar toch twijfels over.

Vorige week heeft federaal minister van Volksgezondheid Maggie De Block in de Kamer gezegd dat dit handelsakkoord een invloed kan hebben op het recht van de regeringen om te beslissen over het remgeld of het bedrag van terugbetaling. De minister is daar niet verder op ingegaan. Kan Hiddo Houben dat misschien verduidelijken?

Amerika heeft slechts twee van de acht fundamentele ILO-verdragen geratificeerd, omdat heel wat Amerikaanse wetgeving in strijd is met de ILO-bepalingen. Voor de Europeanen, is dat heel belangrijk. Vooral inzake vakbondsvrijheid en in de landbouwsector is men in delen van de VS immers veel minder progressief dan hier. Hoe denkt de Commissie te kunnen verkrijgen dat de VS de engagementen met betrekking tot de ILO gaat naleven? Hoe wordt dat meegenomen met het oog op de verdere onderhandelingen? Wat als zij hun verbintenissen niet nakomen? Zou de EU dan kunnen beslissen om het verdrag volledig op te schorten?

De spreekster heeft veel bijkomende vragen over de ISDS-clausule, maar Hiddo Houben gaf zelf aan dat daar een hele politieke hetze rond bestaat en dat wat nu op de tafel ligt, niet duidelijk is. Zij zal die vragen daarom voorlopig in beraad houden. Het Europees Hof is niet zo blij met de jurisprudentie van arbitrages. Er moeten interpretaties worden geformuleerd door overheden en van bepaalde wetgeving, maar het is misschien te voorbarig om die vragen te stellen omdat niet geweten is waar het zal eindigen met de ISDS-clausules.

Pierre Defraigne zei dat de foutmarges van de modellen zo groot zijn dat het niet goed in te schatten valt. Hoe kan dan een impactanalyse worden gemaakt? Afgaande op wat hij zei, kan dat niet. Dat is verontrustend, want dan moet er een beslissing worden genomen zonder de impact te kennen. Is Hiddo Houben het daarmee eens?

Wel zeker is dat verschillende studies voorspellen dat, indien er al een positief effect zou zijn, namelijk die groei van 0,5 percent, het gaat om een termijn van tien tot twintig jaar. In de tussentijd kan het TTIP tot grondige verschuivingen leiden op de Europese arbeidsmarkt, waardoor heel wat Europeanen hun job dreigen te verliezen. De overheid zal dan geconfronteerd worden met hogere lasten en werkloosheidsuitkeringen en dalende belastinginkomsten. Hoe denkt de Commissie te kunnen verzekeren dat de economische baten die het TTIP zal opleveren, de welvaart van de bevolking ten goede komen en niet in de zakken van bepaalde multinationals belanden? En vooral: hoe kan de verdeling gelijk onder de Europese lidstaten gebeuren?

Pierre Defraigne stelde wel dat Duitsland een eventuele verbetering kan zien, maar volgens de Capaldo-studie komt er een dramatisch verlies van enkele honderdduizenden jobs, en België wordt daar uitdrukkelijk genoemd als een van de grootste jobverliezers.

Jan Van Esbroeck vraagt aan Pierre Defraigne of hij goed heeft begrepen dat er geen TTIP-verdrag kan worden gesloten voordat een fiscale of financiële overeenkomst is bereikt. Verder werd gesteld dat, zolang China er niet klaar voor is, de EU geen handelsverdrag kan sluiten met Amerika. Is dat de angst die we moeten hebben om met een TTIP te beginnen? Of kunnen we toch vooruitgaan en China er op termijn bij betrekken?

Joris Poschet wijst erop dat Pierre Defraigne aanvoerde dat er geen betrouwbare impactanalyse is van het TTIP en dat dit zeker niet uitgerekend is per EU-lidstaat. Zo-even stelde hij echter dat Duitsland en het Verenigd Koninkrijk een groter voordeel zouden hebben dan de perifere landen. Waarom zou dat zo zijn?

Pierre Defraigne merkt op dat de internationale arbeidsverdeling Duitsland in staat heeft gesteld om zich te specialiseren in de chemie, uitrustingsgoederen en de auto-industrie. Dat zijn hun speerpuntsectoren. Duitsland heeft zijn Europese afzetgebieden uitgeput door de besparingspolitiek die door de eurozone werd opgelegd en waarvan het zelf een van de initiatiefnemers was. Duitsland gaat dit compenseren met uitvoer naar niet-EU-landen, terwijl het ondertussen aan zijn burens en partners zegt: "Jullie gaan, via de onderaannestedingen, de vruchten plukken van wat wij doen."

Er is ook een nadeel aan verbonden. Als Duitse firma's zich in de VS vestigen om in de beste omstandigheden te produceren, zullen Europese kmo's misschien hetzelfde moeten doen om hun statuut van onderaannemer te behouden. We zien dat in de automobielsector. Deze handelswijze van Duitsland in de internationale arbeidsverdeling maakt dat dit land meer voordeel heeft bij het TTIP. Daardoor wordt het verschil met de andere landen nog groter – en die divergentie is al het grootste probleem van de eurozone. Europa is gebouwd op convergentie, maar in het hart van de meest verregaande integratie, de eurozone, zien we dat er een kloof ontstaat tussen de kern en de periferie. Het TTIP zal dat nog versterken.

Als Duitsland in een doorgedreven intergouvernementele benadering in staat is om zijn partners zijn visie op te leggen, dan luistert iedereen. Duitsland is ook in staat om dat te doen via het Europees Parlement, want de grote coalitie van Berlijn wordt de grote coalitie van Straatsburg. Dat is een zorgwekkend neveneffect van de werking van het Europees Parlement. Daardoor wordt ook de verantwoordelijkheid van de nationale of regionale parlementen groter: zij kunnen deze uitwas tegenhouden. Aan Duitsland moet worden gezegd dat het zijn winsten uit de buiten-Europese export moet verdelen, want het gaat om een federaal budget voor de eurozone. Zo kan het in elk geval niet verder.

Het Directoraat-generaal Handel wil liberaliseren, maar op een gegeven ogenblik moet het geheel worden overzien. Een deel van het geheel is: wat doen we met de eurozone en met de fiscaliteit? De winsten van het ene land moeten ook de winst uitmaken van de andere landen, niet hun verlies. Een federaal Europees budget zou kunnen leiden tot een herverdeling van de winsten en de verliezen. Daardoor zou het probleem van de Duitse voorsprong in een ander licht komen te staan.

De studie van Capaldo is gecontesteerd. Conceptueel gesproken baseert Capaldo zich op een vrij sterk theoretisch argument: de globale vraag is belangrijker dan het aanbod. Dat is de Keynesiaanse benadering. Op het eind van de rit zal Europa 600.000 jobs verliezen. En dan heeft Capaldo dat naar eigen inzichten verdeeld. Zijn studie is niet slechter dan wat het CEPR zegt, maar het is zeer gevaarlijk om dat cijfer te noemen. Dat is te gemakkelijk. De spreker is ervan overtuigd dat als er op de lange termijn geen verlies van jobs zal zijn, dat zal gebeuren door de sociale modellen met elkaar te laten concurreren en dus door een verlies van de sociale bescherming, en misschien ook door een aanpassing van het salarisoniveau. Er kan een kwalitatieve analyse worden gemaakt, maar dat is zeer moeilijk te bewijzen.

Zullen we, door als eersten te beginnen, China ertoe verplichten te volgen? Of zullen we China daardoor tot lastige reacties nopen? De geschiedenis is ook hier een bron van inspiratie. De Eerste Wereldoorlog is er vooral gekomen omdat de club van de geavanceerde landen – Groot-Brittannië, België, Frankrijk – geen plaats hebben willen ruimen voor het opkomende Duitsland. Gaan we vandaag hetzelfde doen met China? We kunnen ervan uitgaan dat de Chinezen zich gaan aanpassen, ofwel gaan ze iets anders doen. Maar de Chinezen hebben al een aanbod gedaan. Op de bijeenkomst van de OPEC in november 2014 in Beijing hebben ze een vrijhandelszone aangeboden voor de hele APEC, Amerika inclusief. De landen van het TPP staan perplex. Er stond een interessant artikel hierover in *The Financial Times*: 'Obama's Pacific Trade will not tame China'. De relaties met enkele van de elf landen van het

TPP zijn flink bekoeld, ook al door de weerstand in het Congres. Maar ze willen zich ook niet afzonderen van China. Ze willen niet moeten kiezen tussen Amerika en China, want ze zijn op vele manieren verbonden met China. Amerika speelt grof spel door de verdeling van Azië te organiseren. Onlangs zei de voormalige premier van Australië, Kevin Rudd, dat het de eerste keer is dat Amerika Azië verdeelt. We kunnen dat soort dingen maar beter vermijden.

Intuïtief moeten we allemaal begrijpen dat we ons in een globale economie bevinden, die er belang bij heeft op een multilaterale wijze te worden beheerd, op basis van het recht. De wat wankelende pijler WHO moet versterkt worden. De monetair-pijler moet versterkt worden. De klimaatpijler moet ook versterkt worden. Het TTIP staat volledig los van dit project van wereldbeheer. Die dimensie moet in het debat worden betrokken. Voor een regionaal parlement is dat weliswaar minder evident, maar het Vlaams Parlement heeft nooit eerder zoveel macht gehad. Dat is een historische verantwoordelijkheid en daarvoor zal rekenschap moeten worden afgelegd. Als het goed uitdraait, zal het Vlaams Parlement worden geprezen en anders zal het het verwijt krijgen onvoldoende te hebben opgelet.

Hiddo Houben wijst erop dat al vijftien jaar, zonder succes, wordt gepoogd om multilateraal tot afspraken te komen om de globalisering vorm te geven. Dat heeft niet of nog niet gewerkt. De volgende vraag zou dan zijn: als het niet met de Verenigde Staten is, met wie dan wel? De Europese lidstaten onder elkaar vormen een familie, zowat broers en zussen. De Amerikanen kunnen worden omschreven als neven, het is 'extended family', op het vlak van maatschappijvisie, qua vrijheidsideaal, marktwerking, vormgeving van democratie. We zijn verschillend maar minder verschillend dan met andere landen. Het is een kwalitatief oordeel om het daar wel of niet mee eens te zijn.

Vrijwel dagelijks blijkt dat China nog niet klaar is voor die leidersrol. Dat wil het ook nog niet. Dat wil niet zeggen dat er niet een volledig engagement moet zijn naar China. Maar er mag niet worden verwacht dat ze die rol nu al opnemen.

De spreker is dan ook veel optimistischer. Als een nieuwe vorm kan worden gegeven aan nieuwe afspraken binnen het TTIP, dan kan die met anderen worden gedeeld. Dat kan plurilateraal of bilateraal. Dat is het soort verlicht leiderschap dat moet worden nagestreefd.

Met de Amerikanen werd vorige maand op het niveau van de commissaris en de Amerikaanse handelsgezant een gezamenlijke declaratie over publieke diensten uitgebracht. Daarin wordt duidelijk gemaakt dat het soort vragen dat hier daarover werden gesteld, buiten het vakgebied valt. De EC krijgt veel brieven van burgers die zich zorgen maken over het TTIP. Een man in Dortmund bijvoorbeeld denkt dat het TTIP de nachtvluchten op het lokale vliegveld gaat herintroduceren. Dat is het niveau van de psychose over TTIP in Europa. Het TTIP zal echter in geen geval over zulke zaken beslissen. De voordelen van het TTIP zijn aanwezig.

Inzake werkloosheid is er echt geen reden voor grote zorgen. Wat ook duidelijk is, is dat een openhandelsstelsel goed te combineren valt met lage werkloosheid. Daar zijn heel veel studies over. Dat gaat over de policy mix van de overheid. Pierre Defraigne bracht wel terecht aan dat de globalisering een zeer legitieme vraag over inkomensongelijkheid naar voren brengt. Zowel economen als politici concluderen steeds meer dat wel alles kan worden opengegooid, maar dat er geen garanties zijn om greep te krijgen op de enorme concentratie van welvaart die mogelijk gemaakt wordt door de globalisering.

De Europese Commissie vindt de Capaldo-studie niet plausibel, omdat die in de modelering geen rekening houdt met de effecten van liberalisering. De manier waarop het model gebouwd is, kijkt niet naar het effect. De GCE-modellen nemen

dat juist wel als basis: wat zijn de goede vooruitzichten ten gevolge van de globalisering?

Anticiperen op de voordelen is moeilijk, omdat het TTIP een markttoegangsonderdeel bevat. Er kan niet precies worden berekend wat dat gaat opbrengen. Het TTIP heeft een regelgevend kader en daarvan is nog niet bekend hoe dat kan worden gemodelleerd. Het is inderdaad een nieuw terrein, waarin de modellen moeilijk tot heel duidelijke uitslagen kunnen komen.

Voor de vraag van Güler Turan over het ISDS verwijst de spreker naar de concept paper. De discussie is overigens al iets verder gevorderd dan het lid aangaf, ze is nu op het punt gekomen dat de Commissie al het materiaal aangebracht heeft en nu is het aan de politiek om te beslissen.

Een internationaal verdrag – zoals de ILO-verdragen – kan in de Amerikaanse Senaat alleen worden aangenomen met twee derde van de stemmen. Dat is dus bijzonder moeilijk. Dat wil weliswaar niet zeggen dat het onmogelijk is om allerlei arbeidsnormen en -belangen in het TTIP-verdrag onder te brengen, maar het zou onverstandig zijn om dat aan de paraplu van de ILO op te hangen. Daar zijn allerlei redenen voor. De Amerikanen houden niet van de ILO. Ze hebben eigenlijk altijd gedacht dat ze bij de onderhandeling van de verdragen niet zelf waren betrokken, dat is nu eenmaal de cultuur die daar heerst. De Amerikanen zouden trouwens moeilijk accepteren dat middels het TTIP hun arbeidswetgeving wordt veranderd, net zomin als in Europa wordt aanvaard dat onze voedselveiligheidswetgeving wordt veranderd via het TTIP.

Wat wel kan, is nagaan welke bepalingen in de Amerikaanse arbeidswetgeving werken en de internationale normering zouden kunnen helpen. In sommige gevallen zou dat verder rond de ILO kunnen gaan. Dat kan dan in het TTIP worden ondergebracht, maar het is dus een veel gradueler proces waarbij aspecten die de Amerikanen gebruiken, kunnen worden toegepast. De Amerikanen laten bijvoorbeeld sancties toe als een land zijn arbeidswetgeving niet toepast. Dat gebeurt hier niet en de vakbonden zouden heel blij zijn als Europa dat model zou overnemen.

Er wordt hard gewerkt aan verschillende opties, waarbij men wel tot de kern wil komen en zegt: om het TTIP politiek succesvol door het Europees Parlement geaccepteerd te krijgen, moet er ook iets in zitten dat de vakbeweging positief vindt. Dat werk is nog aan de gang. Over zes maanden zal daar meer over kunnen worden verteld. Nogmaals, de Europese Commissie probeert daar een evenwicht te vinden. Er wordt gepoogd iets te doen aan de markttoegang, maar in de context van de globalisering moeten ook de andere waarden zoveel mogelijk worden uitgedragen. Dat is een continu ambachtelijk proces.

Pierre Defraigne tekent hierbij aan dat dit betoog van Hiddo Houben aantoont dat de Commissie de terechte reputatie heeft dat zij de beste commerciële onderhandelaars van de wereld in huis heeft. Wat hem treft, is dat het enkel over handel gaat. Dat is de enige exclusieve bevoegdheid die de EU heeft. Europa onderhandelt met de VS, een complete staat. Amerika beschikt over alle instrumenten om zijn economie te besturen, te reguleren en te solidariseren. Er bestaat een bijna systemische kloof tussen Europa en de VS. Dat leidt tot de eerder al toegelichte asymmetrische onderhandelingen. De spreker wenst het team van Europees onderhandelaar Garcia Bercero veel geluk, maar hun opdracht is bijna onmogelijk.

II. Hoorzitting van 1 juli 2015

1. Betoog van Renaat Hanssens

1.1. Inleidende uiteenzetting

Renaat Hanssens, adviseur bij de studiedienst van het ACV, licht het standpunt van het ACV toe. Dat standpunt is historisch gegroeid. De onderhandelingen over dit nieuwe vrijhandelsakkoord zijn in 2013 geopend. Het ACV is in principe niet tegen vrijhandel, integendeel, maar is op zijn hoede.

De mogelijke voordelen zijn uniforme standaarden voor de Europese en Amerikaanse markt voor domeinen als autoveiligheid, elektrische veiligheid, testen voor geneesmiddelen. Uniforme standaarden, het liefst mondiaal, zijn goed voor de handel.

Zal het TTIP tot meer export in sommige sectoren leiden? Dergelijk belangrijk vrijhandelsakkoord zal schokken tweebrengen en sommige sectoren zullen voordelen hebben, andere nadelen. Sommige onderzoekers hebben al gewezen op een mogelijke desintegratie van de Europese markt. Sommigen zien één trans-Atlantische vrijhandelszone, maar dat zal het allicht niet worden. Toch zullen er handelsstromen worden verschoven waardoor de integratie van de Europese eenheidsmarkt schokken zal ondergaan. De Europese Unie kan hierdoor onder druk komen.

Voor het ACV staat de werkgelegenheid uiteraard voorop. Er zijn heel wat impactstudies geweest waarover veel wordt gediscussieerd. De meest wijze economen zeggen dat het eigenlijk heel moeilijk is om die impact in te schatten. Wat wel geweten is, is dat een vrijhandelszone in een eengemaakte markt met niet-gelijke arbeids- en andere voorwaarden, een heel groot gevaar is. De spreker herinnert in dit verband aan NAFTA, het vrijhandelsakkoord tussen Mexico, Canada en de Verenigde Staten. Dat heeft een gigantische delokalisatie van jobs naar Mexico met zich meegebracht. Voor de vakbonden en voor de Amerikaanse werknemers die getroffen zijn, is dat een geweldige dreun geweest. Het heeft ook de arbeidsvoorwaarden in de VS naar beneden gehaald.

Het ACV is dus op zijn hoede voor die ene trans-Atlantische markt, want er zijn potentieel heel wat gevaren.

Een ander mogelijk voordeel is dus de creatie van een trans-Atlantisch blok dat zich op het internationaal forum sterk kan opstellen tegenover China en Rusland. De westerse waarden kunnen worden uitgedragen, zoals de mensenrechten. Een zoveel mogelijk eengemaakte trans-Atlantische markt leidt er wel toe dat het Angelsaksische welvaartsmodel veel dominanter kan worden in de EU. Het ACV vreest dus een verdere afbraak van het Europese Rijnlandmodel.

De Europese Commissie gaat al enkele jaren die weg op. De Europese Commissie is een neoliberale Commissie die ILO-akkoorden schendt, die Griekenland verschrikkelijke maatregelen oplegt, die aan afbraakpolitiek doet in programmalanden en die voortdurend hamert op flexibele arbeidsvoorwaarden. Die druk is er dus al in het Europees beleid, maar met de VS erbij zal dit nog erger worden.

Dit is ook al voelbaar in de REFIT-agenda van de Europese Commissie. Die heeft een stilstand veroorzaakt op het vlak van arbeidsveiligheid waardoor Europese cao's, die normaal automatisch zouden moeten worden omgezet in verordeningen, blijven liggen. Rond kankerverwekkende producten is er geen enkele vooruitgang, terwijl er heel wat regelgeving in de pijlpijn zat. Met REFIT moet worden onderzocht en geëvalueerd of nieuwe regelgeving niet nadelig is voor de handel en de

economie. Niet de mens, maar de winstgevendheid van de bedrijven staat dan voorop. Voor het ACV zijn er dus veel oranje knipperlichten.

De vraag kan worden gesteld of een multilaterale aanpak dan niet de voorkeur geniet. Dat is in vrijhandelzaken altijd het officiële standpunt van de Europese Commissie geweest, maar de Doharonde is al vele jaren geblokkeerd, vandaar de multiplicatie van handelsakkoorden.

Een aantal sectoren hebben toch een andere logica dan de puur markteconomische, zoals bijvoorbeeld de landbouw. In Europa is er meer familiale landbouw, terwijl de VS veel meer industriële landbouw kent. Ook niches van sommige openbare diensten staan op de onderhandelingsagenda, zoals onderwijs, voor zover het privaat is, de gezondheidszorg, de privéklinieken. Mutualiteiten vrezen patentering van medische procedures. Men vreest ook grotere intellectuele eigendomsrechten die worden gevraagd door de farmaceutische industrie. De lobby is gigantisch groot. Het ACV vraagt dan ook om de publieke sectoren uit de onderhandelingsagenda te halen.

Er is een offensieve vraag van Europa om financiële diensten ook mee op te nemen, maar ze zullen nul op het rekest krijgen. Europa is er niet in geslaagd om een Dodd-Frank Act goed te keuren, die is geblokkeerd in het Europees Parlement. De VS hebben dit wel gedaan. Sommige lobbyisten vragen om in de VS met de Europese regels bankdiensten te mogen aanbieden, maar dat zal worden geweigerd.

Het gevaar voor het Europees acquis in verband met veiligheid en gezondheid op het werk en met consumenten- en milieubescherming is ongetwijfeld al veelvuldig aan bod gekomen.

Wat de regelgevende samenwerking betreft, is het ACV niet zozeer bang dat veel van de bestaande regelgeving geharmoniseerd zal worden. Van REACH is al gezegd dat het ondenkbaar is om daar aan te beginnen. Het heeft Europa twaalf jaar gekost om REACH helemaal uit te bouwen, dus dat kan niet geharmoniseerd worden.

Het gevaar zit vooral in toekomstige regelgeving. De spreker vreest voor 'regulatory chill', waarbij moeilijk nieuwe regelgeving kan worden ingevoerd. Men voorziet immers in procedures waarbij informatie moet worden doorgegeven als nieuwe regelgeving wordt ingevoerd, bijvoorbeeld over standaardisering. Er wordt voorzien in inspraakmomenten van de belanghebbenden, dus de lobby's. In de VS is het een bekend fenomeen dat zeer veel regelgeving wordt tegengehouden door de lobby's. Als dat niet goed geregeld zou zijn, zal ook hier de druk van de lobby's in huis worden gehaald.

Het ISDS zal in elk geval een moeilijke zaak zijn. De Commissie probeert haar ISDS-mechanismen te verbeteren. Het perspectief van een internationaal strafhof voor investeringsgeschillen is op zich niet slecht. Als het ISDS er niet komt zolang het internationaal hof niet bestaat, als dat internationaal hof goed in de steigers wordt gezet, als ook andere belanghebbenden in de procedures kunnen worden betrokken en als er in analoge procedures wordt voorzien voor arbeidsproblemen, dan is dat een grote stap in de richting van 'international governance'. 'International governance' ontberen we in deze wereld op vele vlakken. De multinationals gebruiken alle fiscale stelsels om geen belastingen te moeten betalen. Veel multinationals hebben een grotere omzet dan het bbp van sommige landen. Er is een enorm machtsonevenwicht in de wereld. 'International governance', bijvoorbeeld voor investeringsgeschillen, zou een goede zaak zijn, maar dat staat niet op de agenda van de Commissie. Het kan nog vijf tot zeven jaar duren voor een internationaal hof er is, denkt men daar en ondertussen wil de Commissie toch een verbeterd ISDS-mechanisme regelen. Dat willen de vakbonden absoluut niet. Als er ondertussen een ISDS-mechanisme specifiek voor het TTIP wordt geregeld, dan

wordt heel de druk van de ketel gehaald om nog voor het internationaal hof iets te realiseren.

Een belangrijk argument is dat het ISDS niet bestaat voor de handel tussen de oude westerse EU-landen en de VS, maar enkel voor de nieuwe Oost-Europese lidstaten van na 1989. Dus: wat is het probleem? Er is sinds de Tweede Wereldoorlog een enorme investeringsstroom tussen beide economische blokken, niet gehinderd door het ontbreken van ISDS-mechanismen. Er is een heel groot vertrouwen in beide jurisprudenties.

Er is ooit aan de hoofdonderhandelaar de vraag gesteld of hij weet had van problemen met investeringen in de VS. Na diep nadenken luidde het antwoord dat er op lokaal niveau in twee regio's een bedrijf iets hadesignaleerd. Een klein probleem zou dus worden opgelost met een mechanisme met een grote impact, waardoor de multinationals enorm veel extra macht krijgen om regelgeving van staten tegen te houden, te dreigen met procedures enzovoort. Dat is schieten met een kanon op een mug en totaal niet gepast, zeker als er rekening wordt gehouden met de mogelijke negatieve gevolgen.

Het ACV is sowieso principieel tegen ISDS vanwege de vele misbruiken in de oude akkoorden. De opkomende groeilanden zeggen massaal investeringsakkoorden op om die ISDS-mechanismes eruit te halen. Zuid-Afrika laat de akkoorden aflopen of vernieuwt ze zonder ISDS. Brazilië heeft nooit ISDS-mechanismen toegelaten, maar de westerse investeerders zijn wel massaal aanwezig in Brazilië. Indonesië idem dito. Daarom vraagt het ACV dat het CETA-akkoord niet geratificeerd wordt zolang het ISDS daar in blijft staan of zo lang de kwestie niet is opgelost. Als CETA wordt goedgekeurd met het ISDS, dan heeft 80 procent van de Amerikaanse bedrijven, toch al via Canada, toegang tot het mechanisme in het CETA-akkoord.

Duurzame ontwikkeling is een ander heel gevoelig punt. De Europese Commissie kiest voor een soft hoofdstuk over duurzame ontwikkeling, met een pleidooi voor een coöperatieve aanpak. Bij problemen zijn er overlegmechanismen waardoor die problemen op diplomatiek en politiek niveau kunnen worden aangekaart. In het Korea-akkoord is er ook een dergelijk hoofdstuk over duurzame ontwikkeling. De Koreaanse regering trekt zich daar echter, ondanks de ratificatie van de basis-ILO-conventies, helemaal niets van aan. Ze verbiedt vakbonden, sluit vakbondsleiders op en pleegt geweld tegen vakbonden. Dat zal worden aangekaart, maar Europa kan helemaal geen vuist maken. Met deze verpakking worden de handelsakkoorden aan een breder publiek verkocht. Er bestaan betere modellen van hoofdstukken over duurzame ontwikkeling, met name bij de VS, die wel in sancties voorzien bij schending van milieu- en arbeidsclausules. De VS hebben heel concreet Guatemala voor een arbitragepanel gedaagd omdat vakbondsrechten daar enorm onder druk staan.

Toegepast op het TTIP, zijn de Amerikanen wellicht bereid om een sterk hoofdstuk af te sluiten – ze pakken daar zelfs mee uit – maar Europa niet. Dat is onbegrijpelijk. De VS staan verder, Europa voorlopig niet. De druk wordt opgevoerd, want dat is een basiseis die in de commissie Internationale Handel van het Europees Parlement is goedgekeurd, namelijk dat de hoofdstukken duurzame ontwikkeling met arbeids- en milieuclausules harde sanctiemechanismen moeten hebben.

Dan is er het probleem van de slechte implementatie van de vakbondsvrijheid van de VS. De VS hebben een beperkt aantal ILO-conventies geratificeerd. In de praktijk staat de vakbondsvrijheid sterk onder druk. Een baas in om het even welk bedrijf die een vakbond niet binnen wil, ontslaat iemand die er nog maar aan denkt om een vakbond te beginnen, en daar blijft het bij. Aangezien de implementatie van de vakbondsvrijheden en de arbeidsrechten in de VS veel zwakker is, zal dit geen level playing field opleveren. De belangrijkste harmonisering van standaarden

moet er op het vlak van de arbeidsnormen komen. Het TTIP wordt vaak beschouwd als een akkoord dat standaarden zal harmoniseren. Maar er kan beter met die standaarden worden begonnen. Als dat level playing field er niet komt, zal een neerwaartse druk op de Europese loon- en arbeidsvoorwaarden volgen. In de VS kunnen de vakbonden immers veel minder collectieve onderhandelingen voeren. Heel wat bedrijven betalen er lage lonen, de middenklasse is er bijna verdwenen. De lonen volgen de productiviteit niet meer. De lonen zijn sinds de jaren 70 niet meer reëel gegroeid. Een eengemaakte markt met een land dat de vakbondsvrijheid niet in de praktijk brengt, zal geen level playing field met zich meebrengen en zal de Europese arbeidsvoorwaarden onder druk zetten.

Vaak wordt verklaard of gehoopt dat het TTIP de EU uit de crisis zal halen. Er bestaat een gouden recept om TTIP aan te wenden om de groei in de VS en in de EU vooruit te helpen: als de arbeids- en de vakbondsrechten worden geharmoniseerd, zullen de werknemers meer onderhandelingsmacht krijgen en zullen er betere loonvoorwaarden komen. Op die manier zal de vraag worden gestimuleerd en zal in de VS en elders in de wereld groei ontstaan. De VS is immers nog steeds een van de grootste consumentenmarkten. Dat is overigens precies wat het IMF en de OESO recent in spraakmakende rapporten zelf hebben gesteld: om meer groei te krijgen, moet er meer gelijkheid komen. Om meer gelijkheid te krijgen, zijn meer vakbondsrechten nodig. De collectieve akkoorden moeten goed worden gedekt. Op die manier wordt de groei gestimuleerd.

De slotsom is duidelijk. Volgens het ACV wegen de nadelen op tegen de voordelen. Het TTIP wordt daarom niet afgewezen, er is enkel een verandering van het mandaat nodig. Er moet iets minder ambitieus over de harmonisering van standaarden worden onderhandeld. Een grote trans-Atlantische handelsmarkt is niet nodig.

1.2. Vragen en opmerkingen van leden

Joris Poschet gaat in op de stelling dat de nadelen tegen de voordelen opwegen en op de uitspraak dat voornamelijk een daling van een aantal standaarden wordt gevreesd. Het gaat dan niet om de huidige, maar om de toekomstige standaarden. Misschien is dat wel een terechte vrees.

Soms wordt het argument gebruikt dat de VS en de EU zich moeten verenigen om te vermijden dat Rusland en China de toon zullen zetten. Gaat het dan om kiezen tussen pest en cholera? Of, constructiever geformuleerd: hoe kan de EU het Rijnlandmodel in een grotere vrijhandelszone vrijwaren?

Het lid onderschrijft het pleidooi voor de inclusie van de arbeidsverhoudingen in een internationaal dispute settlementsysteem. Dit is momenteel niet het geval. Is de spreker van oordeel dat de rechten van de werknemers in de VS sterker zijn dan in de EU? Waarom wil de EU de weg van het upgraden van de duurzame ontwikkeling niet volgen? Waar situeert zich daar het probleem?

Güler Turan kan de bedenkingen van de spreker onderschrijven. Kan hij wat toelichting geven bij zijn verwijzing naar het NAFTA-akkoord? Op de studie van Capaldo werd tijdens de vorige hoorzitting al uitvoerig ingegaan, daarbij zijn zelfs econometrische modellen opgevoerd.

In verband met de liberalisering van de sectoren waar de zuivere markteconomie zal spelen, werd onder meer verwezen naar de landbouwsector, maar ook naar de openbare diensten en de gezondheidszorg. Volgens de spreker zal de erkenning van de ziekenhuizen onder druk komen te staan. Wat bedoelt hij daarmee? Zal er meer druk ontstaan om private ziekenhuizen op te richten? Er kunnen ook vragen

worden gesteld bij de opmerkingen over de Amerikaanse druk op de patentering. Hoe zal de EU dit kunnen tegenhouden?

In zijn slotwoord vroeg de spreker een opschorting van de onderhandelingen en een inperking van het mandaat. Veel mensen zouden daar onmiddellijk voor tekenen, maar die wil is momenteel wellicht niet aanwezig. De onderhandelingen bevinden zich immers in een stroomversnelling. Het is eigenaardig dat het TTIP als een geheel wordt voorgesteld. Het is te nemen of te laten, zelfs het Europees Parlement kan geen amendementen indienen. Dit is misschien de belangrijkste reden waarom het TTIP zou kunnen falen. Wat is de mening van de spreker hierover?

Federaal minister Maggie De Block heeft recent verklaard dat het TTIP zelfs het Belgische remgeldsysteem in het gedrang zou kunnen brengen. Daardoor stellen veel mensen zich nu vragen. Deelt de spreker de mening dat het TTIP het Belgische systeem in de gezondheidszorg onder druk zal zetten?

Tot slot merkt het lid op dat de spreker in feite ook heeft opgeroepen om het CETA niet te ratificeren, want indien dit toch zou gebeuren, zouden bedrijven in 80 procent van de gevallen al toegang tot een ISDS krijgen. Ze verwijst ook naar de uitspraak van Renaat Hanssens dat hij niet afkerig staat tegenover een internationaal hof, omdat dit voordelen biedt. In afwachting van een dergelijk hof zou ISDS niet mogen worden geregeld. Welke bijkomende invulling zou hij precies aan dit hof willen geven?

Herman De Croo vraagt of de spreker ermee akkoord kan gaan dat de beslissing om het TTIP goed of af te keuren door de volksvertegenwoordiging zal worden genomen. De Amerikaanse volksvertegenwoordiging werd vanwege de enorme lobbykrachten als uitgehold omschreven, maar ook de vakbonden lobbyen. ISDS wordt in vraag gesteld, maar Europa heeft eerder in alle Afrikaanse staten gevraagd om disputen buiten de rechtbanken van die staten te kunnen afhandelen, in betrouwbare internationale arbitragehoven. Wat daar met veel moeite verkregen is, zou hier eventueel anders beschouwd kunnen worden.

Dat Softenon in Europa werd goedgekeurd als medicatie, maar nooit in de VS, heeft te maken met de 'class action' die daar bestaat, iets waar hier ook geleidelijk naartoe wordt gegaan. De verantwoordelijkheid van wie een product of een dienst lanceert, is daar ook tien keer strenger dan hier. Het gaat zo ver dat Amerikaanse technologieën voor geautomatiseerde operaties in onze ziekenhuizen worden uitgetest vooraleer ze in de VS worden gebruikt, om in geval van mislukking te kunnen bewijzen dat de verantwoordelijkheid niet bij hen ligt.

De overgrote meerderheid van de ziekenhuizen hier zijn geprivatiseerde instellingen, zij het met regels en subsidiëring. Waarom wordt dat argument dan gebruikt?

Als men wil dat het Europese continent met hetzelfde gewicht blijft bestaan, moet ervoor worden gezorgd dat het TTIP er komt voordat het verdrag tussen de VS en Azië er is. Zo niet dreigt Europa een 'Softenon-continent' te worden.

Ward Kennes schetst de context waarin over dit verdrag onderhandeld wordt: Europa en Amerika zijn allebei sterke partners op wereldschaal, maar er zijn een aantal verschillen in cultuur, bijvoorbeeld met betrekking tot de vakbonden, de publieke dienstverlening, belastingstelsel enzovoort.

Zijn eerste vraag heeft te maken met het ISDS, en meer bepaald het internationaal hof waarover de spreker het had. Er zijn nu al heel veel internationale hoven. Wat zou dit hof dan specifiek moeten zijn? Ziet hij dat in het kader van de VN? Wordt

dat apart verdragsrechtelijk opgericht? Moet het een ruimere toepassingsbevoegdheid hebben dan enkel dit verdrag? Wordt dat het best opgericht in het kader van de WHO, die er misschien ook meer geloofwaardigheid en steun aan kan verlenen en het gemakkelijker kan opentrekken naar andere verdragen?

In Europa versterken de open grenzen de handel en de rijkdom, maar er zijn ook nog veel verschillen tussen de Europese landen. Het sociale Europa is nog verre van gerealiseerd. Hoeveel verschillen zijn draagbaar? Het Angelsaksische model en het Rijnlandmodel zijn twee verschillende modellen en die zullen nog een tijd blijven bestaan. Men moet geen schrik hebben van een aantal verschillen, maar er zijn toch grenzen. Wat denkt de spreker daarover?

Wouter Vanbesien wenst te vernemen of het EVV een gemeenschappelijk standpunt heeft. In hoeverre wordt het standpunt van het ACV gedragen binnen Europa? En in welke mate zijn de Amerikaanse vakverenigingen actief in dit verband?

Zijn tweede vraag heeft te maken met de vrees voor de liberalisering van openbare diensten en het in de concurrentielogica trekken van onder meer onderwijs en gezondheidszorg. Verdedigers van dat model stellen dat er toch in heel wat uitzonderingen voorzien wordt in het Europese mandaat. Om welke uitzonderingen gaat dat dan precies en in welke mate beïnvloeden die de bezorgdheid van de spreker? En wat verwacht hij van de standpuntinname van het Europees Parlement? Welke mogelijkheden zijn er daar nog om dit proces bij te sturen?

Sabine de Bethune wil ingaan op de conclusies van de spreker. Het uitsluiten van het ISDS is inderdaad een belangrijke piste die verkend moet worden. Ook voor-
aanstaande leden van het Amerikaanse parlement zijn daar blijkbaar tegen gekant, maar ook zij botsen op het niveau van de uitvoerende macht, dus van degenen die onderhandelen, die stellen dat het alleen maar zo kan. Maar in de commissies en de werkgroepen is men heel reticent ten aanzien van het ISDS. Dat zou tegemoetkomen aan wat ook hier leeft, niet alleen in het middenveld, maar ook in de politieke wereld. De spreker heeft erop gewezen dat de groei landen op basis daarvan akkoorden opzeggen en dat het dus wel anders kan. Dat zou ook moeten kunnen: een alternatief vinden via een rechtbank die verdragsrechtelijk is geïnstalleerd en die een andere legitimiteit geniet dan de arbitragecommissies.

Het lid sluit zich voorts aan bij de vraag van Wouter Vanbesien met betrekking tot de liberalisering van openbare diensten. Kan de spreker daar wat specifieker op ingaan?

Karim Van Overmeire dankt Renaat Hanssens voor de duidelijke stellingname. Zoals hij echter de situatie in de VS beschreef – een land waar de democratie voor een stuk buitenspel staat, met lage lonen en slechte arbeidsvoorwaarden – leek het soms meer een schets van een land als Bangladesh of Pakistan. Het geschetste beeld is zeer apocalyptisch, alsof Europa zal worden overspoeld door producten die in sweatshops worden gemaakt en alsof de Europese economie helemaal buitenspel zal worden gezet. Enige nuancering is wenselijk. De VS is nu al een belangrijke exportmarkt, al zijn er heel wat obstakels, bijvoorbeeld op het vlak van overheidsaanbestedingen. Ook onze baggerbedrijven stoten er op allerlei obstakels. Het lid is niet blind voor de potentiële nadelen die werden opgesomd, maar hij zou ook graag vernemen wat de potentiële voordelen zijn.

Rik Daems stipt aan dat deze hoorzittingen de parlementsleden in staat stellen de symboliek en de oneliners in te ruilen voor objectieve informatie. Hij begrijpt dat iedereen bepaalde objectieven te verdedigen heeft, maar er worden aan het TTIP ook afgeleide objectieven opgehangen. Zo is het TTIP geen vehikel om al dan niet de arbeidsvoorwaarden in de VS te modificeren.

Voor een klein bedrijf kost een arbitrage gemiddeld 8 miljoen euro. Kan daar wat meer informatie over worden gegeven? Kunnen er eventueel ook enkele studies inzake groeiprognozes worden bezorgd, met de gebruikte methodologie erbij? Het zou voor de objectiviteit van het debat goed zijn deze studies te bekijken.

1.3. Antwoorden van Renaat Hanssens

Renaat Hanssens beantwoordt vooreerst de vraag tegen welke blokken de EU zich moet afzetten. Als grootste consumentenmarkt ter wereld is de EU, dat weliswaar met 500 miljoen inwoners kleiner is dan China en India – elk meer dan 1 miljard inwoners – een heel groot blok. Niet alleen het aantal inwoners telt. Dat is niet de reden om met de VS te moeten samengaan om nog iets te betekenen. Het is vooral nodig om de EU steviger te maken. De convergentie met een totaal ander, Angelsaksisch, model, waarnaar Ward Kennes verwees, is niet nodig.

Het NAFTA-akkoord dat enkele decennia geleden werd afgesloten tussen Mexico, Canada en de VS, heeft grote gevolgen gehad, onder meer in de vorm van een grote delokalisatie, die samenviel met de grote delokalisatie naar de Aziatische landen. Dat akkoord werd voorgesteld als potentieel zeer gunstig, maar is voor de Amerikaanse werknemers nefast gebleken. Het was misschien gunstig voor Mexico, maar de loonvoorwaarden zijn naar elkaar toegegroeid.

Volgens de spreker zal de vraag naar een nieuw mandaat niet ingewilligd worden. Het ACV alleen kan de Commissie niet bewegen. Maar het probeert wel, in het signaleren van alle rode lichten, genuanceerd te zijn.

Voor de vragen over de gezondheidszorg zou het zeer interessant zijn om een specialist van de mutualiteiten uit te nodigen. Zij hebben het over de intellectuele eigendomsrechten, de druk om patenten langer te laten gelden en de mogelijke – en zeer gevaarlijke – patentering van medische procedures. Toelichting over de waarschuwing van minister De Block voor een toenemende druk op de remgelden, wordt best aan haar gevraagd.

Internationale academici stellen een internationaal hof voor investeringsschillen voor dat zou thuishoren binnen de WTO. Misschien – maar dat zal nog wel verdere toekomstmuziek zijn – kan dit hof ook voorzien in sterkere clausules over arbeidsrecht. Daar moeten dan ook arbitragemechanismen voor voorzien worden. Het punt was vooral dat, als er 'international governance' komt rond investeringsgeschillen, dat er niet alleen voor investeringsgeschillen en voor de belangen van multinationals 'international governance' komt, maar ook voor arbeidsrechten. Dat sluit helemaal aan bij de bemerkingen van het ACV over het hoofdstuk over duurzame ontwikkeling, waarbij het niets meer voelt voor de zachte Europese coöperatieve aanpak, maar wel voor stevige arbitragemechanismen.

Op de vraag van Herman De Croo naar een ISDS in akkoorden met Afrikaanse landen, antwoordt de spreker dat dit voor hem net een argument is voor de oprichting van een internationaal hof voor investeringsgeschillen. We kunnen natuurlijk vertrouwen hebben in de Amerikaanse jurisprudentie, maar het zal nog lang duren voor we vertrouwen hebben in de jurisprudentie van bijvoorbeeld Congo of Zimbabwe. Dit mechanisme heeft dus zijn nut in sommige akkoorden mits een goede omschrijving, maar uiteraard niet in de huidige constellatie met alle misbruiken. Ook daar zouden die oude mechanismen moeten verdwijnen. Voor zover handelspartners kiezen voor arbitragemechanismen, zou dat internationaal hof ook voor investerings- en eventueel andere geschillen bij de WTO kunnen dienen. Er zou in een goed mechanisme kunnen worden voorzien dat voor een upgrade zorgt voor de bestaande slechte ISDS-mechanismen.

Wat de argumenten pro TTIP betreft, zegt de spreker dat hij wel degelijk op enkele mogelijke voordelen heeft gewezen. Voor het overige verwijst hij, mede gelet op het tijdsbestek, naar de vertegenwoordiger van het VBO die straks het woord zal nemen.

Hij stipt voorts aan dat hij het verwijt kreeg dat hij een nogal apocalyptisch beeld van Amerika heeft geschetst, alsof daar niets goed is. Het Europese en het Amerikaanse systeem vertonen weliswaar heel wat gelijkenissen inzake waarden, economisch systeem en welvaartsniveau, maar de verschillen zijn toch ook gigantisch, veel groter dan tussen de EU en het Verenigd Koninkrijk. Er is ook de heel sterke Amerikaanse traditie om zaken voor de rechtbank uit te vechten. Europa en de VS zijn weliswaar in zekere zin gelijke partners, ook op het vlak van de belijdenis van mensenrechten, maar er blijven belangrijke verschillen, zeker inzake arbeidsrechten.

Er bestaat wel degelijk een gemeenschappelijk vakbondsstandpunt: het EVV heeft samen met de Amerikaanse vakbondskoepel AFL-CIO een standpunt ingenomen waarin alle rode lijnen staan opgesomd.

Wat de openbare diensten betreft, staan er nu op de onderhandelingsagenda niches van openbare diensten waar de private sector nu al toegang toe heeft. Het gaat bijvoorbeeld om de sector van de rusthuizen.

Ons onderwijssysteem mag niet worden in vraag gesteld of bedreigd door het TTIP. Daarvoor zijn sterke garanties gegeven, ook door de onderhandelars. De spreker verwijst naar Groot-Brittannië, waar voor gezondheidszorg twee systemen bestaan van openbare gezondheid, opgericht na de Tweede Wereldoorlog. Er is ook een sterk ontwikkelde privésector. Zodra die zich sterker kon ontwikkelen, verminderde de publieke interesse voor de openbare sector. Rijke belastingbetalers maken geen gebruik meer van die publieke sector en laten in hun stemgedrag ook voelen dat dit verder mag worden verwaarloosd, terwijl de armen dat systeem toch wel nodig hebben. Op die manier komt er een uitholling door het toelaten van niches als een soort cellen die het systeem aanvreten. Maar dat behoort misschien tot de apocalyptische beelden waarnaar is verwezen. De spreker heeft er een vrij sterk vertrouwen in dat het bestaande systeem van sociale zekerheid behouden zal blijven.

Het probleem van de overheidsaanbestedingen behoort tot de dogma's van de liberale economie: alles moet kunnen worden geliberaliseerd, dus ook in de openbare sector, in de lagere openbare besturen, in de county's en de steden en gemeenten. De Amerikanen zullen dat echter niet willen omdat zij een werkgelegenheidsbeleid willen voeren waar hun eigen mensen baat bij hebben. Vrijhandel is het basisprincipe van de liberale economie. Dat valt niet te betwisten, maar er zijn toch ook grenzen aan die vrijhandel. Iedereen koopt ook graag producten van eigen bodem en eigen land. Zeker wanneer het gaat over ver verwijderde markten, waarbij altijd milieukosten moeten worden gerekend, is het moeilijk om die diensten massaal aan te bieden. Renaat Hanssens denkt niet dat het Europa zal lukken en hij ziet er ook het nut niet van in. Wat zou het voordeel zijn als Europese wegenbouwers massaal op de Amerikaanse markt komen? Het zou vooral tot veel verkeer en klimaatverloeding leiden. Alleen de sterke bedrijven winnen daarbij, maar die zijn al sterk genoeg.

2. Uiteenzettingen van Olivier Joris en Harm Schepel

2.1. Inleidende uiteenzettingen

2.1.1. *Olivier Joris*

Olivier Joris, executive manager Europa & Internationaal en permanent delegate to BUSINESSEUROPE bij het VBO, wil een pragmatische en niet-ideologische boodschap brengen. Het standpunt dat hij zal vertolken is gebaseerd op de prioriteiten van de 35 beroeps- en sectororganisaties die het VBO vertegenwoordigt.

Dit is uiteraard een moeilijke oefening omdat het TTIP nog niet bestaat. Hij kan dan ook niet verwijzen naar een bestaande tekst. Het gaat om een onderhandelingsproces dat het VBO blijft ondersteunen, maar niet tegen elke prijs. Er zal een eindresultaat moeten worden beoordeeld, maar op dit moment kan er enkel worden gepraat over de prioriteiten van de leden.

Het VBO ondersteunt de huidige onderhandelingen om vier redenen. Zo is het geen geheim dat België en Vlaanderen een zeer open economie hebben die bijzonder afhankelijk is van de export, zeker naar de single market maar ook naar derde landen. Vaak worden half afgewerkte producten naar een Europees land en nadien nog naar een derde land uitgevoerd. Een verdere opening van derde markten blijft dan ook een prioriteit naast de voltooiing van de single market. Voor het VBO gaat het dus om een en-enverhaal.

Het is ook geen geheim dat, gezien het heel trage tempo van de WHO, het plan B van de bilaterale akkoorden moet worden ondersteund, zelfs al is dat niet de beste oplossing. Het VBO blijft pleiten voor een veeleer multilaterale aanpak, maar we hebben ook dat nodig. De anderen wachten niet op ons. Het zou bijzonder gevaarlijk zijn voor Europa om zich te marginaliseren op het moment dat de VS het proces van het TPP bijna hebben afgerond. Het mag echter ook niet om blokken tegen elkaar gaan. Europa onderhandelt dan ook met China over een investeringsakkoord en het heeft net ook met Canada en met Zuid-Korea onderhandeld.

De derde reden is van pragmatische aard. Onze bedrijven blijven geconfronteerd met tal van belemmeringen in hun activiteiten met of zelfs in de VS. Dat blijft een zeer moeilijke markt. Er wordt dan ook gehoopt dat het TTIP pragmatische oplossingen zal kunnen bieden voor wie uitvoert of probeert uit te voeren naar de VS, of die erover denkt daar actief te worden.

Tot slot denkt het VBO dat, indien de twee grootste economieën ter wereld een goed, modern en evenwichtig handelsakkoord kunnen sluiten, dit ook een positieve boodschap is voor de rest van de wereld, over moderne, nieuwe types van onderhandelingen met hoge standaarden. Dat kan misschien ook een nieuwe impuls geven aan de WHO. Het VBO pleit dus voor een ruim, ambitieus, maar ook evenwichtig TTIP, dat weliswaar niet alle problemen in Europa zal oplossen.

De spreker geeft vervolgens een aantal cijfers over de relaties tussen de VS en Europa, en de relaties tussen de VS en Vlaanderen. Europa en de VS zijn elkaars belangrijkste handels- en investeringspartners. De VS zijn ook een bijzonder belangrijke handelspartner voor België en voor Vlaanderen. Vlaanderen is goed voor meer dan twee derde, drie vierde zelfs, van de Belgische export naar de VS. De VS is onze vijfde klant, onze vierde leverancier. Er zijn meer dan negenhonderd Amerikaanse bedrijven actief in België. Er zijn meer dan vijfhonderd Belgische bedrijven actief in de VS. Al die bedrijven zorgen voor meer dan 150.000 jobs aan beide kanten. De VS zijn dus een zeer belangrijke partner. Het TTIP gaat niet over de vraag of we al dan niet handel zullen beginnen te drijven met de VS, maar wel over de vraag of we en hoe we die willen versterken.

Het VBO ziet voordelen voor de bedrijven, maar ook voor de werkgelegenheid in ons land, en voor de consumenten, in een business-to-business- en een business-to-customeromgeving. Het is uiteraard bijzonder moeilijk om daar een cijfer op te plakken, want het gaat niet om een gewoon handelsakkoord. Hij gaat akkoord met de voorzitter als die het heeft over een handelsakkoord dat alleen maar over dergelijke kwesties gaat, zelfs al is de scope zeer breed. Er is nog geen TTIP en aangezien het ook over nieuwe werven en hoofdstukken gaat, zoals regulatory convergence, is het bijzonder moeilijk om daar een cijfer op te plakken. Als het alleen maar over handels-, invoer- en uitvoerrechten gaat, dan is dat louter mathematisch, maar hier gaat het ook over andere elementen. De spreker meent echter dat dit zeer positieve gevolgen kan hebben voor de bedrijven, en ook, en misschien zelfs vooral, voor onze kmo's, die veel minder goed gewapend zijn dan grote bedrijven om een oplossing te vinden voor de problemen waarmee ze worden geconfronteerd. Zijn organisatie hoopt dat het TTIP handelsstromen en investeringsstromen goedkoper en gemakkelijker kan maken, met ook nieuwe opportuniteiten. Hij geeft ter illustratie een paar voorbeelden.

Het goedkope aspect, dat is veeleer het klassieke onderdeel van dergelijk handelsakkoord. Er zijn altijd invoerrechten aan beide kanten, gemiddeld 4 procent, maar met een dagelijkse handelsstroom die goed is voor 2 miljard euro, spreekt het vanzelf dat elke procent die kan worden geschraapt, een bijzonder grote impact kan hebben. Sommige sectoren, zoals de textiel, de chemie en deels de voedingssector, worden ook geconfronteerd met piektarieven, tot 20 à 30 procent. Het spreekt vanzelf dat dit nog altijd een aanzienlijke belemmering betekent voor hun exportactiviteiten. Het VBO hoopt dan ook dat het TTIP de handelsstromen goedkoper zal maken, met ook een drastische vereenvoudiging van de bijzonder complexe douaneprocedures aan VS-zijde.

Het VBO hoopt daarnaast dat het TTIP de handelsstromen drastisch zal vereenvoedigen. Mogelijk is er een misverstand over de VS-normen, want die zijn vaak strenger dan de Europese. Men doet alsof Europa de beste normen heeft en zijn normen zal moeten afzwakken. Dat is helemaal niet waar. Zo mogen in de agrovoedingsindustrie tal van producten in de VS gewoon niet worden verkocht. De VS zijn veel strenger met betrekking tot etikettering dan Europa. Voor kinderkledij wordt zelfs bepaald waar in een trui het etiket moet komen. Of de Europese dan wel de VS-normen strenger zijn, hangt af van de sector of subsector.

Heel vaak zijn ook de doelstellingen dezelfde: een goede bescherming van de consumenten, het milieu en de arbeidsvoorwaarden. De instrumenten verschillen echter aanzienlijk, met als gevolg tal van conformiteitskosten, double testing, extra procedures, extra certificaten. Dit onderdeel van het TTIP gaat alleen over de vraag hoe niet de normen, maar wel de instrumenten ter uitvoering ervan drastisch kunnen worden vereenvoudigd en convergent worden gemaakt, zonder te raken aan het niveau van bescherming. Zoals gezegd, hangt het van de sector af of dat niveau strenger of minder streng is. Regulatory convergence is niet legislative convergence. Het gaat over instrumenten, definities, procedures, standaarden, tests. Het gaat niet over de kern, de normen, die uiteraard op een democratische manier werden bepaald en moeten blijven worden bepaald.

Er is geen one-size-fits-all-oplossing. Dat kan misschien via wederzijdse erkenning gebeuren, misschien door harmonisatie, of gewoon door dialoog tussen de regulatoren. De bedoeling moet zijn om dubbeltesten en extra conformiteitskosten drastisch te verminderen. Het gaat niet alleen over de huidige normen en instrumenten, maar ook – en misschien vooral – over de toekomst. Voor bijvoorbeeld nanotechnologie of elektrische wagens, is er nog een aanzienlijke standaardisering nodig. Het is een gouden kans voor de twee grootste economieën ter wereld om te proberen het eens te worden over nieuwe standaarden, in plaats van anderen standaarden te laten bepalen die misschien lager zijn. Het VBO probeert het hoofd-

stuk van de regulatory convergence te 'depassionaliseren'. Het pleit niet voor een afzwakking van de norm: dat is ook een competitief voordeel voor onze bedrijven, want het gaat ook over het vertrouwen van de consument.

Het VBO hoopt ook dat het TTIP tal van nieuwe businessmogelijkheden zal meebrengen voor onze bedrijven. Zo is er een duidelijk gebrek aan reciprociteit bij de openbare aanbestedingen. Volgens de Commissie zijn die in Europa voor tot 80 procent open, terwijl dat amper 30 procent is aan VS-zijde, waar er grote verschillen zijn tussen het federale niveau en de vijftig staten. Dat kan niet tussen twee goede partners. Voor baggerbedrijven zoals De Nul, maar ook bijvoorbeeld voor onze textielbedrijven zal er hopelijk meer reciprociteit komen. De Buy American Acts zijn niet meer van deze tijd. Dat moet echt worden opgelost. De protectionistische vereisten van local content passen niet meer in de 21e eeuw. Zo is het bijvoorbeeld onmogelijk voor Belgische textielbedrijven om zich kandidaat te stellen voor openbare aanbestedingen van het VS-leger. Alles moet immers ter plaatse worden geproduceerd, zelfs de grondstof. Baggeraars als DEME en De Nul mogen ook niet in de VS-wateren opereren. Bij de ramp in de Golf van Mexico waren ze klaar, met betere technologie, maar ze mochten gewoon niet optreden. Ook zijn er de nieuwe opportuniteiten op het vlak van energie. Dat ligt ook zeer gevoelig. Er is nood aan een sterk energiehoofdstuk in het TTIP. Een voorbeeld zijn de beperkingen op de export van gas vanuit de VS. Ze mogen gas exporteren naar de landen waarmee ze een vrijhandelsakkoord hebben. Het VBO hoopt dat ook onze bedrijven zo toegang zullen krijgen tot goedkopere energie.

Het VBO staat achter het principe van ISDS. Dat is een normale praktijk in meer dan 3000 bilaterale investeringsverdragen, waarvan de helft getekend door Europese landen. België heeft trouwens een zestigtal van zulke bilaterale investeringsverdragen met een ISDS-clausule. Het draait niet perfect en daarom ondersteunt het VBO de poging van de Europese Commissie om dat te moderniseren. Er moeten ook betere definities worden gezocht: wat betekent onteigening? Wat betekent direct, indirect? Wat is een niet-eerlijke behandeling? Wat is de link met de lokale rechtbanken? Het VBO ondersteunt dit, maar staat achter het principe van een gelijke behandeling van investeerders. Als twee landen een bilateraal investeringsverdrag hebben gesloten, met engagementen zoals geen oneerlijke behandeling, geen onteigening, dan moet er minstens een oplossing worden gevonden als er toch een probleem opduikt. Er moet een goed evenwicht zijn tussen de bescherming van de investeerder en het recht van de overheden om te reguleren.

Het VBO ondersteunt dus een gemoderniseerd ISDS en denkt dat ook een ISDS met de VS zin heeft. De lokale rechtbanken achten zich vaak niet bevoegd om internationale investeringsverdragen uit te voeren. Het zou kunnen dat er een probleem is voor een Vlaamse investeerder in een zeer protectionistische staat of dat hij vindt dat hij niet correct werd behandeld. Hij zou dan de onafhankelijkheid van de lokale rechters in vraag kunnen stellen.

Het is zeer moeilijk om een cijfer te plakken op de mogelijke jobcreatie, maar het VBO gelooft in de directe en de indirecte positieve gevolgen van een TTIP voor de bedrijven die uitvoeren, voor de kmo's die onderleveranciers daarvan zijn, voor de Belgische bedrijven die half afgewerkte producten uitvoeren naar bijvoorbeeld Duitsland, voor de haven van Antwerpen, voor de consumenten die toegang hebben tot een breder gamma van betere of goedkopere producten. Het zal niet alles oplossen in Europa. Het eindresultaat zal met veel aandacht moeten worden bekeken, samen met alle sectoren.

Het VBO waardeert de poging van de EC om meer transparant te zijn. Er zijn uiteraard limieten aan transparantie. Een document dat op de website wordt gezet, wordt onmiddellijk naar Washington gestuurd. De Amerikanen laten echter veel minder in hun kaarten kijken.

Het VBO probeert via BUSINESSEUROPE Europese vakbondsorganisaties, consumentenorganisaties, milieuorganisaties te ontmoeten in een advisory board. Die ontmoet ook regelmatig de Europese Commissie, die ook probeert om met de stakeholders te communiceren. Het VBO zou graag, zoals in Zweden en in Finland, een gezamenlijke verklaring met de vakbonden tekenen.

Naast het front van de tegenstanders en als reactie op het soms veel te emotionele debat rond het TTIP, heeft het VBO samen met UNIZO, Voka en de sectororganisaties, maar ook met de Boerenbond en de Union Wallonne des Entreprises begin mei een persbericht uitgestuurd met de redenen waarom ze het proces blijven ondersteunen.

2.1.2. *Harm Schepel*

Harm Schepel, professor of Economic Law, Brussels School of International Studies, University of Kent at Brussels, legt eerst de algemene structuur van dergelijke handels- en investeringsverdragen uit. Er zijn zowat drieduizend zulke verdragen die wat van elkaar verschillen maar toch een gelijkaardige structuur hebben. Er zijn materiële voorwaarden die in twee delen uiteenvallen: de relatieve en de absolute. De grondregel is dat er niet gediscrimineerd mag worden. Als er wel wordt gediscrimineerd en zelfs als er niet wordt gediscrimineerd, zou het kunnen zijn dat de behandeling van buitenlandse investeerders zo erg is dat er ook absolute standaarden nodig zijn. Er is een norm tegen onteigening zonder compensatie. Er is een norm over eerlijke behandeling. Er is ook een procedurele norm: investeerders kunnen direct met volstrekt negeren van de lokale rechtsgang naar een internationaal arbitragetribunaal, dat onder het internationale recht een beslissing kan nemen. Dit kan vrij snel. In de jaren 90 was er een grote toename van deze verdragen. De laatste vijftien jaar is er een enorme explosie van aanhangige zaken. Nu zijn er ongeveer vijftig zaken per jaar.

Een van de goede dingen in het debat over het TTIP is dat het internationale arbitrage-investeringsstelsel onder de loep is genomen en bijna iedereen vindt dat het stelsel moet worden herzien. Er is ook veel hypocrisie. Rijke landen hebben dit soort van verdragen lang door de strot geduwd van ontwikkelingslanden. Nu het lijkt dat wij ons dit zelf gaan aandoen, is iedereen bang en kritisch. Feit is dat er een sterke beweging is die pleit voor een hervorming. In juli wordt er daarom mogelijk een voorstel van resolutie ingediend in het Europees Parlement. Het ISDS-systeem moet worden vervangen door een nieuw systeem, al weet men nog niet zo goed hoe dat moet, en de privébelangen mogen de 'public policy objectives' niet ondermijnen.

De mening van de spreker is vrij eenvoudig: de bestaande verdragen die Europese lidstaten hebben gesloten met ontwikkelingslanden, moeten ogenblikkelijk worden heronderhandeld. Daarvoor is het nieuwe systeem buitengewoon handig en goedbedoeld, hervormingsvoorstellen zijn dus prima voor bestaande verdragen, maar dit soort voorstellen kunnen geen enkele impact hebben op de vraag of we dat met de VS moeten doen. Sterker nog, er is geen enkele reden om dit verdrag met de VS te sluiten.

Er wordt wel eens gezegd dat dergelijk verdrag nodig is omdat het investeringen zou aanwakkeren. Het is natuurlijk moeilijk te bekijken of het sluiten van een dergelijk verdrag een positieve invloed heeft op investeringsstromen. Er is een nieuwe studie van het Centraal Planbureau in Nederland. De hoofdlijn daarvan is dat een dergelijk verdrag wel leidt tot 35 procent meer investeringen, maar dat bij nader inzien blijkt dat een verdrag tussen ontwikkelde landen geen enkele invloed heeft op investeringsstromen.

Er is een verhaal, voornamelijk van de EC, dat het niet kan dat negen lidstaten al een verdrag hebben met de VS en dus veel beter behandeld zouden worden dan Europese investeerders uit andere lidstaten. Er zijn inderdaad negen, voornamelijk zogenaamde nieuwe, lidstaten die een dergelijk verdrag hebben met de VS. Het is ook waar dat het gaat over minder dan 1 procent van de totale investeringen over en weer. Rekening houden met die 1 procent, lijkt de spreker in dit geval geen goed argument.

Er wordt gezegd dat het TTIP gewoon nodig is vanwege de rechtvaardigheid. Europese investeerders in de VS, of andersom, zouden immers beroerd behandeld worden. Dat zal af en toe best zo zijn, maar is er daarvoor wel een verdrag nodig? De spreker geeft een citaat uit het CETA in verband met het eerlijkebehandelingsbeginsel. Niemand van de aanwezigen zal het daar oneens mee zijn. Zijn enige vraag is of we nu echt investeerders moeten beschermen tegen dit soort behandeling, en niet werknemers, huurders enzovoort.

Er is een vaag verhaal dat soms de wereld wordt ingestuurd: het gaat niet over de VS, want die vertrouwen we wel, maar het punt is geopolitiek. Als met de VS wordt besloten dat er geen ISDS komt, dan wordt China boos en we willen wel graag een dergelijk verdrag met China en we willen voorkomen dat de Chinezen dat gaan uitsluiten. Dat is een vreemd verhaal. China is immers een buitengewoon rijk land met veel geld om te investeren en de Chinezen zijn erg blij met het ISDS. Als Europa dat echt wil, dan zullen de Chinezen dat niet tegenhouden. Ze hebben al verdragen met alle lidstaten, behalve Ierland. Sommige daarvan zijn inderdaad erg oud en bevatten nog geen ISDS-clausules. Maar sinds een jaar of tien is er een heel nieuw programma. Er worden nieuwe investeringsverdragen gesloten tussen China en de lidstaten, ook met België. De Chinese investeerder Ping An heeft een zaak aangespannen tegen België over Fortis. Met buitengewoon veel moeite is dat nog net goed gegaan omdat de feiten plaatsvonden voor het nieuwe verdrag met België in 2009 in werking is getreden. Waren die feiten een paar maanden later geweest, dan zou België wel eens honderden miljoenen schadevergoeding hebben moeten betalen.

De spreker wil graag dat duidelijk wordt dat ISDS veel meer is dan het beschermen van buitenlandse bedrijven. Wat wordt beschermd, zijn investeringen. Hij geeft de definitie van een investering uit het verdrag met Canada. Alle aandelen, leningen, obligaties en intellectuele eigendomsrechten behoren tot beschermde investeringen. Het gaat niet om een paar miljoen: voor Europese aandeelhouders in overheidsschulden in aandelen en bedrijfsobligaties, gaat het over 4,5 triljoen dollar. Wat de aandeelhouders uit de VS in Europese bedrijven betreft, gaat het om 3,5 triljoen dollar. Er is geen bedrijf van enig belang aan enige kant van de Atlantische Oceaan waar geen aandeelhouder of investeerder van de andere kant van de Atlantische Oceaan in zit. Die hebben allemaal het recht om dit soort claims te brengen. Dit kan direct. In het normale vennootschapsrecht hebben aandeelhouders rechten tegen het bedrijf maar niet tegen derde partijen. Onder het investeringsrecht mogen aandeelhouders meteen een klacht indienen tegen de staat vanwege de behandeling van het bedrijf, niet van de aandeelhouders van het bedrijf.

Het zal dus leiden tot enorm veel klachten. Het is waar dat onder de hervormingsvoorstellen dit niet meer gaat volgens het onacceptabele arbitragesysteem zoals het nu bestaat. Het is ook waar dat het nog steeds strijdig is en zal zijn volgens de huidige hervormingsvoorstellen met het Europees recht. Dat weet de Commissie best, maar ze weigert dat voor te leggen aan het Hof van Justitie.

De spreker toont een citaat uit de opinie van het Hof van Justitie over de toetreding van de EU tot het EVRM. Daarin wordt gesteld dat er wel degelijk een internationaal verdrag kan worden gesloten als Unie, dat het zelfs zo kan zijn dat een ander hof bevoegd is over dat verdrag en dat besluiten daarvan het Hof van Justitie kunnen

binden, maar dat dit alleen kan als “the indispensable conditions for safeguarding the essential character of those powers of the Court of Justice are satisfied and consequently there is no adverse effect on the autonomy of the EU legal order”.

Het is duidelijk dat de Commissie hierover aan het nadenken is. Europees commissaris Cecilia Malmström uit in haar concept paper deze stelling: arbitragetribunalen interpreteren het Europees recht helemaal niet, ze interpreteren alleen maar het internationaal recht. Als ze het al over het Europees recht hebben, dan zal dat alleen maar zijn als feiten. Op die manier is de autonomie van het Europees recht veilig.

Dat gaat op twee manieren. Ten eerste: de ISDS-tribunalen mogen het Europees recht niet interpreteren. Ten tweede: nationale hoven in Amerika en in Europa hebben niet het recht internationale handelsverdragen toe te passen. Ze mogen dat niet volgens het verdrag zelf. Dus is er een wereld van parallelle rechtssystemen die elkaar nooit raken. Op die manier kan de Commissie volhouden dat het Europees recht veilig is.

De spreker verwijst naar een vreemde zaak tussen Zweden en Roemenië. De Roemeense broers Micula hebben zich gevestigd in Zweden en kregen staatssteun van Roemenië. Toen Roemenië toetrad tot de EU heeft de Commissie hen verteld dat de staatssteun moest worden teruggedraaid, wat Roemenië heeft gedaan. Toen hebben deze investeerders een claim gebracht onder het bilaterale Zweeds-Roemeense verdrag en ze hebben gewonnen. Het terugdraaien van de staatssteun werd gezien als een inbreuk op de rechten onder het investeringsverdrag van de investeerders. Roemenië heeft vervolgens de schadevergoeding betaald. De Commissie klaagt nu Roemenië aan, in deze zin dat het betalen van schadevergoeding zelf nu wordt gezien als staatssteun. Dus moet Roemenië dat weer gaan terugvragen van de Roemeense broers. De Roemeense broers kunnen dan meteen weer een claim brengen onder het investeringsrecht en beweren dat het terugdraaien van die schadevergoeding weer een inbreuk is op het verdrag. En zo kan dat heel lang doorgaan.

Formeel is de autonomie van het Europese recht prima beschermd, maar de facto wordt het recht van de staatsschulden en staatssteun hiermee volstrekt ondermijnd.

Het Hof van Justitie heeft heel duidelijk gemaakt dat de ‘regulatory chill’ niet kan. Als er angst of druk, of zelfs maar een vermoeden is dat er een schadeclaim zou kunnen komen tegen een nieuw beleid, dan wordt de wetgever belemmerd om beleid te maken in het publieke belang. Het gevaarlijkste punt van ISDS is dat het kan worden gebruikt om wetgevers, voordat ze iets doen, bang te maken en er zo voor te zorgen dat de wetgeving een bepaalde richting uitgaat.

Harm Schepel concludeert dat ISDS in het TTIP volstrekt onnodig is. Het heeft geen enkel economisch of rechtspolitek doel. Er zal geen euro meer in Amerika geïnvesteerd worden dankzij dit verdrag. Hoe het ook wordt hervormd, ISDS beperkt de beleidsvrijheid. Zelfs al wordt in het verdrag opgenomen dat het ‘right to regulate’ heilig is, het kan niet anders of de beleidsvrijheid wordt beperkt. Bovendien is ISDS in het TTIP sowieso strijdig met het Europese recht.

2.2. Vragen en opmerkingen van leden

Marc Hendrickx wil van Olivier Joris weten of een drastische vereenvoudiging van wat nu al voorligt, niet zal leiden tot een hoger aantal moeilijkheden, conflicten, onduidelijkheden en mogelijke problemen. Ter attentie van professor Schepel stelt hij dat er in de praktijk toch een aantal voorbeelden zijn van onrechtvaardigheden,

bijvoorbeeld onze baggerbedrijven die niet aan de bak komen, hoewel zij de beste zijn in de sector. Is dat dan zo rechtvaardig?

Güler Turan voelt aan dat Olivier Joris er niet zo gerust in is voor de bedrijven. Hij heeft verwezen naar DEME en De Nul, die ook in Amerika moeten kunnen opereren, maar allicht zullen zijn voorbeelden bijna tot die twee beperkt blijven. Het lid wil ervan overtuigd worden dat door het sluiten van het TTIP de Europese kmo's veel gemakkelijker toegang zullen krijgen tot de Amerikaanse markt. Op dit moment is ze daar absoluut niet van overtuigd, want het grote deel van de Vlaamse kmo's is niet klaar voor internationalisering.

De vertegenwoordiger van het ACV heeft eerder al beklemtoond dat hij niet gelooft in nivellering. Dat roept vragen op over de voedselveiligheid en dergelijke meer. Hoe staat Olivier Joris daartegenover?

Professor Schepel blijkt niet overtuigd van het TTIP en heeft het ISDS vakkundig weggeblazen. Hoe kunnen de investeerders dan worden gerustgesteld? Hoe kunnen ze de garanties krijgen die ze verdienen? Als ISDS geen meerwaarde biedt en een ander internationaal hof wellicht ook niet, aan wie laten we het dan over? Kan professor Schepel ook zijn ongezouten mening geven over het TTIP zónder het ISDS?

Ward Kennes wil de stelling van Güler Turan nuanceren dat de Vlaamse kmo's niet klaar zijn voor de internationalisering. Er zijn in het verleden immers al mooie voorbeelden geweest van Vlaamse kmo's die met succes op de internationale markt actief zijn. Er wordt ook veel initiatief genomen om dat nog te verbeteren.

Kan professor Schepel zijn kritische standpunt ten aanzien van het arbitragesysteem ISDS wat verduidelijken? Hij leek immers in hetzelfde elan ook het TTIP van tafel te vegen. Vindt hij het TTIP op zich overbodig of zinloos?

Het lid zou ook graag vernemen of professor Schepel ook een meerwaarde ziet in een internationaal hof voor handelsgeschillen en de bescherming van investeerders, al dan niet bij de VN of de WHO. Zelf gelooft hij wel in internationale gerechtshoven op heel veel domeinen.

De defensiemarkt bestaat, of men daar nu voor of tegen is. Zijn er nog andere markten dan die van defensie en het baggeren, waar we op dit moment ernstig gehinderd worden om op de Amerikaanse markt toegelaten te worden?

Er werd gezegd dat de VS niet op alle vlakken lagere standaarden hanteren dan de Europese landen. Zijn de Europese bedrijven daar bang van? Hoe kijken zij naar een markt met standaarden die hoger zijn dan die waarmee zij nu vertrouwd zijn?

ISDS is een aspect van het TTIP dat sterk onder vuur ligt. Kunnen de sprekers zich een handelsverdrag voorstellen waar het ISDS-mechanisme geen rol in zou spelen?

Sabine de Bethune vraagt aan Harm Schepel of het ISDS niet alleen met de Europese wetgeving in strijd is maar ook met de Amerikaanse wetgeving. En wat is dan het alternatief? Is er in geval van conflict bij de handelsrelaties geen nood aan een specifiek mechanisme en wordt er dan teruggevallen op de nationale rechtbanken of de contractuele vrijheid om te verwijzen naar de eigen nationale rechtbanken of de eigen mechanismes of de Europese rechtbanken? Gelooft de professor in het nut, de mogelijkheid of opportuniteit van een institutionele internationale rechtbank die al dan niet verbonden is aan het verdrag en die wel compatibel zou zijn met de beide rechtsstelsels? De idee van dergelijk internationaal hof, al dan niet verbonden aan de WHO, leeft momenteel in vele kringen.

Herman De Croo vertrekt vanuit de vaststelling dat als men door de geijkte procedures een internationaal verdrag tot het interne recht maakt, dat niet meer onverenigbaar kan zijn met het intern recht. Als hier een Europees verdrag wordt goedgekeurd, dan is dat niet tegenstrijdig met de Belgische wetgeving. Die is dan onderworpen aan de goedgekeurde internationale wetgeving. Anders zou het Vlaams Parlement op een correcte wijze goedgekeurde verdragen kunnen uithollen.

Er bestaan een aantal internationale handelsverdragen, met eigen procedures voor geschillenbehandeling en beslissing. Wellicht voordelig voor de Europese uitvoerders is dat een aantal markten in de VS gesloten zijn, bijvoorbeeld de legermarkten of de participatie in sommige strategische sectoren, zoals luchtvaart. Een Belg kan vooralsnog geen 51 procent-aandeelhouder worden in een Amerikaanse luchtvaartmaatschappij. Er bestaat ook een groot probleem inzake de steun van staten aan producten die competitief bevoordeeld worden. Wetende dat 30 procent van Boeing in Europa wordt geproduceerd en 40 procent van Airbus in de VS, kan niet worden gezegd dat Airbus Europees is en op wie weet welke wijze wordt gesteund. Boeing wordt gesteund door Amerikaanse militaire projecten en is dus ook een nationaal product dat zwanger is van allerlei voordelen die niet competitief kunnen zijn.

Het gebrek aan efficiëntie, doeltreffendheid en betrouwbaarheid van het beslechten van de geschillen treft het lid. De arbitrage voor tientallen staten en honderden gevallen gebeurt nu in Parijs. Vele claims tussen landen en tussen bedrijven en landen worden door internationale arbitrage opgelost. Daarop was nog niet veel kritiek te horen. Als men het eens is met de keuze voor een arbitrageprocedure, kan men niet tegen zijn interne rechtspraak werken, anders zou een arbitrageprocedure kunnen worden uitgehold door een nationale rechtbank.

Het lid vraagt professor Schepel waar hij heen wilde: ofwel wordt een verdrag deel van het intern rechtsgebeuren, bijvoorbeeld het vrije verkeer van personen, goederen en kapitalen in Europa, met alle uitvoerbaarheid die daaraan door de rechtbanken wordt gegeven ofwel niet. Hij begrijpt de alternatieven van de professor niet. Er zijn voorbeelden die duidelijk maken dat die zaken al worden opgelost door het verdragsrecht, door investeringsakkoorden, door internationale arbitrage. Men probeert iets te maken dat in zijn ogen voordeliger zou blijken voor investeringen. Dat moet bekeken worden in het licht van de huidige situatie in de VS, waar Europa veel meer uitgesloten wordt door een aantal nationale wetgevingen.

Er zijn ten slotte ook zaken die de VS benut. De balkanisering van de luchtvaartrechten tussen Amerika en Europa is een flagrant voorbeeld. Er zijn verdragen met Groot-Brittannië en Duitsland en alle andere landen, maar er is geen gezamenlijk verdrag van de EU-landen met Noord-Amerika. De Europese landen worden tegen elkaar uitgespeeld door Amerikaanse contracten en dat zou kunnen worden vermeden. In dat opzicht is de thesis van de heer Schepel niet te begrijpen.

Volgens *Wouter Vanbesien* geeft professor Schepel veel onderbouwde argumenten om toch vooral dat ISDS niet te aanvaarden in een akkoord tussen Europa en Amerika. Wat is de aantrekkingskracht waardoor dat ISDS toch wordt opgenomen? Om welke redenen speelt dat zo'n grote rol in deze onderhandelingen?

Er zijn de klassieke handelsverdragen over markttoegang en tarieven, maar hier is een hele andere dimensie aan verbonden zoals standaardisatie van normen. Tijdens de vorige hoorzitting is gezegd dat dit niet echt thuishoort in een handelsverdrag. Normering en dergelijke moet in volle democratie bediscussieerd worden en niet via onderhandelingen die leiden tot een totaalpakket dat te nemen of te laten is. Ondersteunt de professor deze stelling en zo ja, hoe kan dit beter worden aangepakt?

Karl Vanlouwe stelt vast dat er nogal wat mythes bestaan over het TTIP. Een daarvan gaat over het ISDS, met name dat het TTIP grote multinationals bevoordeelt en in het nadeel zou zijn van rechtssystemen van lidstaten die daardoor het recht om te reguleren zouden verliezen. Hij maakt de vergelijking met een internationale voetbalwedstrijd tussen de VS en de EU. De staten van de VS hebben onderling verschillende wetgevingen. Hetzelfde geldt voor de EU. Het is de bedoeling om met het TTIP de twee continenten tegen elkaar te laten spelen volgens duidelijke spelregels, waarbij een onafhankelijke scheidsrechter moet beoordelen.

Het systeem van ISDS moet worden gemoderniseerd en de vage bewoordingen moeten worden aangepast. Dergelijk systeem bestaat al in ongeveer drieduizend verdragen met Europese landen. Sommigen noemen dat privatisering, een aanval op de democratie. Maar arbitrage is al sinds de invoering daarvan ingeschreven in het Gerechtelijk Wetboek. Arbitrage bepaalt de regelgeving wanneer men een geschil wil oplossen.

Tegenstanders van het ISDS stellen voor dat elke ploeg zijn eigen onpartijdige scheidsrechter heeft op het veld. Een situatie met twee scheidsrechters op een veld leidt alleen tot problemen. Een volledige uitsluiting van arbitrage is dan ook niet de aangewezen oplossing.

Professor Schepel zei dat het ISDS onnodig is in het TTIP en dat er geen enkele euro meer zal worden geïnvesteerd. Hij heeft dus kritiek op het ISDS en op het feit dat door het TTIP geen enkele bijkomende investering zal gebeuren.

Het lid heeft zopas vernomen dat in Brussel, de hoofdstad van Europa, een resolutie is goedgekeurd voor een TTIP-vrije zone. Dat is ook gebeurd in een tiental gemeenten in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en in Wallonië. Güler Turan kan er misschien voor zorgen dat dit ook in Vlaanderen gebeurt, al zal dat allicht minder succes hebben.

Op Europees niveau ging de socialistische fractie aanvankelijk volledig mee in het TTIP-verhaal, maar na een vaudeville werd een gigantische bocht genomen en werden argumenten gezocht tegen ISDS. In het Vlaams Parlement wordt opnieuw een ander standpunt ingenomen.

ISDS bestaat zoals gezegd al, en de aanpassing daarvan is een goede zaak. Wellicht is er in het verleden al onderzoek geweest naar arbitrage onder dergelijke investeringsbeschermingsmechanismes. Kan Oliver Joris aangeven of de overheid dan wel die multinationals daar al dan niet meer voordeel uit hebben gehaald, met andere woorden of zo'n arbitragerechtspraak ervoor heeft gezorgd dat de multinationals dan wel de lidstaten daar meestal gelijk halen? De indruk bestaat immers dat het ISDS-mechanisme puur is ontstaan voor die multinationals. Uit onderzoek zou kunnen blijken dat die multinationals het vaakst gelijk zouden halen op basis van bestaande investeringsbeschermingsmechanismes.

Soms is zelfs te lezen dat het TTIP de soevereiniteit van bepaalde landen zou bedreigen. Het lid betwijfelt dat maar als dat zo is, wil hij daar wel voorbeelden van zien. Het ISDS zou strijdig zijn met het Europese recht. Met welke Europese richtlijn of wetgeving en met welke Amerikaanse wetgeving zou dat dan zijn?

Rik Daems stelt dat het hele debat ondertussen is overgepolitiseerd en dat is spijtig. Daarom ook houdt deze commissie hoorzittingen, om te proberen daar enigszins van weg te geraken. Het resultaat is dat men ofwel in het ja-kamp ofwel in het neen-kamp terechtkomt. Zelfs naargelang de partij waartoe men behoort, is men al de facto bij een kamp ingedeeld.

Hoewel sommigen dat blijven zeggen, gaat het hier niet om een vrijhandelsakkoord. Het is een specifiek akkoord tussen de EU-lidstaten en de VS, over een aantal specifieke onderwerpen met betrekking tot handel en investeringen. Getuige daarvan een aantal uitzonderingen die zijn aangegeven. Kan Olivier Joris een aantal concrete voorbeelden geven van de voordelen die aan beide kanten of één kant het resultaat kunnen zijn van dergelijk akkoord over markttoegang? Het gaat dan over regelgeving die markttoegang belemmert, kosten waardoor aan kleinere bedrijven de markttoegang worden ontzegd, bepaalde belastingen en al dan niet gerechtvaardigde 'red tape'.

Waarom moet een geneesmiddel zowel door Europa als door de VS apart worden gecontroleerd als de afspraak kan worden gemaakt dat dit door één entiteit wordt gecontroleerd, met een besparing van de helft van de kosten en de tijd? Kunnen er andere concrete voorbeelden worden gegeven dan dat van baggeraar De Nul? Dit soort verdragen, waarbij diverse obstakels tot markttoegang worden weggewerkt, lijkt veeleer de kleine bedrijven toegang te bieden dan de grote. De grote bedrijven beschikken of beschikten immers al lang over voldoende vuurkracht om zich op een of andere manier toegang te verschaffen, al was het maar door gewoon een VS-branch te maken. Nu bestaat bij sommigen de visie dat men hier bezig is met de lobby die de grote, rijke bedrijven nog rijker wil maken.

Het lid stelt voorts dat Ping An eigenlijk voor 100 procent gelijk heeft. We maken internationale verdragen en omdat een van onze deelstaten wat laat is met de goedkeuring, is heel het verdrag niet goedgekeurd en kan het aandeel van Ping An worden genationaliseerd, terwijl in dat verdrag staat dat dit niet kan. Wij vragen om geen nationalisering toe te laten in China, maar we zijn wel de eersten om dat zelf te doen.

In verband met het toch niet onbelangrijke ISDS, vraagt hij hoe op een verstandige manier een conflict kan worden opgelost, behalve via een of andere arbitrage-regeling. Een arbitrage is een techniek, die bovendien in het Gerechtelijk Wetboek is opgenomen, waarmee men precies wil vermijden om tijd en geld te verliezen in gerechtelijke procedures en waarbij beide partijen ermee akkoord gaan een derde partij voor hen te laten beslissen, zonder beroep. ISDS kan nog iets anders zijn. Hoe verhoudt dat wat wij nu ISDS noemen, zich qua techniek tot wat wij onder arbitrage begrijpen? Het ISDS is immers ook enigszins een symbool geworden. Het beeld dat daarover bestaat is dat de grote spelers dat zullen kunnen gebruiken om hun gelijk te halen tegen de zwakke landen en, alsof dat nog niet genoeg is, zullen ze via die omweg ook nog eens de wetgeving in die zwakke landen in hun voordeel aanpassen.

In de drieduizend bestaande handelsverdragen worden dergelijke arbitragetechnieken toegepast. Er zijn veel voorbeelden van schikkingen. Verwijzend naar het betoog van Herman De Croo laat hij in het midden of die allemaal zo positief zijn. Vaak is dat powerplay. Kunnen er enkele concrete voorbeelden worden gegeven van een arbitrageoplossing die indirect of direct een bepaalde regelgeving in haar effectiviteit heeft geschaad? Er wordt immers gezegd dat die techniek als gevolg heeft dat de nationale wetgeving niet meer van toepassing is, of toch niet helemaal. Het lid geeft het eenvoudige voorbeeld van een genetisch gemodificeerd item uit de VS dat normaliter niet op de markt kan komen in een bepaald Europees land. Als men dan via ISDS gelijk krijgt, dan zou dat betekenen dat dit, tegen de nationale wetgeving van een land in, daar toch kan worden verkocht. Als dat niet zo is, wat is dan het concrete gevaar van het schaden van nationale normen door een geschillenoplossing via die procedure? ISDS werd trouwens beter International Arbitration genoemd, dan was het probleem kleiner geweest. Hij wil meegaan in een logica dat er een probleem is met die procedure, maar wat is dan het echte probleem? Kunnen er bij de honderden procedures die dan toch elders moeten

bestaan, voorbeelden worden gegeven waaruit blijkt dat dit een probleem heeft gegeven?

Het klopt wel dat het democratisch gehalte van dit soort verdragen altijd wel betwistbaar is, omdat er op het einde van de rit 'yea' of 'nay' moet worden gezegd. Er wordt dus een zekere soevereiniteit afgestaan, heel vaak aan technocratische onderhandelaars. Die komen dan terug met een resultaat, de regeringen keuren dat vervolgens goed en dat kan dat niet meer worden gewijzigd. Dat geldt echter voor elk verdrag. Daarom de vraag naar voorbeelden van gevallen waarin dat echt een probleem heeft gegeven. Wat is het alternatief dat men toch wel moet hebben in een geschil, tenzij men van oordeel is dat rechtbanken dat sowieso moeten doen. Arbitrage bestaat echter uitgerekend om bij onderlinge afspraak die lange procedures niet te hoeven volgen.

Is de reciprociteit voor een deel aanwezig in heel deze kwestie? Reciprociteit is immers nog iets heel anders dan een level playing field. Is dat een element dat ingang krijgt op bepaalde domeinen van wat wordt besproken? Dat lijkt immers de basis van een veel meer onderbouwd vrijhandelsakkoord. De Nul klaagt bijvoorbeeld omdat hij het een schande vindt dat hij niet in de VS mag baggeren, terwijl dat de Chinezen hier wel mogen komen baggeren en hij ginder al evenmin. Kan die reciprociteit als een toegevoegde waarde worden aangereikt, in die mate dat we dat al gaan beïnvloeden?

In Vlaanderen zijn er minder dan vijf grote bedrijven en het is maar de vraag in welke mate bedrijven als Solvay en AB Inbev Vlaams kunnen worden genoemd. Alle andere bedrijven zijn in internationaal perspectief niet eens mid caps. Dit is een belangrijk element. Kleine bedrijven, met tien, vijftien of zestig werknemers, zijn in Vlaanderen de drijvende kracht van de economie en brengen 80 procent van de welvaart te weeg.

Het lid besluit dat hij gelooft in de wegwerking van barrières. Hoe kleiner het bedrijf is, hoe groter de impact van die operatie. Hij verwijst in dit verband naar de wet van de marginale kosten. Een paar concrete voorbeelden zullen ongetwijfeld veel verduidelijken.

2.3. Antwoorden van de sprekers, met reacties van leden

Olivier Joris benadrukt dat hij volledig van het nut van het TTIP voor alle bedrijventypes is overtuigd. Hij verwijst naar de apocalyptische situatie die eerder is beschreven. Zonder het omgekeerde te doen en de toekomst als paradijselijk te omschrijven, staat hij toch in sterke mate achter het TTIP. De EU onderhandelt overigens ook met andere partners en niemand praat over de huidige onderhandelingen met China of over de toekomstige onderhandelingen met Vietnam. Het risico op sociale dumping is daar nochtans groter.

De spreker is ervan overtuigd dat een kleine, open economie zoals de Vlaamse, die in sterke mate van export afhankelijk is, bij een evenwichtig TTIP enkel te winnen heeft. Dat geldt zowel voor het heden als voor de toekomst en zowel voor de grote bedrijven als voor de kmo's, die soms sub-subleveranciers zijn van ondernemingen die onderdelen of afgewerkte producten naar de VS uitvoeren. De indirecte gevolgen van het TTIP worden misschien niet altijd voldoende naar voren gebracht.

De afschaffing van de belemmeringen biedt veel meer voordelen voor kleine bedrijven die niet over een juridische staf of een Amerikaanse vestiging beschikken. Voor die ondernemingen brengen de belemmeringen meer lasten mee dan voor de grote bedrijven die een beroep kunnen doen op een consultant.

Hij illustreert dit aan de hand van een aantal voorbeelden. Het eerste voorbeeld heeft betrekking op Creamoda en op Fedustria. De textielsector heeft veel problemen met de public procurement. Dat geldt niet enkel voor de defensiecontracten, maar evengoed voor de brandweer. Een bedrijf als Sioen Industries probeert zelfs niet meer de hightechjassen aan de Amerikaanse brandweer te verkopen. Er is altijd een goede reden om de Buy American-Act in te roepen. De lokale overheid geeft wel toe dat het Belgische product het beste is, maar moet uiteindelijk toch lokaal aankopen. Het gaat zeker niet enkel om de defensiecontracten.

Vertegenwoordigers van Creamoda hebben onlangs in New York de vertegenwoordiger van het FIT ontmoet. Die heeft op het succes van de Belgische mode en op de opportuniteiten in de VS gewezen. Vanwege de bijkomende certificaten en verplichtingen trachten tal van bedrijven echter niet eens daar producten te verkopen. Zelfs de plaats waar het etiket aan een trui moet worden bevestigd, is vastgelegd. Dat betekent dat een aparte productielijn moet worden gestart en die bedrijven doen dit gewoonweg niet. Voor de bedrijven die in de VS actief zijn en die met tal van belemmeringen worden geconfronteerd, zou het TTIP zeker positieve gevolgen hebben. Er is echter ook een potentiële impact op de bedrijven die dit niet meer proberen. Ook zij zouden ginds actief kunnen zijn. Vanwege de complexiteit doen ze dit nu niet. De spreker kan hier geen exact getal aan verbinden, maar het potentieel bestaat zeker. Als de etikettering aparte dozen, paletten, productielijnen en certificaten omhelst, laten die bedrijven dit vallen. Dat heeft niets met de kwaliteit van de producten te maken.

Het eerste onderdeel van het TTIP zal op de markttoegang betrekking hebben. Dit omvat ook de invoertarieven en de piektarieven voor textiel. De invoerrechten kunnen tot 30 procent oplopen. Dat is een echt market access issue.

Het volgend voorbeeld heeft betrekking op Fevia en de agrovoedingsindustrie. Verschillende soorten van kaas en vlees mogen in de VS niet worden verkocht, terwijl ze in Vlaanderen dagelijks worden gegeten. Dit probleem is een voorbeeld van de al dan niet terecht strengere normen in de VS. Buiten de EU blijft de VS de belangrijkste exportmarkt. Hoewel die markt groeit, worden de bedrijven met dergelijke moeilijkheden geconfronteerd. De controles zijn ginds veel strenger dan hier. Het is de bedoeling deze controles via het TTIP af te schaffen.

Het volgend voorbeeld heeft betrekking op Essenscia, de Belgische federatie van de chemische industrie, en draait vooral rond energie, chemie en de life sciences. De energieprijzen in België en in Europa zijn rampzalig. Die bedrijven kijken dan ook uit naar gasexport vanuit de VS.

Er bestaat een Europees systeem om chemische stoffen te certificeren. De Europese Commissie en de VS hebben bij de onderhandelingen al beslist die systemen niet te harmoniseren. Dat zou onmogelijk zijn. Er bestaat een min of meer gelijkaardig systeem. Aangezien de definities niet identiek zijn, worden dubbele tests uitgevoerd. Hopelijk kan er eensgezindheid worden bereikt over een prioriteitenlijst met betrekking tot de meest gevaarlijke stoffen. Aan beide zijden zou de focus op dezelfde stoffen moeten liggen. Dit is een concreet voorbeeld dat conformiteitskosten kunnen worden vermeden.

Een volgend voorbeeld betreft Agoria en heeft volgens Olivier Joris in sterke mate betrekking op de indirecte gevolgen. Tal van kmo's behoren tot clusters die zeer afhankelijk zijn van de export naar Duitsland en Frankrijk. Vanuit die landen wordt vervolgens naar de VS uitgevoerd. Het probleem is dat sommige ISO-normen in de VS niet worden erkend. De convergentie van een beperkt aantal internationale normen zou het dagelijks leven verbeteren.

Een volgend voorbeeld betreft Febiac, de Belgische federatie van de auto- en tweewielerindustrie. Er zijn horizontale gesprekken en sectorale onderhandelingen tussen de regulatoren en de koepelorganisaties van de industrieën aan beide zijden van de oceaan aan de gang. Voor de auto-industrie wordt er onder meer gesproken over de standaarden voor de verankering van autogordels. Dat is een cruciaal issue. Het betekent immers een bijkomende productielijn en bijkomende conformiteitskosten. Aangezien er andere standaarden zijn voor de autogordels, de verlichting en de ruitenwissers, kost het meer om een in Europa geproduceerde wagen in de VS te laten rijden.

Dan is er nog het voorbeeld van Assuralia, de beroepsvereniging van de verzekeringsondernemingen. Verzekeringsmaatschappijen hebben vijftig vergunningen nodig om in de VS actief te mogen zijn. Deze zinloze verplichtingen werken bij uitstek demotiverend.

Ten slotte zijn er de klachten van UNIZO over de douaneprocedures: de code-structuur is voor Europeanen onleesbaar. In de EU worden getallen van acht cijfers gebruikt, in de VS gaat het soms om tien cijfers. Niemand weet waarom dit het geval is. Hierdoor ontstaat onzekerheid over de invoerrechten. Dit is wederom een goede reden om niet te proberen naar de VS uit te voeren.

Al deze voorbeelden maken duidelijk waarom het VBO achter het TTIP staat. Dat is ook een manier om het debat minder emotioneel te maken. De geuite zorgen zijn legitiem, maar de mensen die zich zorgen maken, mogen die zorgen niet als de huidige of toekomstige realiteit voorspiegelen. De bescherming van het milieu, van de werknemers of van de consumenten is niet in gevaar gebracht.

De spreker onderstreept dat hij niet pleit voor een afschaffing van de normen of instrumenten, maar voor een vereenvoudiging en een afschaffing van de dubbele tests. Dat zou het systeem vlotter moeten maken zonder aan de beschermingsniveaus te raken. Dat er op het vlak van bescherming verschillen zijn, betekent niet dat dit onmogelijk is.

Vervolgens gaat hij in op de vraag over de impact van hogere normen. Hij wijst erop dat concurrentie nu al bestaat. Dagelijks wordt voor een bedrag van 2 miljard euro uit de VS ingevoerd of naar de VS uitgevoerd. De Europese bedrijven zijn het gewoon om binnen Europa en met de VS te moeten concurreren. Een 'ja' zou normaal het systeem vlotter moeten maken. Het zal de concurrentie in beide richtingen versterken. Alle leden van het VBO ondersteunen dit. Zij zien de win-winopportunity van een deal. Er zal uiteraard wat meer concurrentie zijn hier, maar ook meer opportuniteiten daar.

'Buy American' leeft ook in ICT, niet alleen in defensie. Het National Security-argument wordt in de VS ruim geïnterpreteerd. Bij een vermoeden van een link met de nationale veiligheid, moeten ICT- en telecombedrijven lokaal kopen.

Als twee landen beslissen investeringsstromen te versterken en daarvoor engagementen aangaan – gelijke behandeling, geen onteigening – en de mogelijkheid creëren van internationale arbiters bij een probleem, dan is het toch vreemd dat men dit ondemocratisch vindt. Het kan beter en het moet worden omkaderd, maar voormalig premier Di Rupo heeft de Commissie een mandaat gegeven om over een ISDS-clausule te onderhandelen. Soms pleiten de overheden er zelfs expliciet voor. Anders zou de Belgische ambassadeur niets anders doen dan de Vlaamse investeerders in Texas of in Colorado verdedigen als die vinden dat ze niet correct zijn behandeld. De lidstaten vragen dus een kader om internationale scheidsrechters te laten oordelen of een schadevergoeding nodig is, niet om de wetgeving of de beslissing in kwestie in vraag te stellen.

Standstill is geen oplossing. Negen 'nieuwe' lidstaten hebben een ISDS-clausule met de VS, maar ook met Duitsland en Nederland binnen de EU. ISDS kan dus in Europa, kan vanuit Europa en kan vanuit een derde land met een Europees land. Het is misschien een traject naar een internationaal hof. Commissaris Cecilia Malmström werkt aan definities, aan de link met de nationale rechtbanken, aan eventuele beroepsmechanismen. Het VBO ondersteunt die poging omdat niets doen geen optie is. Bovendien zouden de Vlaamse en Europese investeerders in de VS worden gediscrimineerd, want de VS zal binnenkort een TPP afronden met Vietnam, Canada, Australië en andere landen, met een ISDS-clausule. Een Japanse investeerder in de VS zal dan meer instrumenten kunnen gebruiken dan een Vlaamse investeerder in dezelfde staat. Als Europa een ISDS eist met China om de Europese investeerders daar te verdedigen, zou het ongeloofwaardig zijn dat dit niet bestaat tussen de twee grootste economieën ter wereld.

ISDS gaat vaak over individuele, administratieve beslissingen zoals een vergunning, een licentie. Een investeerder die vindt dat hij niet correct wordt behandeld, vraagt gewoon een schadevergoeding en verlaat het land. In Duitsland is er het voorbeeld van de kernenergie. Een Zweeds bedrijf had een contract met de Duitse kernsector. De licentie werd verlengd en het bedrijf investeerde voort. Dan beslist de Duitse overheid om te stoppen met kernenergie. Het bedrijf heeft een schadevergoeding gevraagd voor de investering die ze hebben gedaan door de verlenging van de licentie. Ze hebben nooit gevraagd om de wetgeving aan te passen en de beslissing werd niet in vraag gesteld.

Uit statistieken van de UNCTAD en de Wereldbank blijkt dat 90 procent van de clausules nooit werd gebruikt. De Europese investeerders maken meer dan 50 procent van de gevallen uit, tegenover 24 procent voor de VS. 20 procent is opgestart door kmo's. De kmo's vragen ook een vereenvoudiging van de procedure. Een derde van de procedures werd tijdens de procedure stopgezet. De staten hebben in bijna 70 procent van de gevallen gewonnen. De schadevergoeding bedraagt gemiddeld minder dan 10 procent van het oorspronkelijke verzoek van de investeerder.

Harm Schepel herhaalt dat het investeringshoofdstuk in het TTIP geen euro meer aan investeringen zal opleveren. Dat is bestudeerd en het kan niet worden volgehouden dat er één investeerder is die nu niet in de Verenigde Staten investeert omdat hij bang is voor het rechtssysteem in de VS en die wel zou investeren als er dergelijk verdrag met de VS zou zijn. Hij beklemtoont dat hij niet heeft gezegd dat het TTIP niets oplevert, enkel dat het gebrek aan investeringsbescherming via arbitrage geen reden is om niet te investeren aan de andere kant van de Atlantische Oceaan.

Zodra de unie en de lidstaten instemmen met het TTIP en als daar ISDS bij is, is ISDS de honing waarmee men vliegen vangt. Waar het om gaat, is dat de EU geen verdrag mag sluiten dat tegen het Europees verdrag ingaat. De EU mag van het Hof van Justitie niet toetreden tot het EVRM omdat dit ingaat tegen het principe van autonomie van het Europees recht. Bij ISDS is dat erger. Als de Commissie het fatsoen heeft om die vraag te stellen voor het TTIP klaar is en het Hof krijgt de mogelijkheid om te zeggen dat dit investeringsverdrag indruist tegen de basisprincipes van het Europees recht, dan zullen we zien. Het gaat in tegen het Europees recht, vandaar dat de vraag naar het Amerikaans recht niet van toepassing is. Volgens de Amerikaanse Grondwet mag het Amerikaanse Congres doen wat het wil met een internationaal verdrag. Persoonlijk vindt de spreker dat het Hof van Justitie in de opinie over het EVRM gigantisch uit de bocht is gegaan, maar zo is het recht zoals het er nu staat.

Rik Daems vraagt tegen welk principe heel concreet wordt ingegaan. Wat is de schade aan autonomie in het Europees verdrag die aangericht wordt door dit soort arbitrage of geschiloplossingsprocedure? Waar zit de tegenstelling?

Harm Schepel antwoordt dat het Hof van Justitie zichzelf ziet als de hoogste instantie in Europa en nogal gesteld is op zijn prerogatieven. ISDS zou betekenen dat een arbitragehof gaat oordelen over de geldigheid van Europeesrechtelijke bepalingen onder het internationaal recht. Dat wil zeggen: als actie wordt ondernomen onder investeringsrecht tegen een aangenomen richtlijn, een beslissing van de Commissie over staatssteun, een beslissing van de Commissie onder het mededingingsrecht enzovoort, dan zal een dergelijk investeringstribunaal beslissen dat deze actie die toegelaten is of zelfs dwingend is onder Europees recht, ingaat tegen het internationale recht, een inbreuk is op de rechten van de investeerder onder het investeringsrecht en dat de investeerder dus recht heeft op een schadevergoeding. Dat ondermijnt volgens het Hof van Justitie de autonomie, de uniformiteit en de effectiviteit van het Europees recht.

Rik Daems wijst erop dat het internationaal verdrag toch moet worden goedgekeurd door alle parlementen en het Europees Parlement. Pas dan treedt het toch in werking? Volgens *Harm Schepel* gaat het niet om het moment dat het verdrag integraal deel is van het Europees recht. Dan heeft de commissievoorzitter helemaal gelijk. Waar het nu om gaat is dat de Europese Unie geen verdragen mag sluiten die ingaan tegen het Europees recht.

Herman De Croo zegt dat leden van het Vlaams Parlement toch iets mogen behandelen dat een bestaande wetgeving wijzigt. *Harm Schepel* repliceert dat het Vlaams Parlement geen decreet mag aannemen dat indruist tegen de Belgische Grondwet. *Herman De Croo* vraagt waar er voorwaarden zijn opgenomen waaronder een Europese wet mag worden gewijzigd. Er is een procedure om Europees recht te maken. Als die gevolgd wordt, mag de wetgeving worden gewijzigd, anders zou er een eeuwige stilstand zijn van het Europees recht waar niet tegen mag worden gezondigd. Is er een superieure regel die zegt dat de Europese Grondwet verhindert om zich op een bepaald terrein te begeven?

Volgens *Harm Schepel* is het Hof onnavolgbaar in zijn redeneringen en het haalt dit uit allerlei toestanden, voornamelijk uit de procedure van preliminaire vragen. Het Hof alleen mag oordelen over de geldigheid van Europees recht, ook onder het internationale recht, dus mogen dergelijke taken niet worden gedelegeerd aan internationale tribunalen. Het gaat dus om de vraag of de Europese Unie gemachtigd is een verdrag te tekenen dat indruist tegen het Europees verdrag en het antwoord daarop is neen.

Wat de problemen van Belgische investeerders in het buitenland betreft, heeft de spreker weet van één zaak gebracht onder het investeringsrecht, en dat is die van het bedrijf Lone Star Funds, via een Belgisch vehikel, tegen Korea. Als het echt zo nuttig is voor Belgische investeerders zouden er onder die zestig Belgische verdragen meer zaken zijn, maar dat is dus niet het geval. Het investeringsrecht is niet een markttoegangrecht. Onder investeringsbeschermingsverdragen worden al bestaande investeringen beschermd. Het heeft geen enkel nut tegen 'Buy American'-tradities of tegen beperkingen over het aantal aandelen in wat voor bedrijven dan ook. Het gaat over post establishment investments. Het is geen instrument voor markttoegang.

De spreker legt vervolgens uit wat een dergelijk verdrag doet. Als iemand eenmaal aan het investeren is en oneerlijker wordt behandeld dan een Amerikaans bedrijf, dan heeft die een middel. ISDS zal niet helpen tegen 'Buy American'-tradities, het zal geen markt openen in diensten. Het helpt dus niet om Belgische bedrijven aan

de bak te laten komen. Het gaat erom dat als een Belgisch bedrijf aan de bak is in de VS en daar last heeft, dat het dan eventueel een middel heeft.

Rik Daems resumeert dat de algemene idee dat ISDS de grote arbitragetool is om eender welk conflict tussen een bedrijf en een staat op te lossen, dus niet klopt. Het gaat specifiek over investeringsdossiers.

Harm Schepel wijst erop dat er wordt beschermd met arbitrage en dat dit goed en snel dingen oplost. Hij heeft geen enkel probleem met internationale commerciële arbitrage in de internationale Kamer van Koophandel in Parijs. Als twee bedrijven overeenkomen om naar arbitrage te gaan, arbiters benoemen en er tussen die twee partijen een oplossing komt die geen derdenwerking heeft, dan is dat prima. Als twee staten dat doen, evenzeer. Het gaat erom dat een investeerder, een privé-persoon, een klacht indient tegen een soevereine staat. Dat heeft derdenwerking tot gevolg. Het is geen contractenrecht, maar publiek recht en dat is iets anders dan commerciële arbitrage. Het gaat hier om arbitragetribunalen die het internationale recht toepassen op staten.

Herman De Croo wijst erop dat een van de investeringsvoorwaarden in Afrika is dat men niet afhankelijk is van de lokale rechtbank. De staten – zij het niet allemaal – hebben aanvaard dat de beslechting van procedures wordt toevertrouwd aan een instantie buiten de staat, omdat ze anders geen investeerders krijgen.

Harm Schepel werpt de vraag op wat het probleem is dat men aan het oplossen is. Als iemand een probleem heeft met de publieke autoriteiten, kan die in een rechtsstaat naar een rechter stappen. De vraag is of er een probleem is dat moet worden opgelost door ISDS. Wordt er minder geïnvesteerd in de VS omdat bedrijven Amerikaanse rechtbanken te langzaam, corrupt of wat dan ook vinden? Als men een oplossing vraagt voor een probleem, moet men wel het probleem kunnen uitleggen.

De spreker benadrukt voorts dat nationale rechtbanken geen internationale verdragen mogen toepassen. Het staat letterlijk in het CETA dat nationale rechtbanken het niet mogen toepassen en dat zal ook letterlijk in het TTIP staan.

Ward Kennes werpt tegen dat de regel in onze rechtsorde is dat heel veel verdragen een rechtstreekse werking hebben en dat alle rechtbanken en hoven die rechtstreeks mogen implementeren en dat daar zelfs geen omzettingswetgeving voor nodig is.

Harm Schepel wijst erop dat ISDS enkel de procedure betreft, het 'dispute settlement'. De materiële bepaling is weer een ander verhaal. De spreker vindt dat geen van beide in het TTIP moet, maar dat terzijde. De materiële bepalingen van het internationale investeringsrecht zijn: je mag niet discrimineren, je mag niet onteigenen zonder te compenseren en je moet buitenlandse investeerders een 'fair and equitable treatment' geven. Het Amerikaanse en het Europese recht geven op zijn minst equivalente bescherming aan het internationaliseringsverdrag: we hebben onafhankelijke rechters, die buitengewoon effectief beschermen tegen overheidsgedrag, wat niet kan onder dat internationale verdrag. De vraag blijft dus: wat is het probleem dat we gaan oplossen? Als iemand kan aantonen dat er investeerders zijn die niet in een ander land investeren vanwege een mank rechtssysteem of corrupte rechters of corrupte politici, dan wil de spreker best nadenken over een oplossing, maar hij gelooft niet dat er een probleem is.

Oliver Joris benadrukt dat het de VS zijn die dat wensen, omdat zij nog steeds geen vertrouwen hebben in sommige rechtbanken en sommige lidstaten. Sinds het Verdrag van Lissabon is het niet langer een nationale bevoegdheid, maar een Europese bevoegdheid. Het is Europa dat dat onderhandelt. Voor de VS is het

een prioriteit en ISDS is een extra mogelijkheid, naast de nationale rechtbanken. Men kan niet parallel de twee procedures doorlopen, maar het kan wel om aan internationale rechters te vragen naar de zaak te kijken. Dat is het verhaal vanuit Amerika. Vanuit Europa is het verhaal in eerste instantie: geen discriminatie ten opzichte van een ISDS-clausule in het TTIP die bijvoorbeeld een extra mogelijkheid zou geven aan een Japanse investeerder in Colorado, terwijl een Vlaamse investeerder dat niet zou mogen gebruiken.

Er is ook een juridisch punt. Het principe van antidiscriminatie bestaat niet in de Amerikaanse Grondwet, tenzij er een bilateraal investeringsverdrag bestaat. In theorie zou een Europese investeerder dus gediscrimineerd kunnen worden. Men doet alsof het nooit zal gebeuren, en het gebeurt ook zelden, maar het zou wel kunnen. Daarnaast is het zo dat sommige lokale rechtbanken een internationaal verdrag niet kunnen interpreteren of uitvoeren, wat een juridisch probleem zou kunnen opleveren. Het blijft dus optioneel, maar soms is het echt nodig bij gebrek aan iets anders.

Harm Schepel merkt op dat als het zo is dat de VS moeite heeft met bepaalde lidstaten, en met hun rechtssystemen, dat het dan gaat om die landen die al verdragen hebben met de VS, waardoor Amerikaanse investeerders er beschermd zijn. Het gaat om alle nieuwe EU-lidstaten, behalve Hongarije.

Karl Vanlouwe stelt dat er zoiets bestaat als internationaal privaatrecht (IPR). Hij geeft het voorbeeld van een Belgische man die is getrouwd met een Marokkaanse vrouw. Samen krijgen ze in nog een ander land een kind en er ontstaat een discussie. Dan rijst de vraag wie of welke rechtbank bevoegd is en welke rechtsregels van kracht zijn. Er is soms tegenstrijdigheid tussen bepaalde rechtsregels, afhankelijk van waar de zaak wordt ingeleid. Met de IPR-regels kan een rechtbank bepalen welke wetgeving van toepassing is. Als een Belgische rechter een uitspraak moet doen in dergelijk geschil tussen privaatrechtelijke personen, kan ook buitenlandse wetgeving van toepassing zijn. Zo zou het kunnen dat, omdat het huwelijk is voltrokken in Marokko, hier de Marokkaanse wetgeving wordt toegepast. Het ISDS is een investeringsbeschermingsmechanisme dat kan bestaan tussen lidstaten, staten en investeerders. Dat zou volgens professor Schepel blijkbaar niet nodig zijn omdat er op basis van de bestaande IPR-regels, die in geval van conflict tussen wetgevingen voldoende duidelijk zijn, kan worden bepaald welke nationale wetgeving van toepassing is.

In het Gerechtelijk Wetboek werd ook bepaald dat er rechtbanken bestaan, maar ook in de mogelijkheid van arbitrage werd voorzien. Men gaat naar de rechtbank voor een geschil, maar als de twee partijen akkoord gaan, kan dat geschil evengoed worden voorgelegd aan een arbiter. Het lid vraagt aan de sprekers of de bestaande IPR-regels volstaan om bepaalde geschillen die kunnen ontstaan tussen investeerders en staten op te lossen, goed wetende dat het hier gaat om de twee grootste economieën ter wereld, die tegelijkertijd zijn onderworpen aan Europese regelgeving, aan regelgeving in de achtentwintig lidstaten, aan Amerikaanse federale wetgeving en ook nog een deelstatelijk bepaalde wetgeving. Volstaat de bestaande regelgeving op basis van het IPR om een ISDS uit te sluiten? Of is het goed om een alternatieve mogelijkheid van ISDS-arbitrage mogelijk te maken om mogelijke geschillen te beslechten?

Volgens *Olivier Joris* wensen veel lidstaten ISDS niet. Kijk maar hoe lang het duurde voordat toenmalig commissaris Karel De Gucht een klacht had ingediend tegen China over de zonnepanelen. Dat creëert meteen een diplomatiek incident. De lidstaten zijn geen vragende partij voor een clash met een andere staat over van alles en nog wat. In het TTIP mag de EC een 'state to state dispute' én een 'investor to state dispute' aangaan om te handelen. Het een sluit het ander niet uit. De landen willen dat echter niet constant hebben. Ze nemen liever een paar weder-

zijdse engagementen op. Een ISDS mag enkel worden aangegaan als – terecht of niet – een investeerder vindt dat de principes die beide landen hadden goedgekeurd niet gerespecteerd worden. Een ISDS zal geen definitieve oplossing brengen, want er is altijd het risico van een diplomatiek incident.

Harm Schepel zegt dat bij investeringsverdragen het internationaal recht wordt toegepast. Het gaat om zaken waarin een bedrijf ageert tegen een staat. Dat zal over het algemeen gebeuren onder het administratief recht van die staat. Zoveel ingewikkelder dan dat zijn de dingen niet. Dus is de enige vraag of we het recht van die staat vertrouwen om hun eigen publieke autoriteiten te bedwingen of in toom te houden of zich fatsoenlijk te laten gedragen. Of zijn we bang dat de nationale rechters tekortschieten, discrimineren, corrupt zijn ..., en besteden we het recht uit aan arbitragetribunalen die internationaal recht toepassen?

Rik Daems vraagt wat dan, afgezien van de kwestie of het nodig is of niet, het verschil in kwaliteit zou zijn van wat die ISDS-rechtbank uitspreekt en een nationale rechtbank. Want het argument kan ook worden omgekeerd door te zeggen dat er geen vertrouwen is in een college dat internationaal oordeelt. In deze context van het TTIP, is het blijkbaar op aandringen van de VS dat ISDS op tafel ligt, omdat daar geen vertrouwen is in het gerechtelijk systeem van een aantal lidstaten. Dat is waarschijnlijk ook de reden waarom de Amerikanen dat in bilaterale akkoorden hebben ingeschreven. Waar is dan het probleem om er wel mee akkoord te gaan als dat argument gewoon wordt omgedraaid?

Güler Turan vindt dat als de vraag wordt omgekeerd, we zelf geen vertrouwen meer stellen in onze rechterlijke macht en daar huivert ze van. Olivier Joris heeft gezegd dat Amerika het vraagt omdat het bepaalde lidstaten niet vertrouwt. Professor Schepel heeft dan weer gezegd dat Amerika zich al garant heeft gesteld via enkele bilaterale akkoorden. Olivier Joris wees er volgens haar ook op dat Amerika discrimineert. In het kader van deze onderhandelingen zou er aan Amerika moeten worden gevraagd een algemene antidiscriminatieclausule op te nemen, in plaats van een parallel rechtssysteem op te bouwen. Dit gaat niet over het privaat recht. Een staat kan niet worden gedwongen om bepaalde rechtsregels al dan niet te wijzigen of toe te passen, maar er kunnen wel immense schadebedingen aan worden gekoppeld. Op die manier worden staten in de hoek gezet om afhankelijk van de belangen van multinationals die dreigen met processen, de rechtsbeschermingsregels te wijzigen. Ze denkt aan milieunormen, voedingsnormen enzovoort. Als een multinational vindt dat een bepaalde reglementering van een staat ter bescherming van de burgers, zijn investeringsbelangen schaadt, dan kan die daar een schadevergoeding voor krijgen. Ze verwijst naar Philip Morris waarvoor bepaalde reclamedoeleinden zouden worden gewijzigd. Bepaalde lidstaten treffen dan ook bepaalde maatregelen niet uit schrik voor schadeclaims. Er wordt dus met geld recht gecreëerd.

Marc Hendrickx vindt dat Güler Turan er wat een karikatuur van maakt. Het gaat niet over het opzetten van een nieuw rechtssysteem, maar over het maken van afspraken die dan eventueel zouden worden toegepast of waarop zou worden toegekeken door één instantie.

Olivier Joris wijst erop dat het in de grote meerderheid van de gevallen gaat om een reactie van een individuele investeerder tegen een individuele en vaak puur administratieve beslissing. Het gaat niet om wetgeving, maar heel vaak over vergunningen en dergelijke, waarbij men het gevoel heeft dat er voor de lokale dienstenleveranciers wordt gekozen. Men voelt zich gediscrimineerd en ziet het als een inbreuk op de engagementen die zwart op wit in een verdrag staan. De investeerder vindt dat hij daarom recht heeft op een compensatie, maar heeft geen vertrouwen in de rechter. Hij vraagt daarom aan een internationale arbiter om te beoordelen of sprake is van discriminatie van een buitenlandse investeerder.

Verder dan dat gaat het niet. Zelfs als de arbiter besluit dat het om discriminatie gaat, moet de wetgeving in kwestie niet worden veranderd. Ze hebben ook geen bevoegdheid om dat te eisen. In Duitsland bijvoorbeeld blijft de beslissing over kernuitstap bestaan.

Philip Morris is mogelijk een uitzondering. In een verdrag tussen Australië en Hong Kong was het recht opgenomen om het merk te mogen gebruiken. Toen Australië besliste dat het merk niet meer op een pakje mag staan, vond Philip Morris – al dan niet terecht – dat een inbreuk op het recht om het logo en het merk te gebruiken. Er is wel altijd een basis, er wordt verwezen naar een potentiële inbreuk op een engagement.

Güler Turan constateert dat het begrip discriminatie wordt gehanteerd. Dat brengt een beperking mee. De vraag is of het niet verder gaat dan louter discriminatie. Zij geeft het voorbeeld van België dat op een bepaald moment beslist om de milieunormen te verstrengen, niet alleen voor buitenlandse investeerders maar voor iedereen die hier woont en investeert. Als een buitenlandse investeerder die hier een grote investering heeft gedaan die niet meer kan worden gebruikt door de strengere normen, België vervolgens dagvaardt voor een arbitragehof, krijgt die wellicht gelijk. Die ISDS-clausule gaat dus niet alleen over discriminatie. Daarnaast zal het parlement in de toekomst rekening houden met zo'n beslissing en bijvoorbeeld geen strengere milieunormen invoeren om een veroordeling te vermijden. Er is weliswaar geen rechtstreekse impact op de Belgische wetgeving en reglementering, maar dit is wel een reëel risico. Vraag is of politici op die manier nog kunnen verdedigen dat hun wetgeving aanleiding zal geven tot miljoenen aan schadevergoeding, niet volgens een vonnis van een rechterlijke macht maar van het arbitrage-instantie. Het grootste probleem is dat wie scheidsrechter is, morgen advocaat is en omgekeerd. Ook Europa is volgens het lid aan het afstappen van het ISDS, omdat het vaststelt dat de mensen dit niet pikken.

Harm Schepel zegt hierop dat de norm tegen discriminatie de minst gebruikte norm is in investeringszaken. Het gaat nooit over discriminatie, maar altijd over indirecte onteigening en over 'fair and equitable treatment'.

Het is helemaal niet waar dat bedrijven altijd winnen. Het is ook niet waar dat uitspraken van arbitragetribunalen altijd zeer slecht zijn. In de grote meerderheid van de zaken is het heel moeilijk om het oneens te zijn met de beslissing van zo'n arbitragetribunaal. In sommige gevallen hebben ze het verkeerd voor, maar bij de meeste zaken doen ze het prima. De grote meerderheid van scheidsrechters zijn zeer integere mensen, zelfs al hebben ze ook een praktijk als advocaat. Het probleem is structureel. Zoals het nu gaat, is het een volstrekt asymmetrisch systeem. Investeerders, en alleen investeerders, kunnen zaken brengen.

Als het investeringsrecht dus enig bestaansrecht wil hebben, dan zullen er zaken moeten worden gebracht, zullen die zaken enige kans van slagen moeten hebben en zal er af en toe moeten worden gewonnen. Iedereen die in het investeringsrecht werkt, heeft er dus belang bij dat het systeem uitbreidt. Ze kunnen dan allemaal heel integer zijn, en de belangenverstrengelingen kunnen helemaal niet zo erg zijn, maar er is een systematische druk om het systeem uit te breiden.

Olivier Joris stelt dat de gestelde vragen pertinent zijn. Daarom werkt de Commissie aan een verbetering, die door het VBO wordt gesteund. Het gaat onder meer over de benoeming van de arbiters, de definities van discriminatie, onteigening, direct en indirect. Er is ook de link met de lokale rechtbanken en het vermijden dat dit parallel draait. Misschien komt er ook een beroepsmechanisme en ook maatregelen tegen misbruik. Als een multinational probeert en verliest, zal die misschien alle kosten moeten betalen, gewoon om te vermijden dat zowat overal een kans wordt gewaagd. Dat is een stap in de goede richting. De clausule in het CETA bevat

al een zekere verbetering. Europees commissaris Cecilia Malmström komt na de zomer met een nieuw voorstel. Dat moet zeer open en kritisch worden bekeken, aldus Olivier Joris. Zo zijn er garanties dat dit een toegevoegde waarde betekent.

Rik Daems, voorzitter, bedankt de sprekers voor hun bijdrage. Voor hem is het nog niet helemaal helder, maar de sprekers hebben zeker een aantal nieuwe en waardevolle elementen aangebracht.

Rik DAEMS,
voorzitter

Güler TURAN
Karl VANLOUWE,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

ACV	Algemeen Christelijk Vakverbond
AFL	American Federation of Labor
APEC	Asia-Pacific Economic Cooperation
bbp	bruto binnenlands product
cao	collectieve arbeidsovereenkomst
CEPA	Comprehensive Economic Partnership Agreement
CEPR	Centre for Economic Policy Research
CETA	Comprehensive Trade and Economic Agreement
CIO	Congress of Industrial Organizations
EC	Europese Commissie
EU	Europese Unie
EVP	Europese Volkspartij
EVRM	Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden
EVV	Europees Vakverbond
FDA	Food and Drug Administration
Febiac	Fédération Belge de l'Industrie de l'Automobile et du Cycle
Fevia	Federatie Voedingsindustrie
FIT	Flanders Investment & Trade (= Vlaams Agentschap voor Internationaal Ondernemen)
G20	Groep van 20
GCE	General Certificate of Education
ICT	informatie- en communicatietechnologie
ILO	International Labour Organization
IMF	International Monetary Fund
IPR	internationaal privaatrecht
ISDS	Investor-State Dispute Settlement
ISO	International Organization for Standardization
IT	informatietechnologie
kmo	kleine of middelgrote onderneming
NAFTA	North American Free Trade Agreement
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries
PMV	ParticipatieMaatschappij Vlaanderen
REACH	Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemical Substances
REFIT	Regulatory Fitness and Performance programme
TPP	Trans-Pacific Partnership
TTIP	Transatlantic Trade and Investment Partnership
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
UNIZO	Unie van Zelfstandige Ondernemers
USA	United States of America
USSR	Unie van Socialistische Sovjetrepublieken
VAF	Vlaams Audiovisueel Fonds
VBO	Verbond van Belgische Ondernemingen
VN	Verenigde Naties
Voka	Vlaams netwerk van ondernemingen
VS	Verenigde Staten
WHO	Wereldhandelsorganisatie
WTO	World Trade Organization